

BOUWHISTORISCHE
VERKENNING
MET
WAARDESTELLING

BBA

BUREAU
VOOR
BOUWHISTORIE
EN
ARCHITECTUURGESCHIEDENIS
V.O.F.

TIVOLICOMPLEX

UTRECHT

TIVOLICOMPLEX

Oudegracht 245

Utrecht

TIVOLICOMPLEX

Oudegracht 245

Utrecht

BOUWHISTORISCHE VERKENNING MET WAARDESTELLING

BUREAU

VOOR

BOUWHISTORIE

EN

ARCHITECTUURGESCHIEDENIS

V.O.F.

INHOUD

VOORWOORD	7
INLEIDING	9
Een bouwblok tussen Oudegracht en Springweg	9
Kloosterperiode	11
Kloostergebouwen	12
Weeshuis	14
NV-Huis	17
Tivoli	21
Huidige situatie	22
BESCHRIJVING EN ANALYSE	23
- SITUERING EN ONDERVERDELING	23
- EXTERIEUR	25
Oudegrachtzijde	25
Zakkendragersgangzijde	26
Springwegzijde	26
Binnenplaatszijde	27
- INTERIEUR	28
A. Grote Zaal c.a.	28
<i>Begane grond</i>	29
<i>Ruimten boven het podium</i>	30
<i>Ruimten westzijde</i>	30
<i>Kap van de Grote Zaal</i>	30
B. Pandhof c.a.	31
<i>Begane grond</i>	31
<i>Eerste verdieping</i>	32
<i>Tweede verdieping</i>	32
C. Kloostervleugel	32
<i>Kelder</i>	33
<i>Begane grond</i>	33

<i>Eerste verdieping (tussenverdieping)</i>	34
<i>Tweede verdieping (eerste verdieping)</i>	34
<i>Derde verdieping</i>	34
D. Roghmuscaethuis c.a.	35
<i>Kelder</i>	35
<i>Begane grond</i>	35
<i>Eerste verdieping (tussenverdieping)</i>	36
<i>Tweede verdieping (eerste verdieping)</i>	36
<i>Derde verdieping</i>	37
E. Weeshuis	38
<i>Begane grond</i>	38
<i>Eerste verdieping</i>	39
<i>Tweede verdieping</i>	40
<i>Derde verdieping</i>	40
F. Binnenplaats	41
G. Keukenvleugel	41
BESLUIT	43
WAARDESTELLING	44
Cultuurhistorische waardering	44
<i>Algemene historische waarden</i>	44
<i>Ensemblewaarden</i>	45
<i>Architectuur- en bouwhistorische waarden</i>	45
Monumentwaarden	45
<i>Context</i>	45
<i>Bouwmassa en exterieur</i>	45
<i>Interieur, constructie en afwerking</i>	46
WAARDESTELLINGSREPRESENTATIE TEKENINGEN	48
AANBEVELINGEN	53
SAMENVATTING	54
PLATTEGROND MET GLOBALE BOUWFASERING	56

BRONNEN, LITERATUUR EN TREFWOORDEN	57
Bronnen	57
Literatuur	58
Trefwoorden	58
BIJLAGE 1	59
Redengevende omschrijving	59
BIJLAGE 2	60
Chronologie	60
BIJLAGE 3	62
Indeling in 1781	62
AFBEELDINGEN	64
PLATTEGRONDEN MET RUIMTENUMMERS	169
COLOFON	175

VOORWOORD

In de binnenstad van Utrecht bevindt zich tussen Oudegracht en Springweg het huidige poppodium Tivoli. In verband met de op handen zijnde herbestemming van het complex heeft de Gemeente Utrecht, dienst Stadsontwikkeling, afdeling Stedenbouw en Monumenten, team Cultuurhistorie aan het BBA (Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis in Utrecht) opdracht gegeven om een bouwhistorische verkenning met waardestelling uit te voeren.¹ Het complex met als adres Oudegracht 245, 3511 NL Utrecht heeft sinds 1967 de status rijksmonument.²

In de opdracht heeft de gemeente Utrecht aangegeven dat in de bouwhistorische verkenning het relevante aanwezige documentatie- en onderzoeksmateriaal aangaande het complex verwerkt dient te worden. Het gaat hier met name om het door W. Annema verrichte archiefonderzoek naar het Regulierenklooster, de onderzoeksdocumentatie van B. Klück en F. Kipp voorafgaand aan de verbouwing van Tivoli in 1981 en de door K. Terhorst gemaakte maquettes.

Het complex, gelegen in het bouwblok tussen Oudegracht, Brandstraat, Springweg en Zwaansteeg, is ontstaan als klooster en later omgevormd tot weeshuis en vervolgens tot verenigingsgebouw voordat het tot poppodium werd bestemd. In de loop der tijd hebben ook andere onderdelen binnen het blok tot het complex behoord. In overleg met de Afdeling Stedenbouw en Monumenten is besloten die onderdelen niet mee te nemen in het onderzoek. Dit betreft: de werfkelders aan de Oudegracht, het Pandhuis Zwaansteeg 11 (afgesplitst van Oudegracht 227) en de huizen aan de Springweg 100-108 met daarin de poort van het Weeshuis en de aansluitende Mieropskameren (Springweg 110-130). Ook de aangrenzende panden aan de Oudegracht zijn niet in het onderzoek betrokken. In het onderzoek staat het pand Oudegracht 245 centraal met de daarachter gelegen bebouwing inclusief de tot zaal omgebouwde kerk en de pandhof, de kloostervleugel aan het binnenterrein aan de Springwegzijde (Springweg 102d-e) en het aldaar aangrenzende zogeheten Roghmuscaethuis (Springweg 102c).

De verkenning is gericht op het aanvullen van het reeds verrichte onderzoekswerk tot een samenhangend overzicht van het complex en het invullen van de jongste ontwikkelingen van het complex. Verder is aandacht besteed aan de situatie van het binnenterrein en de aansluiting van het complex op de omringende bebouwing. Van de onderdelen van het complex is een beschrijving gemaakt en een waardestelling met waardestellingsrepresentatietekeningen.

Het bouwhistorisch onderzoek is uitgevoerd door dr. ing. R. Stenvert en mw. I. Dekker. De verslaglegging is van de hand van R. Stenvert en berust op een analyse van het gebouw zelf, waartoe op 22 en 29 maart en op 24 juni 2010 een bezoek aan het pand werd gebracht. Het onderzoek ter plaatse bestond uit visuele waarnemingen van de in het zicht zijnde onderdelen.

Onze dank gaat uit naar mevrouw drs. B. van Santen en ir. J. van der Hoeve, werkzaam

¹ Volgens de offerte van 5 februari 2010.

² In Bijlage 1: redengevende omschrijving rijksmonumentenregister nummer 523474.

bij de Gemeente Utrecht (dienst Stadsontwikkeling, Afdeling Stedenbouw en Monumenten, team Cultuurhistorie), voor de medewerking ten behoeve van het onderzoek en naar Erik Mans van Tivoli voor de gastvrije ontvangst in het Tivolicomplex.

Ronald Stenvert
Utrecht, juli 2010

INLEIDING

In de Utrechtse binnenstad aan de westzijde van de Oudegracht ligt een bouwblok met daarin de verborgen resten van een klooster, later sterk verbouwd ten behoeve van nieuwe functies. Dit blok tussen de Zwaansteeg, Oudegracht, Brandstraat en Springweg (afb. 1a, 1b en 1c) is gesitueerd in het deel van de binnenstad ten zuiden van het gebied met de immuniteiten rondom de Dom en ten noorden van de nederzetting bij de Twijnstraat.³ Het deel van de Oudegracht tussen de latere Reguliersbrug en de Gaardbrug werd al rond 1400 vermeld als (Hoge) Korenmarkt.⁴

Afzijdig van de Oudegracht verrees op een binnenterrein in de dertiende eeuw een kloostercomplex, dat in de loop der tijd steeds grote delen van het genoemde bouwblok ging omvatten (afb. 2). Zo liep de ommuurde tuin van het klooster tot aan de Springweg. De randen van het blok werden gevormd door particuliere bebouwing, zowel aan de zuidzijde als aan de zijde van de Oudegracht. De noordzijde van het blok wordt begrensd door de Zwaansteeg waar vanouds wat kleinere bebouwing heeft gestaan (afb. 1a).⁵

Een bouwblok tussen Oudegracht en Springweg

Na de reformatie in 1582 kwam aan de beslotenheid van het klooster een einde toen het complex tot een weeshuis werd omgevormd. In grote lijnen bleef de omvang gelijk, maar nam de bebouwing wel toe. Teneinde inkomsten te generen liet het Weeshuis in 1612 aan de Springwegzijde ter rechterzijde van de poort drie woonhuizen bouwen voor de verhuur.⁶ De poort zelf is de in 1612 in iets verbrede vorm herplaatste laatgotische hardstenen poort van het oude weeshuis aan het Vredenburg. De poort werd toen voorzien van een nieuwe zandstenen boogvulling met het wapen van Evert Zouldenbalch, stichter van het St.-Elisabethgasthuis, vastgehouden door twee wezen, een jongen en een meisje, in kleding in de Weeshuiskleuren (opnieuw geschilderd 2009) (afb. 36). Onder het wapen staat de aanhef van psalm 40.⁷ In 1619 werd de voormalige ziekenzaal voor besmettelijke ziekten (het 'sieckhuis') van het klooster, gelegen ter linker zijde van de poort, in dezelfde stijl verbouwd tot nog eens twee huurhuizen. De Vlaamse gevels, die zowel ieder van de vijf huizen als de poort zelf bezat, zijn in de achttiende eeuw verdwenen.

Om de inkomsten verder aan te vullen kregen de regenten van het Burgerweeshuis in 1719 van het stadsbestuur het octrooi voor het exploiteren van een Bank van Lening.

³ Renes, H., *Historische atlas van de stad Utrecht: Twintig eeuwen ontwikkeling in kaart gebracht*, Amsterdam 2005, p. 14-16.

⁴ Bart Klück, '28. Oude Gracht 227' in: *Archeologische en Bouwhistorische Kroniek van de Gemeente Utrecht*, 1989, p. 105. Van wanneer de Reguliersbrug, later Weeshuisbrug, stamt is vooralsnog onbekend.

⁵ De bouwfragmenten op de binnenplaats van het blok zijn afkomstige van een gesloopte Waterstaatskerk uit Rotterdam.

⁶ Dolfin, Marceline J., E.M. Kylstra en Jean Penders, *De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Geïllustreerde Beschrijving, Deel IIIA/IIIB: De Provincie Utrecht: Utrecht: De huizen binnen de Singels (Beschrijving en Overzicht)*, 's-Gravenhage 1989, beschrijving 185-188.

⁷ 'BEATUS HOMO QVI INTELLIGIT SVPER EGENVM ET PAVPEREM' (Welzalig de man die acht slaat op de behoeftige en de arme). De poort heeft een eigen rijksmonumentnummer 18345. In de redengevende omschrijving is sprake van de poort van het Regulierenklooster, maar dat is niet juist. De poort is in de weeshuisperiode hier naar toe verplaatst.

Die taak voerden zij tot 1864 uit, toen de stad deze overnam. Ten behoeve van deze functie kochten de regenten in 1719 een naburig pand aan. Dit pand - vroeger Oudegracht 229, nu Zwaansteeg 11 - was gebouwd op het achtererf van het in oorsprong veertiende-eeuwse huis Oudegracht 227, dat eeuwenlang onderdak bood aan graanhandelaren en hun handelswaar (zie de huisnummering op afb. 1a). De eveneens in oorsprong deels veertiende-eeuwse achterbouw, met een zestiende-eeuwse uitbreiding, werd in de zeventiende eeuw verbouwd tot pakhuis. De toen gemaakte vensters werden, samen met die van de extra toegevoegde verdieping uit 1764, voorzien van getraliede vensters.⁸ Bij die verbouwing verdween ook de topgevel aan de westzijde (herbouwd bij de restauratie in 1988) (afb. 37). De Bank van Lening zelf vertrok in 1927 naar een nieuw gebouw aan de Waterstraat 51. Het oude Pandhuis biedt sinds 1989 onderdak aan het team Cultuurhistorie van de gemeente Utrecht.⁹

Een klein deel van het kloostercomplex werd afgestoten en wel dat wat nu behoort tot het achterste deel van Oudegracht 237. Dit was oorspronkelijk de sacristie van de kloosterkerk met aangrenzende kapel. Deze sacristie werd in 1580 toegewezen als onderkomen voor de zakkendragers.¹⁰ In 1622 werd het zakkendragersgilde gesplitst in een deel voor het Boveneinde en een deel voor het Benedeneinde van Utrecht. De zakkendragers van het Benedeneinde gebruikten de sacristie inclusief de tussen 1629 en 1712 bijgetrokken aangrenzende Raephorstkapel. Gezamenlijk diende het als wachtlokaal en dobbelruimte voor de verdeling van het werk. De ruimte wordt ook wel als gildekamer aangeduid (afb. 38).¹¹ De toegang tot deze ruimte geschiedde via de Zakkenbroederspoort met achterliggende gang (afb. 39). Aan de deur van de poort hangt een beeldje van een zakkendrager staand op een leeuwenkop met daarop het jaartal 1622.¹² In 1832 had de gildekamer nog een zelfstandig kadastrnummer, maar bij de afbraak van de Weeskerk in 1864 werd het kapeldeel (in gebruik als dobbelruimte) gesloopt en kwam de grond daarvan in 1874 in bezit van het Weeshuis (afb. 3). De overgebleven sacristie diende sindsdien als bedrijfsruimte bij de timmerwerkplaats van H.A. Dawson aan de Oudegracht 237 en tevens voor de opslag van brandladders en -emmers.¹³ Vanwege deze opslag van brandmiddelen bleef de sacristie in het bezit van de gemeente. Pas in 1925 kon B.H. de Ridder, die de timmerwerkplaats aan de Oudegracht had overgenomen, de ruimte in eigendom verwerven. Het lessenaarsdak op de verdieping werd in 1926 vervangen door het huidige platte dak.¹⁴ Het huis Oudegracht 237 hoorde overigens met het naastgelegen pand nr. 239-241 tot het Regulierenklooster en beide werden in 1583 verkocht aan particulieren.¹⁵ Aan de Oudegracht zelf stonden

⁸ Klück 1989, p. 114-121.

⁹ Bart Klück, '29. Oude Gracht 229 (nu Zwaansteeg 11)' in: *Archeologische en Bouwhistorische Kroniek van de Gemeente Utrecht*, Utrecht 1989, p. 114-122.

¹⁰ G.J. den Daas en A. Wigbold, 'Oudegracht 237 en het Zakkendragershuisje' in: *Steengoed*, 2(1988), p. 1-18.

¹¹ Het Zakkendragersgilde werd voor het eerst in 1386 genoemd. Het pand is rijksmonument onder nummer 36539.

¹² Het beeldje is in 1973 gestolen en later vervangen door een replica.

¹³ Tot de oorspronkelijke taak van de zakkendragers was om bij brand uit te rukken.

¹⁴ GAU/SA6-bouwtek- tek.nr. 8025.1/05 via: www.documentatie.org.

¹⁵ Ook stonden er nog vijf huizen op de werf in eigendom van het Regulierenklooster. Deze werden in 1640 geloopt. Den Daas en Wigbold 1988, p. 14-15.

aanvankelijk tegenover het klooster vijf huizen aan de westzijde van het water en ten noorden van de Reguliersbrug. Het klooster kocht in 1545 twee daarvan op. Rond 1640 zijn deze huizen op de werf gesloopt.

Kloosterperiode

In de dertiende eeuw vestigde zich aan de Oudegracht Westzijde een bedelorde geïnspireerd op St. Franciscus van Assisi (1181-1226), maar strenger dan de Franciscanen. Deze broeders van de penitentie van Christus (boetebroeders) streefden een ascetisch leven na van zowel individuele als collectieve armoede. Dit uitten ze onder meer door zich te kleden in een zak, heetten daarom in de volksmond Zakbroeders. Paus Innocentius IV bevestigde de rond 1240 gestichte orde die daarop kortstondig een grote bloei kende. De Zakbroeders richtten zich vooral op de zielzorg in de grote steden. In 1259-1260 was te Keulen een klooster gesticht waar ook het hoofd van de Zakbroeders voor het Duitse Rijk zetelde. Waarschijnlijk vestigde de orde zich vóór 1267 vanuit Keulen in Utrecht. Dat jaar schonk bisschop Hendrik van Vianden in zijn testament aan alle geestelijke instellingen binnen de stad een bedrag, inclusief de Zakbroeders.¹⁶

Het Tweede Concilie van Lyon besloot in 1274 echter om een einde te maken aan de wildgroei van bedelordes en verbood alle ordes gesticht na 1215, met uitzondering van de Franciscaner en Dominicaner bedelorden. Dit nam niet weg dat de Zakbroeders nog in 1289 een huurovereenkomst sloten met het kapittel van St. Marie over een bij het klooster gelegen erf. In 1290 verordonneerde bisschop Jan van Nassau de Zakbroeders echter het klooster over te doen aan de proosdij van Bethlehem van de Reguliere Augustijnen bij Doetinchem.¹⁷ De Zakbroeders zijn toen vermoedelijk naar Keulen vertrokken. De proosdij stichtte op zijn beurt in het voormalige Utrechtse klooster van de Zakbroeders het Regulierenklooster Maria en de Twaalf Apostelen. Hiermee ontstond in 1292 na die te Doetinchem en te Neuss hier het oudste Regulierenklooster in onze streken.

Regulier houdt in dat de broeders aan een kloosterorde zijn gebonden en samen een kapittel vormen, vandaar de naam Reguliere kanunniken of Augustijner koorheren. Ze volgden de oudste kloosterregel, die van kerkvader Aurelius Augustinus (354-430), bisschop van Hippo, en onderwierpen zich daarmee aan strenge regels van ascese en afscheiding van de wereld. Als klooster waren ze zoals gezegd ondergeschikt aan de proosdij van Bethlehem nabij Doetinchem. In 1350 was Jacobus Gabriel prior. Hij had via vererving zelf goederen verworven zodat hij op eigen kosten het kloostercomplex kon uitbreiden. In 1389 kreeg het klooster een eigen statuut en in 1403 werd het goederenbezit gescheiden van het Doetinchemse moederklooster, waarna een bloeiperiode begon die tot 1420 zou gaan duren. Onder prior Johannes Passert sloot het klooster zich aan bij de Congregatie van Neuss die in 1430 deel ging uitmaken van de Congregatie van Windesheim. Daarmee kwam het Utrechtse klooster binnen de invloedssfeer van de Moderne Devotie met zijn sterk verinnerlijkte vroomheidsbeleving.

Ten tijde van het Utrechts schisma (1423-1448), toen er feitelijk twee bisschoppen

¹⁶ Luijten 1986, p. 5.

¹⁷ Dit klooster werd gesticht circa 1180 en verwoest in 1580. W.C. Schuylenberg en J.G.C. Joosting, *Catalogus van de archieven van de regenten van het burgerweeshuis 1289-1863 (1865)*, Utrecht 2005. J. den Draak, *Het klooster Bethlehem bij Doetinchem*, Doetinchem 1967.

naast elkaar bestonden, kozen Passert en zijn medekloosterlingen voor de paus en tegen de niet erkende bisschop Rudolf van Diepholt. De zestien kanunniken die het klooster bevolkten werden in 1427 uit de stad verdreven om in 1432 terug te keren in het klooster, dat intussen was geplunderd. Passert legde zich niet bij de gang van zaken neer, met een slepend conflict tot gevolg, dat duurde tot zijn dood in 1446. In 1439 trof de pest het Regulierenklooster en slechts twee kloosterlingen werden gespaard. Hieronder bevond zich prior Boudewijn Gardijn. Al spoedig telde het klooster weer veertien kanunniken die zich onder meer bezig hielden met het afschrijven van handschriften.¹⁸

Het bezoek van de pauselijke legaat (gevolmachtigd gezant) Nicolaas van Kues naar aanleiding van het jubeljaar 1450 leidde tot een kerkelijke aflaat en in 1453 werd het nieuwe kapittelhuis gewijd, een poort aan de Oudegracht en een oxaal in de kerk, mogelijk met daarop altaren voor Maria, de Apostelen en H. Augustinus, de patroonheiligen van zowel het klooster als de Regulieren. Echter in 1457 trof een nieuwe pest-epidemie het klooster. Dat jaar werd Petrus Valckendael van Zijl, zoon van een zeer rijke Utrechtse burger, tot prior benoemd, met een hernieuwde bloeiperiode als gevolg, inclusief de bouw van een gastenkamer in 1476. De Hollands-Utrechtse oorlog bracht het klooster in 1482-1483 in financiële problemen door wegvallende inkomsten. In 1490 was dit tekort weer aangezuiverd.

Het einde van het wereldlijk gezag van de bisschop van Utrecht in 1528 had eveneens financiële gevolgen die het klooster pas in 1532 weer te boven kwam. Prior Cornelis Block liet toen de nodige bouwactiviteiten uitvoeren. De Opstand vanaf 1568 leidde opnieuw tot financiële problemen, waardoor het zilverwerk en enkele huizen binnen de stad verkocht moesten worden. Op 18 juni 1580 verbood de Raad van Utrecht de beoefening van de katholieke eredienst, waarna de goederen van het klooster op 5 oktober 1581 onder het beheer van de Gedeputeerde Staten werden gebracht. De resterende broeders namen vermoedelijk hun intrek in het Roghmuscaethuis. In 1593 waren het er nog zes en in 1612 nog maar drie. De laatste kloosterling overleed in 1622.

Kloostergebouwen

In de dertiende eeuw zal het klooster uit niet meer hebben bestaan dan een kerk en enkele gebouwen. In 1334 of 1335 werd een nieuw koor gewijd. Dit zal echter niet het eerste koor zijn geweest en vermoedelijk een rond gesloten koor hebben vervangen. De ernaast staande koortoren laat, getuige achttiende-eeuwse afbeeldingen, romaanse vormen zien (afb. 9 en 10). Dit betekent dat de toren tussen de stichting in 1267 en uiterlijk 1350 gebouwd moet zijn. Het vermoeden is dat de bouw van de toren nog uit de periode van de Zakbroeders stamt. De Regulieren zullen, vanwege de naar binnen gekeerde aard van hun orde, geen specifieke behoefte aan een toren hebben gehad. Een tweede argument is dat het om een koortoren gaat. Dergelijke torens kwamen in Utrecht verder niet voor, maar wel in Keulen, waar zich de hoofdzetel van de Zakbroeders voor het Duitse Rijk bevond.¹⁹ De Keulse St. Maria-Lyskirche uit circa 1220 is een voorbeeld van een dergelijke koortoren (afb. 8). De Zakbroeders zullen door middel van de toren

¹⁸ B.J.P. van Bavel, 'Het kloosterleven', in: C. Dekker e.a. (red.), *Geschiedenis van de provincie Utrecht tot 1528*, Utrecht 1997, p. 313-328.

¹⁹ Luijten 1986, p. 41.

met klok, die boven de bebouwing aan de gracht uitstak, de aandacht van de bevolking hebben willen trekken.

In 1336 werd het klooster door brand getroffen, maar onbekend is hoeveel schade dit heeft veroorzaakt. In 1361 werd de kerk onder prior Jacobus Gabriel uitgebreid en van nieuwe altaren voorzien. De kerk werd toen naar het westen uitgebreid. De romaanse toren stond in de weg van een zuidelijk nevenkoor. Het resultaat is een tweebeukige kerk met een hoofdbeuk met driezijdig gesloten koor en een noordbeuk (afb. 4). In dezelfde tijd werden een refter, slaapzaal en hetgeen daarbij nodig was, gebouwd. Met de bouw van een keuken moest in 1386 nog worden begonnen. De Utrechtse burger Ghijsbert van Raephorst stichtte in 1398 een kapel in de kloosterkerk, bestemd als grafplaats voor zijn familie. In 1404 werd een altaar in de oude sacristie vermeld, die ten oosten van de toren is gelegen en ten zuiden van het koor. In 1523 of kort daarna liet Goyert de Coninck, baljuw en castelein van Abcoude, schepen van Utrecht, deze sacristie verbouwen tot een overwelfde familiekapel als grafkapel voor zijn vader Jan de Coninck en zijn vrouw. De familie De Coninck stichtte ter vervanging een nieuwe sacristie aan de noordzijde.

De priester Gerrit Roghmuscaet liet tussen 1413 en 1415 op het binnenterrein van het bouwblok een dwarshuis bouwen, dat hij na zijn dood in 1437 aan het klooster vermaakte. Prior Boudewijn Gardijn liet een kapittelhuis, een priorswoning met bijgebouwen en een kruisgang aanleggen die in 1453 gewijd werden. Het kapittelhuis lag op de plaats van het Weeshuis uit 1839, het priorhuis westelijk daarvan. In de kerk zelf werd toen een kostbaar oxaal geplaatst. In 1476 werd op initiatief van Peter Valckendael een weelderige gastenkamer gebouwd. Mogelijk is dit de begane grond van het Roghmuscaethuis met zijn rijke schouw met de medaillons.

De westelijke kruisgang kreeg in 1510-1518 een nieuw dak. Prior Cornelis Block zorgde rond 1535 voor de bouw van de zuidelijke kruisgang, een bakkerij met bijbehorende gebouwen aan de westkant en een ziekenzaal. Vermoedelijk is de ziekenzaal het meest zuidelijke deel van de kloostervleugel. Een ziekenhuis voor besmettelijke ziekten ('sieckhuis') werd rond 1540 gebouwd aan de zijde van de Springweg. Het klooster had niet bijzonder te lijden van de beeldenstorm, maar in 1581 kwam er toch een einde aan de kloosterperiode.

Het klooster bestond toen uit een kloosterkerk met koor in het oosten en zuidelijk daarvan de romaanse toren met aangrenzende oude sacristie (later grafkapel). Aan de oostzijde van de binnenplaats bevond zich, uitkijkend op het pandhof, een kamer met priorswoning, waarvan de kapverdieping door de trap in de toren bereikt kon worden (afb. 15). Aan de straatzijde bleek het kapittelhuis te bestaan uit één bouwlaag met een kap. In 1591 werd dit kapittelhuis verzelfstandigd.²⁰

Aan de westzijde bevond zich de refter en het dormitorium in de vorm van een begane grond en zolderverdieping, met aan de zuidzijde de ziekenzaal. De lange zuidelijke kloostergang completeerde het kloostercomplex. Naast deze kern bevonden zich nog ruimten voor een bakkerij en brouwerij en behoorde het Roghmuscaethuis tot het klooster. Zoals zal blijken is de hoofdvorm van het klooster in essentie nog aanwezig,

²⁰ Willem Annema, Toelichting bij transcriptie Bestek Capittelhuis aan de brug uit 1591 (HUA Weeshuisarchief Inv.24, 243).

alleen aan de kant van de Oudegracht heeft de bouw van het Weeshuisgebouw in 1839 de meest ingrijpende veranderingen veroorzaakt.

Weeshuis

Na de Reformatie in 1580 kwam het klooster leeg te staan. De enkele achtergebleven kloosterlingen mochten er blijven wonen. De kerk diende korte tijd als kerk van de door Wernerus Helmichius gestichte Waalse gemeente. In 1583 vertrokken deze naar de Janskerk; na een afsplitsing in 1618 keerde men korte tijd terug.²¹

Op 9 februari 1582 besloot de Raad van Utrecht het leegstaande klooster als nieuwe behuizing van het St.-Elisabethweeshuis te bestemmen. Dat weeshuis was in 1491 gesticht door Evert Zoudenbalch, kanunnik van het Domkapittel, op de hoek van Achter Clarenburg en Vredenburg. Ten gevolge van de belegering van kasteel Vredenburg (1576-1577) had het gebouw aldaar veel schade opgelopen. Tot de Reformatie was ieder weeshuis een zogeheten locus religiosus, staand onder geestelijk gezag en jurisdictie, met een eigen kapel, begraafplaats en hospitaal. In het voormalige Regulierenklooster was hier ook ruimte voor.²²

Dominant was en bleef de kloosterkerk van de Regulieren die als Weeskerk in gebruik werd genomen. Het Heilig Graf, dat zich in de zuidwesthoek van de kerk bevond, werd in 1617 afgebroken. Tot 1830, toen het begraven in kerken definitief verboden werd, diende de Weeskerk ook als grafkerk voor het Weeshuis, maar in eerste instantie ook voor burgers, als extra bron van inkomsten voor het Weeshuis. De nieuwe sacristie werd, zoals vermeld, al direct als overbodig afgesplitst. Dit gold wat later ook voor de aangrenzende Raephorstkapel.

Op de kerk na bestonden alle ruimten uit één bouwlaag en een kap. De zuidelijke zijbeuk van de kerk, waarvan het onduidelijk is of die echt als zijbeuk heeft gefunctioneerd, werd in eerste instantie als jongenslaapzaal ingericht en aangeduid als zuiderpand. Later werd dit zuiderpand onderverdeeld in een aantal ruimten. Aan de westzijde van dit zuiderpand ontstond toen de meisjeseetzaal, en daarnaast de meisjes- en jongensziekenkamer. Ten oosten daarvan stond als vanouds de toren, terwijl de grafkapel van De Coninck als ‘t prison’ in gebruik werd genomen (afb. 6).

Het oude kloosterhof werd ingericht als jongensplaats. Wat de priorswoning was geweest aan de oostkant van de kloosterhof, werd ingericht als comptoir van de rentmeester. Mogelijk diende het in de beginjaren ook enige tijd als Regentenzaal en wordt daarom wel als ‘heerekamer’ aangeduid. Hierboven was nog een ruimte onder een kap aanwezig, die vermoedelijk als slaapzaal dienst deed en bereikbaar was via de romaanse toren.

De vleugel aan de westzijde van de kloosterhof (kloostervleugel) bevatte oorspronkelijk de meisjesslaapzaal, de keuken en de ‘stoof’. Deze stoof was de plaats van de oude kloosterziekenzaal. Aan de westzijde van deze kloostervleugel, maar afgeschermd van de tuin, bevond zich de meisjesplaats. Een gang tegen de westzijde van de kerk gaf

²¹ In 1578 stemde de Synode van Dordrecht in met de oprichting van Waalse kerken ten behoeve van uitgeweken protestanten uit de Zuidelijke Nederlanden. In 1656 verhuisden de Walen naar de Pieterskerk. (HUA: Inleiding inventaris archief Waalse kerk)

²² J. Jacobs, ‘Een klooster voor de wezen’, in: Pietersma 1991, p. 56-63.

toegang tot het Roghmuscaethuis.

In 1617 werd begonnen met de bouw van een nieuwe zuidwest vleugel langs de tuin. Aan deze keukenvleugel werd in 1655 een turfschuur toegevoegd (afb. 19). De voormalige kloostervleugel werd met een verdieping verhoogd en onder één kap gebracht, waarna in de 'stoof' de jongenseetzaal werd ondergebracht. Op de nieuwe verdieping kwam toen de jongensslaapzaal. In de hoek van deze vleugel zuidelijk van de aansluiting met het zuidelijke kloosterpand (lange gang) werd een traptoren gebouwd (nu plaats van de lift). Er werd een strikte scheiding tussen de jongens en de meisjes nagestreefd. Dit kwam tot uiting in de toegangen: de meisjes hadden hun ingang via de poort aan de Springweg en de jongens verkregen toegang tot het huis vanaf de Oudegracht.

Aan de Oudegracht zou zeker tot 1640 de situatie hebben bestaan van een ingang tot het Weeshuis bij de lange gang met rechts daarnaast twee woonhuizen onder een dwarskap ter plaatse van het huidige nummer 245 en aansluitend een woonhuis van drie traveeën breed en een hogere dwarse kap van wat het huidige nummer 243 is. Dit huis (nummer 243) werd in 1641 gebouwd en bestond uit een voorkamer, en daarachter een keuken met zomerkeuken en een plaatsje met secreet tegen het koor van de kerk aan. Het werd gebouwd door timmerman Jan Hendrixzn. van Hoochvelt.²³

In 1743 besloten de regenten dat de oude regentenkamer niet langer in het Roghmuscaethuis als zodanig voldeed. De oude eetzaal voor de meisjes in de westvleugel werd verbouwd tot nieuwe Regentenzaal met decoratief stucwerk en goudleerbehang (afb. 20). In 1745 werd een plan uitgevoerd voor de bouw van een nieuwe keuken met washuis in de keukenaanbouw tussen de oude keuken in de kloostervleugel en de turfschuur in de zuidwestvleugel (afb. 5). In 1758 bleek het gewelf van de kerk dermate slecht dat het werd vervangen door een houten zoldering. Ook werd rond die tijd het priorhuis (later comptoir) met een verdieping verhoogd.

De naam van het Weeshuis was in de 18de eeuw veranderd in Burgerweeshuis, waaraan in 1796 nog het predikaat 'Gereformeerd' werd toegevoegd. Rond 1800 waren er ongeveer 130 wezen en rond 1900 ruim 60. In 1813 was Willem Cornelis Loran (overleden 1858) binnenvader.

In 1839 verrees aan de Oudegracht 245 het brede nieuwe hoofdgebouw met gebosseerde hardstenen onderbouw, rondboogvensters en fronton. In de notulen van 16 maart 1838 is sprake van de overleden architect Van Embden.²⁴ Het gaat hierbij om Floris Cornelis Everardus van Embden (1795-1836), een particulier aannemer, timmerman en architect en zoon van stadsarchitect Johannes van Embden (1767-1846). Vader was bekend als uitvoerder van de verbouwing van de Dom door T.F. Suys vanaf 1831 en de ingrijpende verbouwing van het stadhuis in 1826-1830. Van de zoon is verder alleen het ontwerp bekend van het Leesmuseum op het Domplein uit 1836 (afgebroken 1892).²⁵

In eerste instantie werd in 1835 gepoogd het bestaande pand aan de gracht te verbouwen. Drie jaar later volgen drie nieuwe voorstellen tot verbouw, waarbij ook de prior-

²³ Reconstructie van het pand op grond van het bestek uit 1641 is in 1982 gemaakt door Willem Annema.

²⁴ Willem Annema, transcriptie notulen Broederschap 1809-1887. HUA Weeshuisarchief.

²⁵ Thomas H. von der Dunk, 'Een nieuwe stadsbouwmeester voor Utrecht in 1838', in: Jaarboek Oud-Utrecht 2006, p. 175-206. En voor het leesmuseum zie: M.D. Barnard en C.C. van Hoogevest, 'Het domcomplex', in: A.W. Reinink en J.A. Schuur (red.), *Bouwen voor Utrechts Universiteit: Architectuur en stedenbouw binnen de stad*, Utrecht 1985, p. 30-32.

woning aan de pandhofzijde meegenomen zou moeten worden en zelfs een deel van de binnenplaats zou worden bebouwd. Uiteindelijk bleek dit financieel een maatje te groot te zijn en beperkte men zich tot het deel aan de gracht. Voor de gevelindeling tekende Van Embden enkele varianten (afb. 11, 12, 13 en 14). De breedte is in alle gevallen vijf vensterassen met een ingang aan beide zijden: links voor het Weeshuis en rechts ten behoeve van de bovenwoning. Ook is de onderbouw telkens gedacht in gebosseerde hardsteen.²⁶ Een mogelijk eerste ontwerp toont een derde ingang in het midden (afb. 11). In tweede ontwerp is dit idee verlaten en zijn er nog maar twee bouwlagen (afb. 12). In het derde ontwerp is de middenrisaliet vervangen door twee hoekrisalieten en een horizontale lijst met attiekvensters (afb. 13)). Dit is in feite een vereenvoudigde variant van de in 1837-1839 gebouwde Winkel van Sinkel bij het stadhuis naar plannen van Pieter Adams (1778-1846). In het definitieve plan is de middenrisaliet teruggekeerd en wordt deze afgesloten door een fronton, zijn er drie bouwlagen en is de gevel iets rijziger gemaakt door een lijst met attiekvensters en een houten attieklijst op de goot. Dit laatste element was door vader Van Embden ook al bij het stadhuis toegepast en is kenmerkend voor het neoclassicisme.²⁷ In de middenrisaliet en op de bel-etage kregen de vensters een omlijsting (afb. 14).

Bij de bouw werd het bovenste deel van de romaanse toren gesloopt. Het nieuwe gebouw, gemaakt voor fl. 12.700 door aannemer Johannes de Leur, bestond uit een benedenhuis en een bovenhuis. Tot het benedenhuis behoorde de secretarie van het gesticht met een geheim gemak en een spreekkamer achter de rechter ingang met trap naar de bovenverdieping (afb. 7). Op de verdieping kwam een woonhuis met twee kamers, keuken en een kabinet boven de poort. Op de tweede verdieping bevonden zich vier slaapkamers. In 1860 was dit bovenhuis verhuurd aan de freules Taets van Amerongen voor fl. 700,- per jaar.

In 1845 had men het wassen aan particulieren uitbesteed en de bakkerij werd in 1872 opgeheven. De bakkerswoning aan de Oudegracht, vermoedelijk het oude kapittelhuis, was al in 1838 vrijgekomen om plaats te maken voor het genoemde nieuwe hoofdgebouw. Het oude comptoir werd in 1839 ingericht tot teken- en studielokaal. Als docent werd Zeger van der Bie (1795-1877) als bouwkundig tekenmeester aange trokken. Daarnaast was hij ook als architect voor het Weeshuis werkzaam.²⁸ De oude regentenkamer in het Roghmuscaethuis kreeg in 1842 de functie van naaikamer voor de meisjes (afb. 21 en 28) en in 1848 bouwde men in de zuidoosthoek van de jongensplaats een werkplaats.

De zomerkeuken die tevens als waskeuken dienst deed kon na 1855 in zijn geheel als keuken in gebruik genomen worden, waardoor de keukenfunctie in de kloostervleugel verviel. De turfschuur in de zuidwestvleugel werd in 1848 verbouwd tot ziekenzaal voor meisjes met aangrenzende badkamer.

²⁶ Dit is een voor die tijd gebruikelijk vormgeving. Vergelijk het ontwerp voor 'het vijfde huis' (plaat XXVIII) in: Johannes van Straaten, *De Vignola der Ambachtslieden of gemakkelijke wijze om de vijf bouworders te teekenen, deuren, vensters en onderscheiden boogen, taflementen en eenvoudige kornissen de gepaste evenredigheden te geven, overeenkomstig met de hoogte der gebouwen*, Amsterdam 1824.

²⁷ Roland Blijdenstijn en Ronald Stenvert, *Bouwstijlen in Nederland 1040-1940*, Amsterdam 2004, p. 71-72.

²⁸ In 1842 vertrok hij naar Zwolle en werd opgevolgd door Klaas Vlaanderen en in 1855 door Ruttingck, die werd opgevolgd door Hanstedt (hoofddopzichter bij de Rhijn Spoorweg). Zie ook: Von der Dunk 2006.

In 1855 volgde de verbouwing van de oude keuken naar plannen van S.A. van Lunteren tot nieuwe woonkamer van de weeshuisvader (afb. 22), inclusief een opkamer als slaapkamer, opnieuw uitgevoerd door Johannes de Leur. Samuel Adrianus van Lunteren (1813-1877) had, als vaste architect van het Weeshuis, in 1864 de leiding van een flinke verbouwing waarbij de kerk grotendeels werd gesloopt. Het werk werd onderhands aanbesteed aan 'protestantse metzelaars en timmermansbazen', respectievelijk aan R. Schok voor fl. 5688,50 en aan G.J. Kubes voor fl. 3429,50.

Het bestaande zuiderpand werd richting noorden in de kerk uitgebouwd, waarna de beide ziekenkamers naar het oostelijke deel werden verplaatst en alleen voor de jongens bestemd. Westelijk aansluitend kwamen een gymnastieklokaal en school tot stand. De rest van de kerk met het koordeel verviel tot 'ledig erf' en in 1882 tot tuin omgevormd (afb. 23).

De notulen van de Broederschap maakte melding van het feit dat een deel van het plafond van de Regentenzaal in de nacht van 25 of 26 maart 1868 was ingestort. Aangezien 'eene herstelling in den antieken vorm' te kostbaar werd geacht, volgde een herstelling op eenvoudige wijze. In 1869 volgde een vernieuwing van de zuidelijke kloostergang in het Weeshuis, waartoe oude stenen afkomstig uit de kerk benut werden (afb. 24), ook beraapte men de binnenmuren van de naaikamer en een gedeelte van de achtergevel van het Weeshuis met portlandcement.

De ziekenkamers voor jongens werden in 1873 opgeknapt en het oude comptoir kreeg toen eveneens de bestemming van jongens ziekenkamer. Ook ontstond er in die tijd een scheiding tussen de jongere en de oudere wezen. In 1873 werd de voormalige bakkerij als huiskamer voor de allerkleinsten ingericht. Een ruimte aan de westzijde van de kerk werd ingericht tot gemeenschappelijke eet- en recreatiezaal. In het gedeelte tussen de kloostervleugel en het Roghmuscaethuis bevond zich de trap naar de meisjesslaapzaal (afb. 25). Het jongenswaslokaal aan de westzijde van de binnenplaats uit 1873 werd in 1901 vernieuwd naar plannen van M.E. Kuiler (afb. 26 en 27). Zie voor de verschillende functies van de ruimten: afb. 1d.

Uiteindelijk werd het gebouw te groot voor het gestaag teruglopend aantal wezen. In 1919 kochten de regenten de huizen Nieuwegracht 94 en 98 aan. Het laatstgenoemde pand was het woonhuis van wethouder jhr. mr. J.F. de Beaufort en bestemd voor het onderbrengen van de wezen. Dat pand was echter nog net voor zes jaar aan de universiteit verhuurd, waardoor de definitieve verhuizing op 25 april 1927 geschiedde. In 1954 werd de naam veranderd in Evert Zoudenbalchhuis en in 1963 werd het Weeshuis opgeheven.

NV-Huis

Het complex aan de Oudegracht werd op 8 januari 1926 verkocht aan de Nederlandsche Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel (NVST) (afb. 1d). Deze vakvereniging voor spoorwegpersoneel, kortweg NV genoemd was in 1891 opgericht en had in 1919 17.000 leden en bij hun 40-jarig in 1926 bestaan 19.000 leden in 225 lokale afdelingen. In 1903 ging de spoorwegdirectie over tot erkenning van de vakvereniging. Na op verschillende plaatsen in Utrecht en Amsterdam te zijn gevestigd, kon men in 1921 een huis op de Biltstraat 198 te Utrecht als kantoor betrekken, voordat de gelegenheid zich voordeed om naar het oude Weeshuis te verhuizen.

De NVST betaalde fl. 130.000,- voor het complex. De regenten van het Burgerweeshuis bedongen dat van de verkoop uitgesloten werd de gevelsteen boven de ingang van het huis, het achttiende-eeuwse goudleer in de regentenkamer, alsmede enkele schilderstukjes boven de schouwen (afb. 28). Deze onderdelen namen ze mee naar hun nieuwe behuizing Nieuwegracht 98.²⁹ Naast het Weeshuis met tuinkoepel in de tuin (kad. C6069, nu C9036) en het verhuurde deel Oudegracht 245bis (C3375) betrof de aankoop ook de poort aan de Springweg met aangrenzend huis (Springweg 102, kad. C2145 en C2144 (nu C8457)) en het huis Oudegracht 243 (C5964, nu C8215).

De nieuwe eigenaars hadden de intentie om zorgvuldig met het gebouw om te gaan: *‘Terwijl de heer Moltmaker heeft verzekerd, dat hij en zijnde vrienden, die tegenwoordig, zoal niet de dragers, dan toch de beschermers der “cultuur” zijn, degelijk zullen oppassen, dat geene schoone schouwen met Lodewijksche krullen, geen degelijke eikenhouten trappen, geen oude metselwerken, die de praktijk van het geval niet storen (etcetera, etcetera) worden vernietigd. Hij ontvange lof, die lof verdient’.*³⁰

Ter vervanging van het meegenomen goudleer lieten de nieuwe gebruikers in de regentenkamer imitatie goudleerbehang aanbrengen.³¹ De schouw in de regentenkamer bleef gespaard, maar het in 1868 sober herstelde stucplafond uit 1743 overleefde de verbouwing niet en ook later deden ze de geciteerde uitspraak niet geheel gestand. Bij de uitvoering is sprake van A.J.J. (Janus) de Winter (1882-1951), die versieringen zou aanbrengen in samenwerking met de architect G.C.B. van Dijk, ‘naar wiens ontwerpen ook de betimmeringen in het gebouw worden vervaardigd’.³² Tijdens de verbouwing werd in het voormalige kerkdeel een groot aantal geraamten gevonden.³³

Het nieuwe NV-Huis, ook wel Spoorweghuis genoemd, werd op 1 juli 1926 geopend bij het begin van de feesten ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de NVST.³⁴ Interessant is de beschrijving van het gebouw kort na de opening:

‘Onder leiding van den heer P. Moltmaker en den heer Kalleveen, den leider van de verbouwing, werden allereerst de kantoorlokalen bezichtigd: 6 aan de straatzijde en 6 aan de binnenplaats. beneden worden de kantoren van den rechtskundigen raadsman gevestigd. Op de eerste verdieping vindt men voorts de kantoorlokalen van de afdeling Utrecht der vereeniging, benevens ruime cursuslokalen voor ontwikkeling en studie voor machinisten en toekomstige machinisten. Al deze kantoorlokalen zijn uitmuntend verlicht en zien er frisch uit. Zij worden over eenige dagen gemeubeld en in dienst genomen.

Aan de andere zijde van het gebouw heeft men de vroegere Kloostergang, die 44

²⁹ HUA 725-160 1925. De verkoop betrof de Oudegracht 243, 245 en 245bis en Springweg 102, kadastrale nummers C6069 weeshuis, C3375 verhuurd gedeelte van het weeshuis, en C5964 als huis, C2144 als huis en C2145 als poort. Jhr. Louis Huydecoper van Nigtevecht als eerste huismeester en Jhr. Mr. Pieter Hendrik Hoofd Graafland als secretaris rentmeester.

³⁰ *Het Centrum*, maandag 31 december 1925. Petrus Moltmaker was de voorzitter van de NVST, Hendrik Jan van Braambeek de secretaris en Willem van Delft de penningmeester.

³¹ Ook in het Cellenbroederenhuis, St.-Anthonius 9/Ottengas 15 te Nijmegen blijkt nog imitatie goudleerbehang uit dezelfde tijd aanwezig. Vriendelijke mededeling. F. Haans, MAB. Vgl. Kloes, J.A. van der, *Onze bouwmaterialen. Deel VI: Glas, verwaren, behangsels*, Maassluis 1908 (tweede druk), p. 95-96.

³² NRC 03-04-1926.

³³ G.A.) E(vers), '93. Oude Gracht 245' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek van de Gemeente Utrecht 1926-1972*, p. 201.

³⁴ *Het Vaderland*, zaterdag 3 juli 1926. Penningmeester W. van Delft kreeg een Jubileumgeschenk van de leden ten behoeve van de verbouwing van fl. 44.759,68.

meter lang en nu danig gemoderniseerd is. Dit is de ingang voor het publiek. Voor in de gang is een hal gebouwd, verlicht door een fraai raam met glas in lood; een groot schilderij versiert den wand. Het is een geschenk van de heer Kalleveen en stelt voor een arbeider, die zijn boeien verbreekt. Het is geschilderd door de heer H. Woudhuizen te Amsterdam.

Aan het einde van de gang is een groot café-restaurant met biljartzaal. Langs het geheele café loopt een terras van beton, waar zitplaatsen zijn voor 200 personen. Dit terras ziet uit op den 2500 M2 grooten tuin. Aan de rechterzijde van de gang komt men in de schouwburg-, concert- en congreszaal, welke staat op de fundamenteen, waarop vroeger de Regulierenkerk en daarna de Weezenkerk stond. Deze zaal heeft beneden ruim 750 en op het balcon 500 zitplaatsen en is gebouwd naar buitenlands model.

Met twee trappen komt men in de kleine congreszaal met 500 tot 600 zitplaatsen. Boven deze zaal worden over eenigen tijd een 20 logeerkamers gebouwd, waarmee bij den bouw thans reeds rekening gehouden is. Op dezelfde verdieping is een zaal voor 300 zitplaatsen. In den tweeden vleugel van het gebouw zijn beneden nog drie vergaderlokalen, daarboven is eveneens een vergaderlokaal, als mede een repetitielokaal voor zang- en muziekverenigingen. Voorts zijn er nog drie kleinere zaaltjes voor bestuursvergaderingen, groote zolders voor bergplaats enz. Ten slotte is aan het einde van de gang de vergaderzaal van het hoofdbestuur. Dit is de historische Kloosterzaal, die geheel in oud-Hollandschen stijl wordt gerestaureerd en gemeubeld, hetgeen een geschenk is van het Nederl. Verbond van Vakverenigingen ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan der Nederlandsche Vereeniging. In deze zaal is de antieke schouw met drie medaljons van bisschoppen'.³⁵

Uit december 1925 dateert een plan tot verbouwing van architect G.C.B. van Dijk en H. Kalleveen als bouwleider.³⁶ In de bouwaanvraag van 25 december is sprake van de sloop van bestaande slaapzalen en schoollokalen ten behoeve van de bouw van de nieuwe zaal.³⁷ Overwogen werd om de kap boven de Grote Zaal in ijzer of beton uit te voeren, maar uiteindelijk is deze in hout uitgevoerd. Er is in dit plan nog sprake om de (romaanse) toren eventueel van een nieuwe trap van gewapend beton te voorzien. Aan de tuinzijde werd een restauratiezaal met bijbehorende keuken, bijkeuken en provisiekamer gebouwd. In de westvleugel kwam op de verdieping een vergaderzaal gemaakt met podium voor 700 personen door het wegbreken van de thans bestaande 'hulpwanden van brabantse muren'. Van het voorgebouw aan de Oudegracht werd het achterste deel opgehoogd en in de tuin aan de Springwegzijde een houten muziek-tent geplaatst.

Tijdens de uitvoering volgen een aantal belangrijke wijzigingen, waaronder één van januari 1926 voor een nieuwe zolderbalklaag en kap in de kloostervleugel. Bij wijziging van 2 februari werd de vroegere Regentenzaal bestemd tot biljartzaal en in april 1926

³⁵ NRC 29-06-1926.

³⁶ G.C.B. van Dijk (1880-1937) was naast architect ook van 1919-1930 gemeenteraadslid van Utrecht voor de SDAP en in 1919-1923 wethouder Publieke Werken. Van hem is een ontwerp voor het jachthuis van het landhuis 'De Oude Tempel' te Soest uit 1912 voor jhr. R.A. van Holthe tot Echten bekend. In 1916 ontwierp hij samen met H.J. Kolk (1875-1936) de Emmakliniek te Utrecht (Koningslaan 81), gesloopt 1979. Hans L.F. Lagers & Michael Kruidenier, *Soest: Geschiedenis en Architectuur*, Zeist 2006, p. 269-270.

³⁷ Willem Annema, toelichting bij transcriptie Archief Bouw- en woningtoezicht, Bouwplannen N.V.-Huis 1925-1952.

volgde een aanvulling voor de vergroting van de restauratiezaal. Belangrijk is dat men op 26 mei 1926 besloot om de overblijfselen van de toren en de sacristie van de voormalige kloosterkerk te slopen ten behoeve van de ruimte naast het toneel. Dit was in strijd met een uitdrukkelijke afspraak tussen de met de verbouwing belaste architect en de ambtenaar van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg. Vermoedelijk heeft rond deze tijd de architect Anton Hamaker (1889-1980)³⁸ het werk van Van Dijk overgenomen, maar wel bouwleider Kallevéen aangehouden. In tekening die Hamaker van de verbouwing maakt, is de toren als gesloopt weergegeven en zijn er kleedkamers getekend in het oude comptoir. Aan de zijde van de Oudegracht werd het voorgebouw samen met het achterliggende comptoir en de verdieping daarboven al tot één geheel gemaakt.

Hamaker ontwierp in 1926 ook voor het bij de koop inbegrepen pand Oudegracht 243 (gebouwd in 1641) een nieuwe winkelpui ten behoeve van de N.V. Boekhandel Ontwikkeling. Deze pui is nog steeds aanwezig. In de Grote Zaal (afb. 29, 30) werden decoraties aangebracht door Albert Hahn Jr. (1894-1953).³⁹ De Keukenvleugel werd verbouwd tot keuken (afb. 31) met uitbouw naar de tuinzijde in de vorm van een café-eetzaal.

De bouw kreeg uiteindelijk nog een staartje, omdat de bouwkosten sterk waren overschreden door de bouwleider Kallevéen. In 1928 stelde het hoofdbestuur een Commissie van Onderzoek in naar de bouwkosten van het NV-Huis. Deze schakelde de architect J.C. van Epen (1880-1960) als deskundige in. Van zijn hand is een opmetingstekening van bestaande toestand van het voormalig gereformeerd Burgerweeshuis bekend.⁴⁰ Samen met het accountantsbureau De Wolff & Van der Velde vervaardigde hij een rapport over de verbouwingskosten. De totale bouwkosten inclusief de koopsom bedroegen fl. 633.511,30, waarvan fl. 211.905,70 bouwkosten. Zijn conclusie was dat 'bij het begin van het werk een totaal overzicht van den omvang der verbouwing geheel heeft ontbroken met gevolg dat de verbouwing een omvang heeft genome welke niemand tevoren had voorzien ..'.⁴¹

De verwachting was dat het gebouw een centrum van de arbeidersbeweging zou gaan worden, maar dat kwam niet geheel uit.⁴² In 1935 werd toch nog besloten tot een uitbreiding, uitgevoerd door de Zwolse architect H. Klomp die in 1936 gereed kwam. Aan de tuinzijde kwam, tegen de bestaande café-eetzaal een grote nieuwe eetzaal met podium met eikenparket als dansvloer (afb. 32). Tevens werd op de verdieping van de westvleugel een concertzaal met podium ingericht, aan de buitenzijde voorzien van loopbruggen en brandtrap over de nieuwe eetzaal. Waarschijnlijk is toen pas de vijftiende-eeuwse vloer van moer- en kinderbalken met muurstijlen en consoles in de kloostervleugel vervangen door een nieuwe inrichting. In het jubileumboek is deze

³⁸ Antonius (Anton) Hamaker (11-03-1889/20-01-1980) was getrouwd met Elizabeth van Oosterom (1889-1980). Hij werd in 1916 benoemd tot leraar in klassieke stijlen en interieur- en meubelkunst aan de Hendrick de Keyerschool te Amsterdam. Zo ontwierp hij in 1920 de Victoria bioscoop op de Nieuwendijk en in 1934 het gebouw 'De Bisschop' op den Dam. www.iisg.nl/ondernemers.

³⁹ Hij was, net als zijn vader Albert Hahn sr (1877-1918) die vooral bekend was vanwege zijn politieke prenten, een overtuigd socialist. J.A.L. de Meyere, 'Kanttekeningen bij twee wanddecoraties van Albert Hahn jr. uit het N.V.-Huis te Utrecht' in: *Maandblad Oud-Utrecht*, 60(1987)1, p. 2-5.

⁴⁰ Roding, Juliette en Talitha van Dijk, *J.C. van Epen 1880-1960: Van villabouw tot volkshuisvesting*, Rotterdam 1999, p. 148.

⁴¹ NAI/Epen.

⁴² Braambeek, H.J. van, *Van lichten en schiften: Gedenkboek van de Nederlandsche Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel 1886-1936*, s.l. 1936, p. 303.

toestand in 1926 nog zichtbaar en in 1935 verdwenen.⁴³ Slechts één van de moerbalken met muurstijlen heeft deze verbouwing overleefd. In 1927 had H. Klomp samen met J. Jans naast het verenigingsgebouw van de SDAP, bekend als de Palvu-villa (Eekwal 29 te Zwolle), ook een vergaderzaal ontworpen.⁴⁴

In 1939 werd door H. Klomp een ingrijpende verbouwing in het voorgebouw doorgevoerd. Naast veranderingen aan de hall aan de kloostergangzijde werd het kantoor-gedeelte flink verbouwd met als belangrijkste ingreep de bouw van een geheel nieuw trappenhuis van gewapend beton, garderobe en conferentiekamer op de begane grond en nieuwe stalen ramen op de verdieping. Bij deze verbouwing werd ook op de verdiepingen een klein deel van de naastgelegen winkel (Oudegracht 243) bijgetrokken om garderobes aan de noordzijde van het trappenhuis te kunnen verwezenlijken.

Al kort na de Duitse bezetting werden de activiteiten van het NV-Huis danig beknot. Zomer 1940 was het gebouw de plaats waar een verbroederingsbijeenkomst van de NSDAP en de NSB plaatsvond. Na de oprichting door de bezetter van het Nederlands Arbeids Front in mei 1942 werden de vakbondsactiviteiten in het gebouw aan de Oude Gracht geheel gestaakt. Wel vonden er in de zaal nog propagandabijeenkomsten plaats, zoals in oktober 1943 van de voorman van de Germaanse SS in Nederland, Standartenführer Henk Feldmeijer en begin 1944 toen de NSB'er Max Blokzijl in het NV-Huis de jeugd toesprak. In die periode is hoogstwaarschijnlijk ook een belangrijk deel van het archief van de NVST naar Duitsland afgevoerd en sindsdien spoorloos verdwenen.

Kort na de oorlog, in 1946, vierde de NVST haar 60-jarig bestaan. In 1951 volgde de verbouwing van de oude jongenswerkplaats en ophoging met een verdieping naar ontwerp van de Rotterdamse architect J.H. Rijken van Olst (1910-1956). De begane grond werd benut als rijwielberging en de verdieping als kantooruitbreiding. De vloer van de uitbreiding werd bedekt met (inmiddels verdwenen) rubber tegels. In deze periode zullen ook de al voor de oorlog geplande kamers in de kap van de kloostervleugel gemaakt zijn, waarvan de colyvinyl-tegels op de vloer nog getuigen.

In 1956 ging de NVST op in de Nederlandse Bond van Vervoerspersoneel en werd uiteindelijk onderdeel van de N.V.V.,⁴⁵ waarna begin jaren zeventig de verhuizing volgde naar een nieuw kantoor aan de Troelstralaan in de wijk Lauwerecht.

Tivoli⁴⁶

Het NV-Huis werd in 1968 aangekocht door de gemeente Utrecht, maar bleef na het vertrek van de NV in 1970 geruime tijd leegstaan (afb. 33, 34, 35). In 1977 (uitgewerkt 1979-1980) kon bouwhistorisch onderzoek worden gedaan door Frans Kipp, bouwhistoricus van de gemeente Utrecht met hulp van Willem Annema voor het archiefwerk (afb. 16a en 16b).⁴⁷

⁴³ Van Braambeek 1936, p. 309 en 332.

⁴⁴ PALVU is een afkorting van de socialistische strijdleuze 'Proletariërs Aller Landen, Verenigt U'. Ook ontwierp Klomp het vakantiehuiscomplex De Scheleberg, Immenweg 15 te Lunteren in 1935. Later zou hij met zijn broer A.H. Klomp zich bezighouden met woningbouw in onder meer Zwolle en Enschede.

⁴⁵ Vanaf 1972 vervoersbond NVV en na 1983 de Vervoersbond FNV en later FNV Bondgenoten.

⁴⁶ Een interessant overzicht met beelden geeft de DVD *Levende Stenen: Verhalen uit de geschiedenis van Oudegracht 245*, Stichting Blik Documentaire Producties 2003.

⁴⁷ A.F.E. Kipp, '46. Oude Gracht 245 e.o.' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek 1982*, p. 112-116. Het plan om in 1985 tot een tentoonstelling te komen, is nooit gerealiseerd.

Het leegstaande NV-Huis werd in 1979 gekraakt als alternatief poppodium, een status die in 1981 officieel werd. In 1982 werd de zaal omgedoopt tot Tivoli.⁴⁸ Sinds 1871 vormde het concertgebouw Tivoli aan de Kruisstraat het bruisende middelpunt van het Utrechtse muziek- en verenigingsleven. In 1956 verhuisde Tivoli naar een ‘tijdelijk’ paviljoen op het Lepelenburg, totdat het in 1979 geopende nieuwe Muziekcentrum Vredenburg deze functie overbodig maakte. Dat jaar brandde het tijdelijke paviljoen af. Toch werd voor modernere muziek omgekeken naar een nieuwe behuizing.⁴⁹

Het gehele NV-Huis was te groot voor zijn nieuwe functie. De eetzaal aan de achterzijde uit 1936 werd gesloopt en na een verbouwing door het architectenbureau Wouda in 1983 kwam de verdieping van de kloostervleugel in gebruik bij de Antilliaanse Welzijnsstichting Kibra Hacha. Het Roghmuscaethuis werd in dezelfde tijd door architectenbureau Van Overhagen verbouwd tot kinderdagverblijf. Op de verdieping aldaar volgde in 1975 de restauratie van de kruiskozijnen. De Regentenzaal bleef in gebruik bij de Gemeente Utrecht, onder meer voor de bijeenkomsten van de Welstandscommissie.

In 1982 volgde een eerste en in 1985 een tweede fase in de verbouwing van de Grote Zaal waarbij ter plaatse van de toren een instrumentenbergplaats kwam, ‘zijstroken’ in de zaal beneden werden gemaakt, evenals diverse andere aanpassingen, waaronder veel geluidsisolatie. In 1985 realiseerde men de tweede fase met een overkapping van de binnenplaats ten behoeve van een entreehal en garderobe.

Aan de tuinzijde was in 1983 de grote eetzaal uit 1939 gesloopt en werd de gevel daar hersteld met nieuwe kozijnen. Ook op de verdieping werden nieuwe kozijnen aangebracht en in de kap de latere inbouwen verwijderd en vervangen door drie nieuwe dakkapellen in oude stijl. De café-eetzaal op de begane grond uit 1926, in gebruik bij de Surinaamse Welzijnsorganisatie S.W.S.U., bleef toen nog bestaan, maar werd in 1988 gesloopt, toen de ruimten van de S.W.S.U. werden verbouwd tot peuterspeelzaal.

In 1993 volgden in het zaalgedeelte opnieuw maatregelen tegen geluidsoverlast en in 1999 kwamen er naar ontwerp van Architectenbureau Poell & Verlaat nieuwe sanitaire voorzieningen op de voormalige binnenplaats. Sinds kort kan Tivoli ook beschikken over de voormalige ruimten van de Antilliaanse Welzijnsvereniging om als tweede zaal te gebruiken.

Huidige situatie

Mede door de opdeling onder vier gebruikers en vanwege de nooduitgangen is Tivoli een ingewikkeld complex geworden met alleen al op de begane grond 54 ruimten en op de vier andere bouwlagen nog eens 78 ruimten.

⁴⁸ Lutgard Mutsaers e.a., *Van the Black Rocking Cats tot Spinvis: Een halve eeuw popmuziek in & uit Utrecht*, Utrecht 2007.

⁴⁹ J.N. van der Meulen, ‘Anderhalve eeuw Tivoli’in: *Oud-Utrecht*, 56(1983)5, p. 165-171.

BESCHRIJVING EN ANALYSE

In de jaren 1979-1980 is bouwhistorisch onderzoek naar het Tivolicomplex gedaan. Van de resultaten van dit onderzoek is hier gebruik gemaakt. Het is belangrijk om te vermelden dat in die tijd, toen het gebouw niet in gebruik was, veel meer zichtbaar was van de bouwhistorische massa dan bij het huidige onderzoek. Zo kon toen een deel van het muurwerk van de kerk bekeken worden, inclusief het oorspronkelijke noordportaal met een geprofileerde console. Na het aanbrengen van geluidsisolatie is de aangetroffen geprofileerde console als schildering op de muur aangegeven.

Op grond van het in 1979-1980 uitgevoerde onderzoek, vergelijking van toen gemaakte tekeningen en andere tekeningen, in combinatie met eerdere gegevens en bezoek ter plekke zijn de gebouwonderdelen bekeken en gewaardeerd. Bij de beschrijving is er steeds van uitgegaan dat de gevels van het Tivolicomplex aan de Oudegrachtzijde op het oosten zijn gericht.

SITUERING EN ONDERVERDELING

Het Tivolicomplex is gelegen aan de Oudegracht in een bouwblok dat zich uitstrekt tussen de Zwaansteeg, Oudegracht, Brandstraat en Springweg. Binnen dit bouwblok ligt de nadruk op de gebouwen van het voormalige Regulierenklooster dat later tot Weeshuis werd verbouwd en daarna de functie van verenigingsgebouw en poppodium kreeg. De omliggende bebouwing aan de Oudegracht die op een bepaald moment wel tot het complex heeft behoord, maar nu niet meer, is niet meegenomen. Dat geldt ook voor het Pandhuis (Zwaansteeg 11) en de bebouwing aan de Springweg en de tuin tussen de Springweg en het Tivolicomplex.

Aan de zijde van de Oudegracht springt in de straatwand de rijzige voorgevel van het Weeshuis er duidelijk uit. De aandacht op dit gebouwdeel uit 1839 wordt versterkt door de Weeshuisbrug (voorheen Regulierenbrug genoemd) die ter hoogte van de gevel over de Oudegracht zelf ligt. Op zich is dit een interessant fenomeen, een brug over een gracht als marktplaats, zonder een directe aansluiting op doorgaande wegen. Het Weeshuis aan de Oudegracht geeft toegang tot een belangrijk deel van het achterliggende complex. De rechter ingang geeft toegang tot het kantoorgedeelte; via de linker ingang wordt via de lange gang van het pandhof en de binnenplaats de Grote Zaal bereikt. Door latere functiescheiding is de kloostervleugel aan de westzijde slechts gedeeltelijk via de gang bereikbaar. De Grote Zaal zelf ligt verscholen achter de bebouwing. Aan de Oudegracht zijde ligt het tussen de bebouwing van Oudegracht 237-243. De Zakendragersgang, die bereikt kan worden via de poort in Oudegracht 237, loopt aan de noordzijde langs de Grote Zaal en vormt de scheiding met het Pandhuis.

De tuin aan de Springwegzijde kan bereikt worden door toegangen vanuit de Brandstraat en de Zwaansteeg en via de Weeshuispoort Springweg 102a. Aan de tuinzijde rijst de witgepleisterde kloostervleugel op, met ter linkerzijde daarvan het ongepleisterd deel (met aanbouwen) dat Roghmuscaethuis wordt genoemd. Aan de rechterzijde

van de kloostervleugel heeft nog een aanbouw gestaan, maar deze is op een onbetekend stukje muur na verdwenen.

Om het geheel overzichtelijker te maken is een onderscheid gemaakt in zeven delen, waarvan de laatste twee van beperkt belang zijn (afb. 1c):

- A. De Grote Zaal c.a. (cum annexis)
- B. De Pandhof c.a.
- C. De Kloostervleugel
- D. Het Roghmuscaethuis c.a.
- E. Het Weeshuis
- F. De Binnenplaats
- G. De Keukenvleugel

Bij het maken van de tekeningen is uitgegaan van de in 1977 door Frans Kipp bij zijn bouwhistorisch onderzoek gemaakte tekeningen. Het bouwhistorisch onderzoek werd in 1979-1980 uitgewerkt. Deze zijn aangevuld met diverse gegevens uit andere tekeningen. In alle gevallen werd de verdraaiing tussen het Weeshuis en de Grote Zaal meer of minder correct getekend. De aansluiting tussen de Grote Zaal en het Roghmuscaethuis kent eenzelfde probleem. Uiteindelijk is een voor dit onderzoek bruikbare set plattegronden vervaardigd, die echter niet geheel 'massgerecht' zijn.

De horizontale opbouw van het complex is door de diverse niveauverschillen gecompliceerd. Er is een indeling gemaakt met vijf niveaus. Van de kelders (-1; afb. 164) zijn alleen die onder het Roghmuscaethuis en de kloostervleugel in beschouwing genomen. Onder het Weeshuis bevinden zich geen toegankelijke kelders en het aldaar lopende rioolstelsel is niet bekeken. Dit riool dat bij Oudegracht 243 in de gracht uitkomt, loopt tussen het Weeshuis en de voormalige toren van de kerk door en vervolgens schuin over de voormalige Binnenplaats tot aan de westzijde van de kloostervleugel.⁵⁰

De Begane Grond (0; afb. 165) strekt zich uit van de Oudegracht tot aan de tuin aan de Springwegzijde. Hierin bevinden zich 55 ruimten die over alle gebouwdelen zijn verspreid.

De Eerste Verdieping (1; afb. 166) moet in feite gezien worden als gesplitst in twee delen. Voor het Weeshuis gaat het om de eerste verdieping, voor de Grote Zaal is de ruimte boven het zijpodium meegenomen en het onderste deel van het balkon. Voor het westelijk deel gaat het op deze hoogte om tussenverdiepingen in de kloostervleugel en het Roghmuscaethuis.

De Tweede Verdieping (2; afb. 167) bestaat eveneens uit een oostelijk en een westelijk deel. Oostelijk is de tweede verdieping van het Weeshuis getekend met de aansluitende ruimte boven het podium van de Grote Zaal. Het bovenste deel van de Grote Zaal wordt in verband gebracht met de ruimtes op circa vijf meter boven peil van het westelijke deel (wat daar strikt genomen de eerste verdieping is).

De Derde Verdieping (3; afb. 168) betreft overwegend de ruimtes in de kap van zowel het Weeshuis, de Grote Zaal, de kloostervleugel als het Roghmuscaethuis.

⁵⁰ Bart Klück, '31. Oude Gracht 245, het 17e-eeuwse rioolstelsel onder het N.V.-huis' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek* 1989, p. 122-124.

EXTERIEUR

Het Tivolicomplex kan aan de buitenzijde van een aantal kanten benaderd worden. Van de zijde van de Oudegracht (oosten), vanaf de tuin aan de Springwegzijde (westen), vanaf de Zakkendragersgang (noorden). Aan de zuidzijde zijn de gevels slechts ten dele zichtbaar. Wel zijn er ook vanaf (het dak van) de Binnenplaats gevels zichtbaar.

Oudegrachtzijde

Ter hoogte van de Weeshuisbrug over de Oudegracht staat de neoclassicistische gevel van het voorgebouw van het Gereformeerd Weeshuis, dat daar in 1839 werd gebouwd op de plaats van het oude kapittelhuis (afb. 40). Het definitieve ontwerp bestaat uit een gevel van vijf traveeën breed en een middenrisaliet bekroond door een fronton. Op een gebosseerde hardstenen onderbouw staan twee verdiepingen, afgesloten door een kroonlijst met daarin versierde rechthoekige mezzanino-luiken. De houten attieklijst die in het ontwerp op de kroonlijst getekend staat, is na 1968 verwijderd. De vensters op de bel-etage zijn voorzien van een kroonlijst en ook het middelste venster op de tweede verdieping in de middenrisaliet is voorzien van een accent. Alle vensters op de beide verdiepingen zijn voorzien van persiënnes.

Het Weeshuisdeel wordt beëindigd door een dwarse kap met op beide hoeken een schoorsteen. De linker schoorsteen functioneert niet meer en staat er voor de sier. Het schoorsteenkanaal is benedendaks verwijderd. De schoorsteen aan de rechterzijde is tegen die van nummer 243 gebouwd. Dit huis, dat bij het Weeshuis en later bij het NV-Huis behoorde, dateert uit 1641. Met name in de kap van het Weeshuisdeel is te zien dat de rechter zijgevel van de kap tegen die van nummer 243 is aangebouwd. Ook is aan die zijgevel zichtbaar het bouwspoor van het nieuwe trappenhuis uit 1939 (afb. 41).

De ingangspartij bestaat aan beide zijden uit dubbele deuren met daarboven een gesneden kalf in (late) Empire-vormen. Het bovenlicht aan de linkerzijde is afgedekt voor een schild met daarop 'Tivoli'. In de linker bovenhoek van de onderbouw, achter de regenpijp, bevinden zich nog enkele emailen platen waaronder één met opschrift 'Het N.V.Huis' (afb. 42). Het jaartal 1491 boven de deur links slaat op het stichtingsjaar van het Weeshuis. Boven de rechter ingang staat het jaartal 1839 van de bouw. Het huisnummer 245bis betreft het (vroegere) bovenhuis. Ter weerszijden van de linker ingang zijn de huisnummers 245 en 245a aangegeven.

Tot het pand behoort ook de hardstenen stoep met bijbehorende zes hardstenen stoeppalen die onderling met een ijzeren staaf zijn verbonden. Op de stoeppalen is een afgesloten (late-) Empire-decoratie aangebracht (afb. 43).

Tussen het Weeshuis en de oude priorwoning (in 1939 geheel bij het Weeshuis getrokken) bevindt zich nog een binnenplaats die op de begane grond overdekt is. Deze binnenplaats is afgedekt met een mastiekdekking en daarin twee lichtkappen die licht geven aan de receptie (0.02) en de voormalige keuken (nu voorraadkamer) (0.04) (afb. 44).

Zakkendragersgangzijde

Het Tivoli-complex wordt aan de noordzijde begrensd door de Zakkendragersgang die vanaf de poort in nummer 237 naar het westen loopt. Het eerste gedeelte wordt gevormd door de noordmuur van het huis Oudegracht 237 met de daaraan vast gebouwde nieuwe sacristie van het Regulierenklooster (afb. 45). Op de overgang van de sacristie en de met een geluidsisolatie beklede muur van de Grote Zaal loopt een bouwspoor dat op dit moment niet goed te interpreteren is. Bij deze naad was ook de overgang van de sacristie met de Van Raephorstkapel die in 1864 is gesloopt. Het is onbekend of hier nog muurwerk van bewaard is gebleven. Aan de westzijde van de Grote Zaal bevindt zich het noodtrappenhuis van de Grote Zaal (afb. 46). Het onderste deel met donkere baksteen is in de tweede helft van de negentiende eeuw gebouwd als badkamer. Links hiernaast is op de met geluidswering beklede zaal een schildering gemaakt van de oorspronkelijke vensters en het noordportaal van de kerk. Aan de westzijde achter het noodtrappenhuis is de drielaagse opbouw zichtbaar aan de westzijde van de Grote Zaal. De gepleisterde gevel heeft op de overgang van de tweede en derde bouwlaag een geprofileerde gevellijst. Bij de verbouwing van 1925 is de bovenste verdieping met plat dak toegevoegd (afb. 47). De achterzijde van het Roghmuscaethuis is geel gepleisterd en sluit aan de rechterzijde aan tegen de gevel van het Pandhuis. Op de begane grond is een eenlaags uitbouw zichtbaar met vensters. Hierin waren de wc's van de meisjes, die vermoedelijk rond 1900 vernieuwd zijn (afb. 48).

De 'vijfde gevel' van het complex wordt ten dele gevormd door het platte dak boven het voormalige koor en later het podium met toneeltoren. Vanaf dit dak kan de kap boven de Grote Zaal bereikt worden (afb. 49). Het betreft een flauw hellend zadeldak tussen gepleisterde puntgevels. De dakvlakken zijn met asfaltshingles bedekt. Dit is waarschijnlijk een vervanging van de oorspronkelijke bedekking met ruberoid. Het platte dak zelf is wel gedekt met ruberoid dat in recente tijd is vernieuwd (afb. 50). Vanaf dit dak kunnen de gevels van de koorsluiting bekeken worden. Het betreft vertinde ruw gemetselde bakstenen gevels (afb. 51). De kleine vensters die oorspronkelijk dienden ter verlichting van de toneeltoren zijn aan de binnenzijde dichtgezet in het kader van de geluidswerende maatregelen. Tegen de koorsluiting is in het tuintje bij Oudegracht 241 en 243 een aanbouw gekomen. Ook is daar nog een deel van de oorspronkelijke steunberen zichtbaar (afb. 51). In het tuintje van Oudegracht 239 is eveneens een rest van een steunbeer zichtbaar (afb. 52).

Springwegzijde

In de tuin aan de Springwegzijde bevinden zich de gevels van de kloostervleugel en van het Roghmuscaethuis met enkele aanbouwen daartussen. Beide gevels zijn in de jaren tachtig van de twintigste eeuw ingrijpend gerestaureerd, waarbij de situatie van vóór 1926 werd gereconstrueerd zonder aanbouwen.

De kloostervleugel (afb. 53) heeft de vorm van een tweelaags witgepleisterd volume, gedeeltelijk onderkelderd en gedekt door een zadeldak tussen puntgevels. Zowel de schuiframen op de begane grond als de vensters in achttiende-eeuwse vormgeving op de verdieping zijn het product van de restauratie. Hetzelfde geldt voor de omlijstende deur. Ook de dakkapellen zijn het product van deze restauratie toen de horizontale

dakkapellen ten behoeve van de achterliggende kamertjes zijn gesloopt. In de gevel is de gedenksteen aangebracht die oorspronkelijk op 20 maart 1925 werd onthuld door de elfjarige zoon van de voorzitter, Antoon Pieter Moltmaker met als opschrift '*Door stoere kracht naar 't licht gebracht: Gedenksteen aangeboden aan de Ned. Ver. van Spoor- en Tramwegpersoneel door de gezamenlijke bouwvakarbeiders werkzaam aan het N.V. Huis*' (afb. 54). Rechts op de hoek van de gevel bevindt zich nog een stuk tuinmuur. Deze muur, die grotendeels nieuw is opgetrokken, bevindt zich op de plaats van de oude keukenvleugel van zowel het Weeshuis als het NV-Huis die uiteindelijk geheel is gesloopt (afb. 55).

De zuidelijke topgevel is in schoon metselwerk uitgevoerd in een overwegend onregelmatig verband (afb. 56). De topgevel is later vernieuwd, mogelijk ten tijde van de restauratie. Het venster op de begane grond en het venster en de vluchtdeur zijn in later tijd ingebroken. Het muurwerk rondom de muurankers ter hoogte van de kapvoet lijkt uit de achttiende eeuw te dateren. Het onderste deel van het muurwerk gaat mogelijk gedeeltelijk terug op vijftiende-eeuwse werk.

Tussen de kloostervleugel en het Roghmuscaethuis bevindt zich een aantal kleinere bouwvolumes (afb. 57). Het hoge uitstekende gedeelte naast de kloostervleugel is het deel waar lange tijd de kamer van vader en moeder is geweest in de weeshuistijd. De aanwezigheid van groot formaat bakstenen en klezoren op de hoeken maakt aannemelijk dat dit deel in opzet nog uit de middeleeuwen moet dateren. Het achttiende-eeuwse deel links daarnaast onder een zadeldak was de meisjeskamer (afb. 58). Links daarnaast, grenzend aan het Roghmuscaethuis, bevond zich tot 1873 de bakkerij. De ruimte werd daarna ingericht als ruimte voor de kleinere kinderen (afb. 59). De huidige gevel kan goed uit deze tijd dateren. De pui op de begane grond is later aangepast. Ook de gevel van het Roghmuscaethuis is gerestaureerd, maar anders dan bij de kloostervleugel hebben de vensters en de deur in principe hun oorspronkelijke vormen behouden. Wel zijn de luiken op de verdieping bij de restauratie aangebracht. Het baksteenwerk in overwegend staand verband laat zien dat de vensters later zijn ingebroken, die op de verdieping in de zeventiende eeuw en die op de begane grond in de achttiende eeuw. Ook de ingang met een korfboog, waarin stukken tufsteen zijn verwerkt, hebben een zeventiende-eeuws karakter. Hetzelfde geldt voor de strekken boven de vensteropeningen in de koekoeken van de kelder.

Binnenplaatszijde

De binnenplaats is ten behoeve van de huidige functie geheel volgebouwd. Maar vanaf de omringende daken is een goed beeld te verkrijgen van de aanliggende gebouwen. De oostgevel van de kloostervleugel (afb. 60) is overwegend wit gepleisterd. In het dakvlak bevindt zich hier nog wel de strook van horizontale dakkapellen uit de jaren vijftig, die licht gaven aan de gang van de in de kap ingebouwde kamertjes. Aan de linkerzijde, waar zich oorspronkelijk een wenteltrap aan de buitenzijde bevond, staat nu de liftschacht die tot de verdieping doorloopt en zijn machinekamer ter hoogte van de kap heeft. De gelig gepleisterde uitbouw langs de oostgevel van de kloostervleugel bevat de gang van de verdieping en de begane grond. Gezien het verschil in hoogte tussen de begane grond en verdieping in de kloostervleugel en deze 'gang-aanbouw'

heeft de aanbouw drie lagen. De bovenste laag heeft kleine vensters en is in 1926 iets verhoogd en toen voorzien van een plat dak (vgl. afb. 26). De middelste laag is eveneens witgepleisterd en bevat de ruimtes voor onder andere toiletten. Het in schoon metselwerk uitgevoerde deel in de hoek met de het pandhof (voorzien van zadeldak) is gebouwd als toiletruimte, maar komt niet voor op de tekening uit 1926. Vermoedelijk is dit deel bij de verbouwing van 1936 toegevoegd.

Aan de zijde van het Weeshuis steekt boven het platte dak ook een bouwdeel in schoon metselwerk uit. Dit is het in 1951 toegevoegde extra kantoordeel boven op de oude jongenswerkplaats. De wit gepleisterde gevel van het Weeshuisdeel is later (mogelijk rond 1990) voorzien van kunststof kozijnen (afb. 61).

De zuidgevel van de Grote Zaal is eveneens wit gepleisterd. Alle vensters en deuren (van de nooduitgangen naar de binnenplaats) zijn hier in verband met geluidswering dichtgezet (afb. 62). Het is onduidelijk hoeveel van het muurwerk nog dateert van de weeshuisperiode en mogelijk zelfs nog van de kloosterperiode. Vermoedelijk is dat weinig, maar enkele boogvormige sporen in het metselwerk zouden op oudere muurwerk kunnen duiden.

INTERIEUR

Met name voor de beschrijving van het interieur is de indeling in een aantal delen van belang (afb. 1c). Begonnen wordt met de Grote Zaal, de oude kerkruimte (A), met het aansluitende Pandhofdeel (B), waarna de kloostervleugel (C) zal worden behandeld, gevolgd door het Roghmuscaethuis (D) en het Weeshuis (inclusief het westelijke deel van het pandhof) (E). De later overbouwde binnenplaats (F) en de afgebroken keuken-vleugel (G) komen als laatste aan bod.

Zie voor de ruimtenummers de uitvouwbare plattegronden achterin het rapport (afb. 164 t/m 168).

A. Grote Zaal c.a.

De Grote Zaal heeft in principe nog dezelfde omvang als de Regulierenkerk in zijn veertiende-eeuwse vorm met zijn driezijdig gesloten koor. Zoals vermeld behoort de sacristie hier niet toe en zijn bij de verbouwing van 1926 vrijwel alle resten van de romaanse toren verdwenen. Hoever de kerk oorspronkelijk naar het westen heeft doorgelopen en hoe de genoemde vergroting van de kerk in 1361 er uit heeft gezien, is onduidelijk. We nemen aan dat de westwand van de kerk de huidige muur is tussen ruimte 0.25 en 0.55. De dikte van deze muur op tekening geeft hiertoe aanleiding. Door aftimmeringen en bepleistering was er ter plekke weinig van zichtbaar. Na de sloop van een groot deel van de kerk in 1864 bleven aan de noord- en oostzijde vermoedelijk meer dan manshoge muurresten over en is ook de huidige grens tussen kerk (zaal) en sacristie in de noordoosthoek ontstaan.

De bebouwing bij de zuidbeuk in 1864 werd naar het middenschipgedeelte uitgebreid ten behoeve van een Weeshuisvleugel waar uiteindelijk school- en gymnastieklokaal werden ondergebracht, terwijl men het westelijke deel van de kerk als eetzaal in gebruik nam.

Bij de verbouwing in 1926 is de Weeshuisvleugel gesloopt en werd de eetzaal betrokken bij de Grote Zaal. In zijn huidige vorm is dit de lounge-ruimte (0.25). De huidige ruimtebeleving wordt bepaald door de verbouwing in 1926, waardoor aan de oostzijde een podium is ontstaan, met toneeltoren en ruimte onder het podium, de Grote Zaal met balkon, en aan de westzijde twee verdiepingen boven elkaar en een dienstruimte daarboven in de tot plat dak verbouwde kap aan die zijde. Het podiumdeel heeft een plat dak. De Grote Zaal heeft een zelfstandige kapconstructie uit 1926.

Begane grond

De Grote Zaal (0.21), in 1926 toneelzaal genoemd, bestaat uit een rechthoekige ruimte met daarin aan beide zijde vier kolommen, die het balkon dragen (afb. 63). De plaats van de achthoekige kolommen aan beide zijden geeft een idee van de driebeukige ruimte van de oorspronkelijke kerk. De meest westelijke kolommen moeten het meeste gewicht dragen en zijn daardoor dikker. Ze dragen het balkon dat oorspronkelijk iets oplopend met stoelen was bezet en momenteel twee niveaus kent (afb. 64). Het bovenste deel van de zaal is met geluidswerende doeken behangen. Hier zaten de oorspronkelijke beschilderingen uit 1926, die in de jaren vijftig al waren overgeschilderd en vermoedelijk zijn verdwenen. Het schuin oplopende plafond met in het midden een iets hoger deel vertoont de vormgeving uit 1926, die afgezien van zijn soberheid licht doet denken aan de art-deco stijl. Dat geldt ook voor de oorspronkelijke kroonluchters (afb. 65) die hangen op de iets verdikt gemaakte kruisingen van de ribben in horizontale en verticale richting.

Het huidige podium springt vanwege een verlenging van het toneel (na 1980) de zaal in. Oorspronkelijk liep de voorzijde van het toneel gelijk aan de zijwanden van het toneel (afb. 66). In de ruimte onder het toneel is deze verlenging goed zichtbaar. Het voorste gedeelte onder het podium had oorspronkelijk een open verbinding naar de zaal, waardoor dit deel als orkestbak diende (afb. 68). Er bevinden zich nog trapjes naar de toneelzaal. De orkestbak was aan de voorzijde open bij uitvoeringen en kon vermoedelijk op andere momenten dichtgezet worden met luiken.

Op het podium zijn zowel vloer, wanden als plafond zwart geschilderd. Goed zichtbaar is nog de driezijdige sluiting aan de oostzijde. Ter weerszijde van het podium bevindt zich nog een trekkenwand (afb. 67). Deze trekkenwand was oorspronkelijk bedoeld voor het hijsen en vieren van decorstukken. In het kader van geluidswerende maatregelen is de trekkenwand ingekort en het plafond van het toneel dichtgezet en geïsoleerd. De verkorte trekkenwand dient alleen nog voor het ophangen van de verlichting.

Aan de westzijde van de zaal bevindt zich de huidige lounge (0.25), nu ingericht als rokersruimte (afb. 69). In de ruimte hangen nog twee van de oorspronkelijke kroonluchters uit de Grote Zaal die daar binnenkort naar teruggeplaatst zullen gaan worden.⁵¹ In 1926 was deze ruimte over de gehele lengte in gebruik als vestiaire en had dezelfde omvang als de eetzaal van het Weeshuis van vóór 1926. Momenteel is een deel afgeschoten als opslaghek (0.26). Een nooddeur geeft toegang tot de smalle gang met granito vloer op de overgang met het Roghmuscaethuis (0.55) (afb. 70).

Aan de zuidzijde van het podium bevindt zich ter plaatse van de oude romaanse toren

⁵¹ Vriendelijke mededeling Erik Mans.

en oude sacristie het P.A.-hok (0.23) en de toegang tot het podium (0.24). Daarnaast aan de zuidzijde is de toegang tot de ruimte onder het podium in de vorm van een bakstenen trap met halve slag die vermoedelijk niet ouder is dan 1926 (afb. 71).

Onder het podium bevindt zich een werkruimte aan de oostzijde, gescheiden van de orkestruimte met een stalen deur, terwijl de orkestruimte ook direct via een gang aan de zuidzijde onder het podium bereikt kon worden. Deze gang was ook afgesloten met een stalen deur. De werkruimte heeft aan de oostzijde ook een driezijdige sluiting en toont nog een deel van de oude veertiende-eeuwse koorsluiting (afb. 72). Voor deze wand lopen de betonnen kolommen die via een betonnen randbalk de houten vloerbalken van het podium dragen. Momenteel is de werkruimte ook het onderkomen van de biertanks. Ook de veertiende-eeuwse noordwand van het koor is op deze hoogte nog goed zichtbaar, inclusief een versnijding op circa 80 centimeter hoogte (afb. 73).

Ruimten boven het podium

Boven het P.A.-hok aan de zuidzijde van het podium bevindt zich nog een zwart geschilderde ruimte voor de controle van het licht (1.14). In de zuidwand van deze ruimte zitten in het muurwerk enige verspringingen die een relatie hebben met de romaanse toren die zich hier heeft bevonden (afb. 74). Via deze ruimte leidt een vaste ladder naar de ruimte boven het podium (2.11). Deze ruimte was de nevenruimte naast de toneeltoren boven het podium (afb. 75). Ook hier is aan de zuidwand nog een verdikt stuk muurwerk zichtbaar. Dit deel zal hoogstwaarschijnlijk nog een deel van de oude romaanse toren zijn en is gebruikt om de zuidwand van de toneeltoren op te trekken. De ruimte boven het podium is verder dichtgezet en voorzien van isolatie. Ook de vensters die licht wierpen in de toneeltoren zijn dichtgezet en voorzien van geluidsisolatie (afb. 76). Aan het plafond zijn de katrollen van de trekkenwand zichtbaar.

Ruimten westzijde

Het balkon aan de westzijde van de Grote Zaal kwam oorspronkelijk uit op een foyer-ruimte aan de westzijde (2.23) (afb. 77). Deze ruimte was eerder de ruimte boven de eetzaal van het Weeshuis en was vermoedelijk de slaapzaal van de meisjes. Een deel van de ruimte met bepleisterde wanden en verlaagd plafond aan de noordzijde is afgescheiden ten behoeve van een nooduitgang vanaf het balkon naar het noodtrappenhuis. Dit noodtrappenhuis bestaat uit trappen van gewapend beton met dichte balustrades en granito vloeren. Het trappenhuis op balkonhoogte (2.25) komt via een tussenbordes (1.23) (afb. 78) uit op de begane grond (0.54).

Ten zuiden van de foyer bevindt zich een smalle trap die leidt naar de derde verdieping en die zich met een tussenbordes (3.07) splitst in een trap naar de kap van de kloostervleugel en een trap naar de dienstruimten 3.08 en 3.09 (afb. 80). Tot 1926 bevond zich hier nog de kap boven de meisjesslaapzaal. De verbouwing zal bedoeld zijn geweest om daar een luchtbehandelinginstallatie in onder te brengen. Na de oorlog zijn deze ruimten aangepast, gezien het gebruik van colivinyl-tegels (afb. 79).

Kap van de Grote Zaal

De kap van de Grote Zaal zou volgens een tekening uit 1925 gaan bestaan uit acht stalen vakwerkspanten. Uiteindelijk zijn het acht spanten gebleven, maar is de hele kapconstructie in hout uitgevoerd. De kap is geheel beschoten en het dak wordt gedragen

door op ieder dakvlak vijf gordingen, alsmede een nokgording.

De houten spanten zijn hangspanten en hebben de vorm van flauw hellende driehoeksspanten met twee hangers. De beide hangers verbinden de onderregel met de beide flauwhellende bovenregels. Tussen de beide hangers zijn verstijvingkruisen aangebracht (afb. 81). De beide hangers zijn aan de bovenzijde ook nog verbonden met twee horizontale baddingen met daarop in het midden een korte makelaar ingeklemd. Een schuine balk steekt vanaf de buitenzijde van beide hangers richting dakvlak ter ondersteuning van de beide bovenregels (afb. 82).

De constructie is gemaakt met zo min mogelijk houtverbindingen. De verbinding geschiedt op de knooppunten met bouten, geborgd door moeren. Aan boven en onderzijde van de hangers zijn metalen stroppen zichtbaar die de trek- en drukkrachten overbrengen.

Onder de onderregel van de hangspanten liggen dwarsbalken waar halfhouts verticale balken aan zijn bevestigd die op hun beurt de balken van de plafondconstructie dragen. Hoe dit precies geschiedt, is niet te constateren vanwege de aangebrachte geluidsisolatie (afb. 83). De hangspanten, waarvan de uiteinden ook door ijzeren stroppen zijn verbonden, rusten op uitgemetselde muurdammen in het muurwerk.

B. Pandhof c.a.

Het pandhof cum annexis strekt zich uit over de begane grond en omvat de ruimten op de eerste en tweede verdieping tegen de kloostervleugel aan. In feite zou het meest westelijke deel van het Weeshuis, met de oorspronkelijke priorwoning, later comptoir, ook hiertoe behoren. Dat deel is echter na de verbouwing van 1939 zo verbonden geraakt met dát deel, dat het daar wordt beschreven (zie: E. Weeshuis). De belangrijkste ruimte is de lange gang (0.01) die voor de opdeling in 1981 ook toegang gaf tot de kloostervleugel en de daar parallel aan liggende vleugel met de ruimten 0.31 - 0.33 en daarboven 1.16 - 1.19 en 2.13 - 2.17

Begane grond

Het klooster zou al in de veertiende eeuw een kloostergang kunnen hebben gehad, maar heeft nooit een geheel doorlopende kloostergang met vier vleugels gehad. In feite is er alleen sprake geweest van een westelijke kruisgang, die in 1510-1518 een nieuw dak kreeg, en een zuidelijke kruisgang die rond 1535 tot stand zou zijn gekomen. Deze zuidelijke kruisgang diende tevens als toegang tot het complex vanaf de Oudegracht en deze functie vervult de gang nog steeds (afb. 84). De gang heeft zijn oude karakter nog goed behouden, hoewel nergens aan de hand van de toegepaste bakstenen een preciese ouderdom vastgesteld kon worden. De verdikkingen in de vorm van bogen geven nog een laatgotisch karakter dat wordt versterkt door de waarschijnlijk gemetselde rondboogoverwelfing die doorloopt van de Oudegracht tot de grens van het Weeshuis-deel. Het resterende deel van de lange gang heeft een vlakke afdekking met (recente) gipsplaten (afb. 85). De granito vloer en de geschilderde lambrisering dateert van de verbouwing van 1926.

Aan het westelijke eind van de gang bevindt zich een tochtportaal op de overgang van de gang naar het kloosterdeel. In de weeshuistijd bevond zich hier de doorgang

door de kloostervleugel naar de keukenvleugel. Aan de zuidzijde bevond zich de wenteltrap naar de verdieping. Deze wenteltrap is in 1936 vervangen door een liftschacht. De noordzijde van dit deel heeft in 1926 een grotere opening gekregen en is verbouwd tot een gang langs de oostzijde van kloostervleugel. In feite ligt deze gang op dezelfde plaats als de westelijke kruisgang. Het is niet zichtbaar of delen van het muurwerk in deze gang nog oud zijn. In 1926 heeft deze gang een plafond van gewapend beton gekregen, omdat het een deel werd van de trappen naar zowel de bovenzaal in de kloostervleugel als de Grote Zaal. Mogelijk pas in 1936 is aan de binnenplaatszijde een wc-ruimte uitgebouwd (0.36) die dienst ging doen als dames wc (afb. 86). De aangrenzende ruimte, vroeger jongenswaslokaal, werd na 1925 herentoilet. Het meer noordelijke deel is inmiddels afgeschermd en dient als gang (0.33) bij de regentenkamer en biedt onderdak aan een kleine keuken (0.34) en aangrenzende toiletten (afb. 87).

Eerste verdieping

De eerste verdieping, die hier in feite een tussenverdieping is, bestaat eveneens uit een brede gang waar betontrappen op uitkomen en die doorgaan naar de volgende verdieping om daar toegang te geven tot de bovenzaal in de kloostervleugel. In deze brede gang met tochtportaal (1.17 en 1.19) bevinden zich aan de binnenplaatszijde opnieuw (voormalige) uitgebouwde damestoiletten (1.16) en daarnaast herentoiletten (1.18) (afb. 88). Van ruimte 1.16 (uit 1936) dateert de hele constructie met afwerking en detaillering van de verbouwing in 1926. Het is niet ondenkbaar dat ook het linoleum hier nog uit die tijd dateert.

Tweede verdieping

Op de tweede verdieping geeft de brede gang toegang tot de bovenzaal in de kloostervleugel. De liftschacht, die waarschijnlijk pas in 1936 is aangebracht, kwam direct in de bovenzaal uit. De zuidelijke trap van de tussenverdieping maakt een halve draai (2.17), de andere trap is een betonnen steektrap (2.13). Oorspronkelijk ging het om een geheel open gang, maar na de opdeling in 1981 zijn hier ruimtes secundair afgetimmerd (2.14, 2.15 en 2.16).

C. Kloostervleugel

De kloostervleugel doet zich aan de tuinzijde voor als één grote en in één keer gebouwde vleugel met een kap, maar schijn bedriegt. Het oudste deel, gebouwd als refter en dormitorium, verrees in 1361. Het betrof een eenlaags onderkelderd gebouw ter breedte van vier vensterassen. In de vijftiende eeuw werd dit deel uitgebreid. Aan de noordzijde met een onderkelderd deel van twee vensterassen en aan de zuidzijde met een niet onderkelderd deel van twee vensterrassen. Daar tegenaan werd in 1535 aan de zuidzijde een ziekenzaal gebouwd. De kloostervleugel werd in 1617 verhoogd met een verdieping en de dwars geplaatste ziekenzaal geïncorporeerd. De over de volle lengte doorlopende kap werd toen voorzien van een aantal Vlaamse geveltjes. Dit heeft ertoe geleid dat er op de begane grond elf vensterassen zijn en op de verdieping tien. In 1743 werd in het noordelijke deel op de begane grond de nieuwe regentenkamer gerealiseerd. De grote slaapzaal op de verdieping werd in 1926 verbouwd tot tweede zaal, waarbij uiteindelijk op één na alle balken met muurstijlen en korbelen zijn gesloopt.

In de jaren tachtig zijn alle latere aanbouwen tegen de westgevel verwijderd, is de kap hersteld en zijn de gevels gerestaureerd, waarbij in de noordwestelijke hoek een nieuwe ingang met sieromlijsting kwam en op de dakrand drie nieuwe dakkapellen.

Kelder

Vanaf de oostzijde (0.32) is door middel van een bakstenen trap met kwart slag de kelder onder de Regentenzaal te bereiken (-1.01) (afb. 89). De witgepleisterde kelder heeft een tongewelf (-1.02) met daarin een aantal steekgewelven die aan de westzijde uitkomen op vier kelderlichten met luiken (afb. 90). Door latere aanpassingen stroken de steekgewelven niet meer geheel met de kelderlichten. In de zuidmuur van de kelder bevindt zich een dichtgezette opening, die mogelijk aan die zijde een toegang is geweest (afb. 91).

Ten noorden van de kelder met tongewelf bevindt zich een tweede kelder (-1.03, -1.04) die bestaat uit drie traveeën segmentbogen, gedragen door twee sets gordelbogen met in het midden een kolom. Zowel de kolom als de gordelbogen hebben een afgeschuinde kant (afb. 92). De noordelijke van de drie traveeën is in de jaren tachtig afgescheiden, betegeld en in gebruik genomen ten behoeve van de stadsverwarming (afb. 93). De kelder met de gordelbogen bevindt zich onder de ruimte 0.37 en een deel van 0.38 en 0.25 op de begane grond.

Het verschil in beide keldertypen, tongewelf en segmentvorming gewelf op gordelbogen, duidt op twee bouwfasen. Mogelijk gaat het om een veertiende-eeuwse fase aan de zuidzijde en een vijftiende-eeuwse uitbreiding aan de noordzijde. Het voorkomen van een gewelf op gordelbogen is vooral een vijftiende-eeuwse vorm.

Begane grond

Op de begane grond aan de noordzijde bevindt zich een entree (0.37) die tevens dienst doet als nooduitgang van de Grote Zaal (afb. 94). Voor 1926 bevond zich aan de oostzijde van deze entree een trap naar de verdieping van de kloostervleugel en daarmee naar de meisjesslaapzaal (afb. 25). Links naast de entree bevindt zich een kamer (0.38) in het bouwdeel dat iets aan de tuinzijde is uitgebouwd (afb. 95). De ruimte heeft enige tijd als kamer van de weeshuisvader en -moeder gediend. De kamer zelf is gepleisterd en voorzien van een verlaagd plafond. De kamer is gelegen in het bouwdeel dat deels rust op een vijftiende-eeuwse kelder, maar inwendig in de achttiende eeuw zijn huidige hoofdvorm kreeg. Aan de zuidoostelijke zijde van de kloostervleugel bevond zich een uitgebouwde traptoren (0.30). Deze is in 1926 (of pas in 1936) ingrijpend veranderd om een lift in onder te brengen.

De belangrijkste ruimte op de begane grond is de Regentenzaal (0.27) (afb. 96) die in 1743 tot stand is gekomen. Van deze achttiende-eeuwse periode resteren nog de schouwpartij in Lodewijk XIV-stijl, de lambrisering en de betimmeringen. Het oorspronkelijke plafond is in 1868 ingestort en daarna in sobere vorm hersteld. Mogelijk dateert het middenornament van het huidige plafond nog uit die periode van herstelling (afb. 97). Het oorspronkelijke goudleerbehang is bij de verhuizing van het Weeshuis in 1925 meegenomen naar de nieuwe locatie. Bij de herinrichting van de regentenkamer bij de verbouwing tot NV-Huis is op de wanden imitatie goudleer aangebracht (afb. 98). De ruimte zelf werd toen ingericht als biljartkamer. Het huidige linoleum op de vloer

dateert van na de inrichting tot vergaderzaal in 1983. Het zuidelijke deel van de begane grond van de kloostervleugel (0.28 en 0.29) met de toen nog bestaande café-eetzaalaanbouw kwam in gebruik bij een Surinaamse Welzijnstichting, die het in 1988 weer verliet. Daarna is de uitbouw gesloopt en zijn beide ruimtes verbouwd tot peuterspeelzaal. De beide ruimten bevatten weinig interessante historische resten (afb. 99).

Eerste verdieping (tussenverdieping)

De tussenverdieping van de kloostervleugel bestaat uit de ruimten 1.20 en 1.21. Voor 1926 kon dit deel bereikt worden door de trap vanaf ruimte 0.37, daarna via de trappen die aan de oostzijde van de kloostervleugel zijn aangebouwd ten behoeve van de Grote Zaal en de zaal op de verdieping in de kloostervleugel.

In deze tussenverdieping (1.20) bevindt zich nog het enige gebint met muurstijl, sleutelstukken en korbeelstel van de Grote Zaal van de kloostervleugel (afb. 100 en 101). Beide sleutelstukken zijn voorzien van een peerkraalprofiel. De vormgeving van de peerkraal duidt eerder op een vijftiende-eeuwse constructie dan op een veertiende-eeuwse. Zekerheid over de datering van dit belangrijke deel zou verkregen kunnen worden door een beperkt dendrochronologisch onderzoek. Tijdens het bouwhistorisch onderzoek van 1979 bestond deze mogelijkheid immers nog niet.

De aansluitende tussenkamer (0.21) behoort tot het aan de tuinzijde uitstekende bouwdeel (afb. 102). De balklaag en de vormgeving geeft de indruk van een achttiende-eeuwse toevoeging.

Tweede verdieping (eerste verdieping)

De grote ruimte is genummerd als tweede verdieping, maar in feite gaat het om de eerste verdieping van de kloostervleugel die in 1617 tot stand kwam. De huidige ruimte is in feite één grote ruimte en bestaat uit een podium (2.21), een zaal (2.20) gescheiden door een tussendeel (met een moderne insteek ten behoeve van de geluidsvoorziening e.a.), gescheiden van het bargedeelte (2.19) door harmonicaschuifwanden. Daar bevindt zich ook een afgeschoten keukendeel (2.18). Ten behoeve van het gebruik door een Antilliaanse Welzijnsstichting is het geheel in 1985 geheel verbouwd waardoor alle oudere sporen uit het zicht zijn geraakt. Dat geldt zowel voor het gedeelte dat als bar dient (afb. 103) als het zaaldeel met het iets verhoogde podium (afb. 104). Boven één van de verlaagde plafondtegels was een spoor zichtbaar van een ouder plafond (afb. 105). Vermoedelijk is dit een stuc op riet plafond uit 1926.

In de zijkamer van het in de tuin uitgebouwde bouwdeel uit de achttiende eeuw bevindt zich nog een kamer (2.22) met ingebouwde kasten uit de negentiende, dan wel vroege twintigste eeuw (afb. 106) toen het nog bij het Weeshuis in gebruik was.

Derde verdieping

De derde verdieping van de kloostervleugel wordt gevormd door de kapconstructie. De kapconstructie als zodanig dateert van de verbouwing uit 1926 toen vermoedelijk de oudere (zeventiende-eeuwse) kap werd verwijderd. De huidige spanten dateren uit 1926. In de kap is de aftekening nog zichtbaar van de kamers die in de kap waren afgetimmerd (afb. 107) en waarvan de sporen van de tussenmuren nog zichtbaar zijn, evenals de colivinyl-tegels op de vloer. De kapspanten zijn hoogstwaarschijnlijk A-spanten met beneden een extra kreupele spruit (afb. 108). Spruit en kapsant zijn verbonden

door een ijzeren strop op een vergelijkbare manier zoals dat ook in de kap boven de Grote Zaal is gebeurd. Boven het huidige verlaagde plafond is de beschieting van de kap uit 1926 zichtbaar met de daar omtimmerde spanten (afb. 109). Het was onmogelijk om de constructie boven deze aftimmering te zien.

Een latere tussenwand zorgt voor een afscheiding van ruimte 3.05, waar op de vloer ook de aftekening van de kamers nog zichtbaar is. Vanuit deze ruimte kan de ruimte (3.04) van het machinehuis boven de lift bereikt worden.

D. Roghmuscaethuis c.a.

Het Roghmuscaethuis is het noordwestelijke deel van het Tivolicomplex en oorspronkelijk ontstaan als een afzonderlijk gebouw op het binnenterrein van het bouwblok. De priester Gerrit Roghmuscaet liet het dwarshuis van vijf traveeën tussen 1413 en 1415 bouwen en vermaakte het na zijn dood in 1437 aan het klooster. Begin zeventiende eeuw, bij de verbouwing tot Weeshuis heeft het een verbouwing ondergaan.

Aan de zuidzijde verrees tegen dit huis in 1535 de bakkerij, die in later tijden is aangepast en als functie in 1872 werd opgeheven. Dat deel kwam toen in gebruik als onderkomen voor de allerkleinste wezen. De bakkerij was door middel van een gang gescheiden van de kerk (later Grote Zaal). Zuidelijk van de bakkerij verrees in de achttiende eeuw de meisjeskamer en deze stond met een aansluitend tussenlid in verbinding met de kloostervleugel. In 1926 werd het huis tot kantoorruimte bestemd en in 1975 het geheel verbouwd tot kinderdagverblijf.

Kelder

Vanaf de oostzijde (0.51) is door middel van een bakstenen trap met kwart slag de kelder onder het vijftiende-eeuwse deel van het Roghmuscaethuis te bereiken (-1.05) (afb. 110). De wit vertinde kelder heeft een tongewelf met daarin een aantal steekgewelven die aan de westzijde uitkomen op vier kelderlichten die zich ieder in een koekoek bevinden. De kelder bestaat uit een zuidelijk deel met een gedeeltelijk hogere en een vier treden lager deel. Tegen de zuidwand staat een schoorsteen op een gemetselde voet. Het is niet waarschijnlijk dat deze schoorsteen enige relatie heeft met de naastgelegen bakkerij, daar is het metselwerk te modern voor (afb. 111). Wat de functie wel is geweest, is vooralsnog onduidelijk.

De kelderruimte is oorspronkelijk één grote ruimte geweest, maar later in tweeën gedeeld. Ook is het aannemelijk dat dit deel van de keldervloer in later tijd is verhoogd (afb. 112). In het achterste deel bevindt zich in de noordmuur een dichtgezet kelderlicht dat aan de buitenzijde niet zichtbaar is. In de noordoosthoek bevindt zich een dichtgezette toegang, oorspronkelijk toegankelijk vanaf de binnenplaats tussen pandhof en kerk (afb. 113).

Begane grond

De begane grond van het vijftiende-eeuwse deel van het huis bestaat uit een grote kamer (0.48) ter breedte van drie balkvakken. Het gaat daarbij om een samengestelde balklaag met moer- en kinderbinten (afb. 114). De kamer is tot 1734 als regentenkamer in gebruik geweest. Aan de noordzijde bevindt zich een brede schouw in laatgotische vormen (afb. 115). De schouw heeft een schouwbank met daarin drie medaillons die

v.l.n.r. St. Hieronymus, Maria met Kind en St. Augustinus afbeelden (afb. 116). Gezien de vormtaal lijkt het erop dat de schouw niet uit 1413 dateert, maar van een verbouwing in 1476, toen deze zaal mogelijk werd omgebouwd tot een weelderige gastenkamer. De betegeling in de schouw in de vorm van Delfts blauwe tegels met kinderspelen erop kan uit de zeventiende eeuw dateren, maar waarschijnlijker is dat deze bij de verbouwing van 1926 is aangebracht.

De rijk uitgevoerde deurhoge lambriserings met eikenhouten panelen dateert van de verbouwing uit 1926, toen de ruimte als vergaderzaal voor het hoofdbestuur van de NVST werd ingericht. De wandbespanning is van de restauratie in 1975.

Aan de zuidzijde van de zaal bevindt zich een gang die de halve hoogte heeft van beide aangrenzende kamers en een licht getoogd plafond (0.47) (afb. 118). De deur maakt de indruk nog uit de zeventiende eeuw te dateren, de verdere uitmonstering dateert uit 1975 en later. Datzelfde geldt voor de aan de oostzijde aangrenzende gang (0.51 en 0.43) (afb. 119). Ten zuiden van de gang bevindt zich een kleinere, twee balkvakken brede kamer. Deze kamer (0.46) heeft eveneens een zoldering van moer- en kinderbinten (afb. 120). De schouw, die hier vermoedelijk oorspronkelijk heeft gezeten, is niet meer zichtbaar. Na 1975 is hier een houten inbouw ingebracht en een doorbraak gemaakt naar de aangrenzende voormalige bakkerij (0.45). De aangrenzende ruimten in de oude bakkerij (0.43 en 0.42) zijn in gebruik als kinderdagverblijf en inwendig gemoderniseerd. Hetzelfde geldt voor de meisjeskamer (0.39). De aan de westzijde gelegen toiletruimte (0.53) dateert van de verbouwing rond 1900 en datzelfde geldt voor ruimte 0.40.

Eerste verdieping (tussenverdieping)

De eerste verdieping is eigenlijk de tussenverdieping en bestaat uit de ruimte boven de gang (1.25) in gebruik als voorraadruimte met aan de oostzijde een smalle beuk bestaande uit de trappartij en gang (1.27) en een afgescheiden ruimte (1.26).

Het is heel goed mogelijk dat deze aansluitende beuk aan de oostzijde van de verbouwing uit de zeventiende eeuw dateert en dat toen de gang (0.47) met de ruimte daarboven (1.25) zijn aangebracht. Tevens is toen vermoedelijk de trappartij veranderd en de trap verplaatst van binnen het vijftiende-eeuwse huis naar de zuidelijke hoek van de aanbouw. Later is deze trap vernieuwd.

De voorraadruimte heeft eveneens een licht getoogd plafond en is voorzien van plavuizen die uit de zeventiende eeuw kunnen dateren (afb. 121). De beide ruimten in de oostelijke beuk zijn ingrijpend gemoderniseerd, waardoor mogelijke bouwsporen onzichtbaar zijn geworden (afb. 122).

Tweede verdieping (eerste verdieping)

De ruimten zijn hier genummerd als tweede verdieping, maar in feite gaat het om de eerste verdieping van het Roghmuscaethuis. Oorspronkelijk was deze ruimte op de verdieping één grote ruimte ter breedte van vijf balkvakken, ook hier uitgevoerd in moer- en kinderbinten. Door inbouw van een kleinere tussenruimte (met luik naar de zolder) (2.30) is deze grote ruimte in drieën verdeeld. De tussenruimte zelf inclusief verlaagd plafond is recent. Wel zal er oorspronkelijk een scheidingswand hebben gezeten gezien de schouwen aan beide kopse wanden van de ruimte. De noordelijke kamer (2.31) is

voorzien van een schouw waarvan het sterke vermoeden bestaat dat deze bij de herinrichting (deels) is gereconstrueerd (afb. 123). De plaats is wel de oorspronkelijke. De kaarsnis ernaast is waarschijnlijk nog vijftiende-eeuws. In de oostwand van de kamer bevindt zich een opening met een eiken kozijn en een oudere ongeschilderde opgeklampte deur (afb. 124). Deze opening staat niet op de tekening van het bouwhistorisch onderzoek uit de jaren zeventig. Waarschijnlijk betreft het de oude deur, die mogelijk uit de zeventiende eeuw stamt, die in het midden van de toen ongedeelde ruimte heeft gezeten en bij de inbouw van de tussenkamer 2.30 naar het noorden is verplaatst. De deur geeft nu toegang tot de noordoostelijke zijkamer (2.32) (afb. 125) in de smalle zijbeuk die waarschijnlijk in de zeventiende eeuw is toegevoegd.

De zuidelijke kamer (2.29) heeft eveneens een zoldering met moer- en kinderbinten, met onder de moerbinten sleutelstukken met een peerkraalprofiel. Opvallend is dat de schouw hier alleen aan de rechterzijde een wang heeft en de linker beëindiging gevormd wordt door de uitstekende schoorsteen van de ruimte beneden (afb. 126).

Zuidelijk van het vijftiende-eeuwse deel bevindt zich de kap van de voormalige bakkerij. De kapconstructie van dit diepe deel bestaat uit vier etagejukken. De beide westelijke etagejukken (2.27) bestaan uit een juk met kreupel spantbeen en console en daar bovenop een A-spant. De jukken dragen flieringen. Door aftimmeringen is het dakbeschot verder niet zichtbaar (afb. 127). De twee westelijke jukken hebben maar ten dele windschoren.

Het oostelijke deel (2.28) en de gang hadden voor de verbouwing in de jaren zeventig nog een zolder. Deze is bij de latere verbouwingen verwijderd. Alleen de hangbalken, die met spijkers aan de flieringen zijn bevestigd, resteren hiervan (afb. 128). In dit deel zijn de jukken voorzien van blokkeels naar de borstwering en windschoren. Op het onderste juk staat hier een tweede juk met op de bovenste jukdebalk een makelaar. De vorm van de kapconstructie en de aanwezigheid van tussenhangbalken lijkt er op te wijzen dat het om een zeventiende-eeuwse kapconstructie gaat.

Het meest zuidelijke dwarse deel wordt gevormd door de kapconstructie van de voormalige meisjeskamer uit de achttiende eeuw. Dit deel bestaat uit drie jukken met op de jukken A-spanten. Tegen de westelijke en oostelijke zijn aan de buitenzijde twee halve spanten geplaatst (afb. 129). Ook hier zijn nog flieringen toegepast. In het oostelijke deel is op de jukdebalken bij een recentere verbouwing een zolder toegevoegd toegankelijk via een smalle trap met halve slag.

Derde verdieping

De derde verdieping van het Roghmuscaethuis wordt gevormd door de kapconstructie van het vijftiende-eeuwse huis. De kapconstructie als zodanig dateert nog uit de vijftiende eeuw, hoewel niet dendrochronologisch bepaald. Een deel van de sporen is bij de restauratie in de jaren zeventig vernieuwd en ook het dakbeschot dateert uit die tijd. De kap bestaat uit vier eiken jukken met rechte jukbenen en korbelen die zowel boven als beneden zijn gepend. De windschoren zijn bovenin de flieringen gepend en beneden gespijkerd (afb. 130). Bij enkele van de spanten is de verbinding van de korbelen met de jukdebalken, vermoedelijk in 1926, versterkt met een ijzeren strop (afb. 131). Opvallend is dat de kap geen borstwering heeft en daardoor vermoedelijk nooit bedoeld is geweest als opslagzolder. De windschoren tegen de topgevels zijn verdwenen. De

buitenste zeven sporenparen zijn in de nok voorzien van een haanhout met daarop een balk die in de topgevel rust (afb. 132). Op één van de spantbenen is een transportmerk aangetroffen.

De schoorsteen aan de zuidzijde is geheel nieuw opgemetseld. Die aan de noordzijde is nog oorspronkelijk en wordt geflankeerd door twee kloostervensters (afb. 133). Aan de zuidzijde zijn vergelijkbare kloostervensters vermoedelijk in de zeventiende eeuw vervangen door rondvensters.

E. Weeshuis

Met het Weeshuis wordt het deel aan de Oudegracht bedoeld, dat in 1839 als een nieuw gebouw tot stand is gekomen. Het werd in 1926 verbouwd tot kantoor. In 1939 volgde een nieuwe grote verbouwing toen het nieuwe trappenhuis tot stand kwam en het westelijke deel waar zich vroeger de priorwoning, later comptoir, bevond erbij werd getrokken.

Begane grond

Bij de verbouwing in 1926 werd in de lange gang (0.01) een opening gemaakt ten behoeve van een hall. Deze hall is later omgebouwd tot receptie waarbij de wand naar de gang gedeeltelijk is dichtgezet en van ramen voorzien om als receptie en kassa voor Tivoli te kunnen dienen. Het horizontale glas-in-loodraam komt door de onderverdeling van de ruimte ten behoeve van een kantoor van de bedrijfsleider (0.03) niet meer goed tot zijn recht (afb. 134). In het kantoor van de bedrijfsleider zou ook een in de binnenplaats uitgebouwde zitbank hebben gezeten, maar die gaat mogelijk nog schuil achter een aftimmering. Ten noorden van deze ruimte bevond zich een kleine binnenplaats met in de noordoosthoek een toiletuitbouw. Deze binnenplaats werd in 1939 op de begane grond overbouwd tot keuken, nu voorraadkamer (0.04). De oorspronkelijke spreekkamer van het Weeshuis werd bij de verbouwing van 1939 samen met de bestaande trappartij vervangen door een nieuw ruim opgezet trappenhuis met betonnen steektrappen (0.05) (afb. 135). De toilet van de binnenplaats werd geplaatst onder de trap. De natuursteentegels, betegelde plintlijst en de lambrising met beton-emaille is karakteristiek voor de periode van de verbouwing (afb. 136). Zowel de deur naar de voorraadkamer als naar de kantoren aan de voorzijde zijn in staal uitgevoerd met vensters van draadglas. Opmerkelijk is de opgebouwde stalen vensterwand met onderverdeling door stalen roeden met in de ruiten een nadere onderverdeling met loden glasstroken. Deze combinatie dateert uit 1939 en is kenmerkend voor een tussenvorm tussen strikte modernistische vormgeving (alleen stalen roeden) en oudere (en goedkopere) onderverdeling (afb. 137).

Ook de entree met portaal (0.06) kreeg in 1939 een nieuw uiterlijk met een dubbele stalen deur naar de hal, dezelfde natuursteentegels in het portaal en een hoge betegeling in gemêleerde bruine tegels (afb. 138). In de zuidwand bevindt zich een horizontaal venster dat als receptieopening kon dienen. Dit venster bevindt zich ook in de naastgelegen langwerpige kamer aan de zijde van de Oudegracht (0.07) dat als kantoor annex ruimte van de receptionist(e) diende. De lambrising is hier later bruin geschilderd. Het eikentriplex van de wand zal oorspronkelijk ongeschilderd zijn geweest en uit 1936

dateren. Deze kantoorruimte is momenteel als kleedkamer 3 in gebruik (afb. 139). Het heeft een (nu dichtgezette) tussendeur naar de conferentiekamer ernaast die momenteel als kantine in gebruik is (afb. 140). Deze conferentiekamer (0.08) heeft eveneens een deurhoge lambrisering van panelen eikentriplex met een dunne verticale scheidingslat ertussen. In de zuidwand bevinden zich enkele inbouwkasten. De andere kastenwanden die op tekening stonden zijn niet gerealiseerd. Bij de verbouwing uit 1939 is de oudere schouw in deze kamer verdwenen.

Tussen het Weeshuisdeel uit 1939 en de voormalige priorwoning bevindt zich een smalle gepleisterde gang met een geel geschilderde lambri (afb. 141). Deze gang (0.10) heeft een toegang (met trede) naar de hall. Daarnaast bevond zich ook een opening naar de keuken op de overbouwde binnenplaats (0.04), maar die is later dichtgezet. Westelijk van deze gang bevonden zich sinds 1926 een portiersruimte en vier smalle kleedkamers. De portiersruimte is later tot entree verbouwd (0.09) en de meest zuidelijke kleedkamer is deels bij de gang getrokken en dient nog enkel als doorgang naar de ruimten in de overdekte binnenplaats. De beide kleedkamers die toen in het oude comptoir werden gebouwd zijn vrij recent omgebouwd tot één grotere kleedkamer (0.11) (afb. 142). De toegang tot de noordelijke kleedkamer ligt iets terug. De kleedkamer (0.12) zelf is na de verbouwing tot Tivoli uitgebouwd in de binnenplaats.

Eerste verdieping

Via het trappenhuis uit 1936 wordt de eerste verdieping bereikt (1.11) (afb. 143). De op het bordes tegen de westmuur zichtbare witgesausde platen zijn geen dichtzettingen van vensters, maar hebben mogelijk als prikbord dienst gedaan. In het zuidwestelijke deel bevindt zich het secundaire trappenhuis, waarvan de trap op de begane grond bij de receptie (0.02) uitkomt. De leuning van deze trap zijn afgetimmerd met houten platen en zijn net als de lambri van de wand geel geschilderd. Op het trappenhuis komen ook beide wc's aan de zuidzijde uit. De trap naar de tweede verdieping zit op een andere plaats dan op tekening uit 1936 staat, maar het lijkt hier om een planverandering te gaan (afb. 144). Aan de westzijde geeft een deur toegang tot de in 1951 aangebouwde kantoren 1.06 en 1.07. Laatstgenoemde is in gebruik voor de computerserver en kon niet betreden worden. De sobere ruimte 1.06 (afb. 145) heeft een lambrisering van gebroken wit geschilderde houten platen en wordt met een glaswand gescheiden van ruimte 1.07 en van ruimte 1.08. In laatstgenoemde scheiding bevindt zich een schuifdeur. Boven deur en raam zit een doorlopende strook vensters. De glaswand naar 1.06 is vooral bedoeld om extra licht te krijgen in ruimte 1.08, die in 1936 als kantoor wordt aangeduid. De naastgelegen ruimte (1.09) wordt op tekening aangeduid als expeditiearchief en was oorspronkelijk voorzien van een half rond balkon aan de binnenplaatszijde (met op de tweede verdieping een hijsluik). In de ruimte is nog steeds de inbouwkastenwand zichtbaar met een rail waarlangs een ladder loopt (afb. 146). De naam 'expeditiearchief' vermoedt dat het gaat om een opslag van in eigen beheer uitgegeven publicaties bedoeld voor distributie. Naast deze kastenwand bevindt zich een deur met glasruiten die toegang geeft tot de garderobe (1.10) die uitkomt op het trappenhuis. Deze garderobe was voor 1926 een grote inloopkast en werd door toevoeging van een klein stukje van het aangrenzende pand Oudegracht 243 (dat ook in bezit van het NV-Huis was) met het trappenhuis verbonden. Aan de zuidzijde van de binnenplaats staan in

1936 op tekening twee spreekkamers, maar mogelijk kreeg het al snel ook de functie van overloop en pantry-ruimte (afb. 147). Aan de voorzijde, (Oudegracht) bevinden zich drie kantoren die volgens de tekening van 1936 bedoeld waren als kamer voor DB-leden (Dagelijks bestuur van de NVST). De indeling is eveneens bij de uitvoering aangepast, waardoor de zuidelijke kamer (1.01) (afb. 148) smaller is dan op tekening aangegeven en ook maar één venster heeft. De middelste kamer (1.13) wordt belicht door twee vensters (afb. 149), evenals de noordelijk kamer (1.12) (afb. 150). De vloeren van de drie kantoorruimten zijn gedekt met linoleum, en de plafonds zijn voorzien van moderne verlaagde plafonds. Hierboven kan mogelijk nog een plafond van stuc op riet (of mogelijk op steengaas) aanwezig zijn. Boven de lambriseringen zijn de muren afgewerkt met wat op gipsplaten lijkt. Het belangrijkste element is de deurhoge lambrisering van eikentriplex. Anders dan op de begane grond gaat het niet om verticale, maar om horizontale stroken, gescheiden door latjes.

Tweede verdieping

De indeling van de tweede verdieping is in grote lijnen hetzelfde als op de eerste verdieping. Via het trappenhuis uit 1936 wordt de tweede verdieping bereikt (2.08) (afb. 151). De lambris van de trappen zijn niet meer geel, maar grijswit geschilderde beton-emaille. In het zuidwestelijke deel bevindt zich het secundaire trappenhuis. Op het trappenhuis komen ook beide wc's aan de zuidzijde uit. Noordelijk hieraan grenzend bevindt zich een somber vormgegeven kantoor, dat op de tekening van 1936 wordt aangegeven als de kamer van de Afdeling Utrecht. De beide kantoren noordelijk hiervan (afb. 153) zijn in een latere periode – na de oorlog – verbouwd tot één grote met een gemetselde boog als scheiding. Wel is ook hier de sobere halfhoge lambrisering bewaard gebleven met licht gelig geschilderde platen. Aan de noordzijde is via de garderobe (2.07) het trappenhuis te bereiken. Net als op de eerste verdieping werd dit bereikt door een stukje van Oudegracht 243 erbij te betrekken. Aan de zuidzijde van de binnenplaats staat in 1936 op tekening eveneens een kamer van de Afdeling Utrecht. Deze ruimte (2.03) met vaste kasten heeft nu de functie van overloop (afb. 148). Ook hier bevinden zich aan de voorzijde drie kantoren bedoeld voor DB-leden. De zuidelijke ruimte (2.01) (afb. 154) is eveneens bij de uitvoering versmald, de middelste ruimte (2.10) (afb. 155) en de noordelijke ruimte (2.09) (afb. 156) hebben elk twee vensters aan de zijde van de Oudegracht. De indeling en detaillering is verder hetzelfde als op de eerste verdieping, met het verschil dat op de vloer een in kepervorm gelegde houten parketvloer ligt.

Derde verdieping

Via het trappenhuis uit 1936 (3.01) wordt de kap bereikt via een eenvoudige, afgetimmerde ruimte (3.02) die nu een archieffunctie vervult. Oorspronkelijk was dit een open ruimte die via een dichte balustrade met de trap in verbinding stond. De kap van het Weeshuis stamt uit 1839, maar is vermoedelijk in 1926 beschoten. Hier is nog op enig moment een beplating van hardboard tegenaan gebracht. Het gaat om vier kapspanten bestaande uit een juk met kreupele jukbenen, korbelen en een jukdekbalk (afb. 157). Op de jukdekbalk lopen balken richting nok. Vermoedelijk gaat het om een A-spant waarvan de onderkant van de A als dakbeschot is meegenomen, waardoor het onmogelijk was om te constateren of er een nokgording was toegepast (vermoedelijk wel).

De kreupele spantbenen zijn met blokkeels aan de borstwering bevestigd. Er zijn geen windschoren aangetroffen. Interessant is dat in 1839 in de langsrichting nog gebruik werd gemaakt van flieringen en niet van gordingen.

In 1926 is de hele zolderruimte volgebouwd met grenen kastenstellingen ten behoeve van het NV-Huis. De jukbenen van de kapconstructie zijn in de kastenstellingen opgenomen. Wegens ruimtegebrek zijn later ook nog opzetkasten toegevoegd en is de middelste kastenstelling verhoogd. Deze was lager om als aflegruimte voor documenten te dienen, maar ook om op feestdagen de vlag uit te kunnen steken. De metalen beugels hiervoor, en de vlaggenmast zelf, zijn nog aangetroffen (afb. 158). Door latere toevoegingen is deze tot archiefruimte verbouwde kap wat vol geraakt. Aan de noordzijde is goed te zien dat de kap van het Weeshuis tegen de gevel van Oudegracht 243 is gebouwd. De muurankers van de flieringen in die kap zijn zichtbaar (afb. 159). Ook is aan deze noordzijde het schoorsteenkanaal zichtbaar met roetluik. Het kanaal staat op een slof op de grenen kapvloer. Aan de zuidzijde is het schoorsteenkanaal verwijderd en enkel het bovendakse deel bewaard voor de symmetrie van het exterieur. Wel zijn nog de houten staanders bewaard, waartegen de aftekening van het metselwerk zichtbaar is (afb. 160).

F. Binnenplaats

De binnenplaats strekt zich alleen over de begane grond uit en omvat de ruimten 0.13, 0.14, 0.17, 0.18, 0.19, 0.20 en een deel van 0.12. De ruimten 0.15 en 0.16 behoren functioneel ook bij de binnenplaats, maar zijn structureel een onderdeel van de uitbouw in 1951 van het kantoor van het Weeshuis. De beide ruimten, nu herentoilet (0.15) en damestoilet (0.16), hebben hun oorsprong in de in 1848 op de binnenplaats gebouwde jongenswerkplaats. In 1951 kwam hier bovenop de uitbreiding van het kantoor. Beide sanitaire ruimten werden in 1999 vernieuwd (afb. 161). De ruimte 0.12 is de Kleedkamer 2 in het Weeshuisgedeelte. Ten tijde van het Weeshuis was hier ook al een aanbouw (afb. 27), maar deze staat niet meer op de tekening uit 1926 en is toen gesloopt, waarna rond 1982 de kleedkamer van een uitbouw is voorzien. Ook de ruimte 0.36 steekt in de binnenplaats uit. Deze ruimte staat op de tekening van 1926 aangegeven als boek- en courantenkiosk, maar is toen niet gerealiseerd. Waarschijnlijk is bij de verbouwing van 1936 deze uitbouw gerealiseerd met op de begane grond (0.36) en daarboven op de (tussen)verdieping (1.16) wc's voor respectievelijk heren en dames.

De binnenplaats werd in 1985 overdekt met uitzondering van een klein stukje ter plaatse van kleedkamer 1 in het Weeshuis. Midden in deze overdekte ruimte kwam de nieuwe entree van de Pandhofgang naar de Grote Zaal (0.17) (afb. 162). Ter linker zijde werd hier de garderobe gerealiseerd (0.20) en tegen de uitbouw uit 1936 kwamen kleine ruimten met een invalide-wc (0.18) en een vuilhok voor de container (0.19). Aan de rechter zijde van de entree bevinden zich een opslagruimte met aangrenzend rookhok (0.14) en een keuken met verbinding naar het Weeshuis (0.13) (afb. 163).

G. Keukenvleugel

De keukenvleugel werd in 1617 aan de kloostervleugel gebouwd en stak haaks daarop uit in de tuin. In 1655 volgde uitbreiding naar het westen met een turfschuur. Oorspronkelijk was hier de zomerkeuken gevestigd waar ook de was werd gedaan. Toen men het

wassen in 1845 ging uitbesteden, kwam de keuken in 1855 in gebruik als enige keuken voor het Weeshuis. In 1855 of in 1873 werd de turfschuur verbouwd tot ziekenkamer voor meisjes (afb. 19). Na 1926 werd de Weeshuiskeuken met het aangrenzende deel van de kloostervleugel verbouwd tot café-restaurant en de ziekenkamer voor meisjes omgebouwd tot keuken (afb. 31). In 1936 werd aan de tuinzijde een grote eetzaal toegevoegd die in 1983 is gesloopt, evenals de keuken uit 1926. In 1988 volgde de sloop van het café-restaurantdeel en werd de gevel van de kloostervleugel aangeheeld. Enkel een deel van de tuinmuur herinnert nog aan deze dienstvleugel (afb. 55).

BESLUIT

Het huidige Tivolicomplex in de binnenstad is een gebouwencomplex met een lange en interessante geschiedenis waarvan de onderdelen zich nog goed aan het gebouw laten aflezen.

De oudste functie van kloostercomplex laat zich vooral nog herkennen in zijn hoofdvorm met kerk, kloosterhof en kloostergang. Ook het in 1439 toegevoegde Roghmuscaethuis behoort hiertoe. Twee middeleeuwse kelders zijn bewaard gebleven. Van de kapconstructies is alleen die van het Roghmuscaethuis nog middeleeuws.

De tweede functie als weeshuis laat zich ook nog goed herkennen, hoewel net als bij de eerste functie overwegend in hoofdvorm. Kenmerkend is het aan de Oudegracht in 1839 tot stand gekomen nieuwe Weeshuisgedeelte en ook aan de tuinzijde staan nog enkele gebouwdelen die direct verwijzen naar de weeshuisperiode.

De derde belangrijke functie van NV-Huis, die voor de meest ingrijpende veranderingen heeft gezorgd, laat zich opvallend genoeg het minst aan de buitenzijde aflezen, maar is vooral in het inwendige nog sterk aanwezig in de vorm van de Grote Zaal, het trappenhuis aan de Oudegrachtzijde en de ‘trapvleugel’ aan de westzijde van de binnenplaats.

De vier huidige functies waarin het gebouw sinds begin jaren tachtig van de twintigste eeuw is onderverdeeld, hebben ertoe geleid dat aan de tuinzijde enkele ingrijpende verbouwingen uit 1926 en 1936 ongedaan zijn gemaakt en dit heeft daar met name een ‘restaurerend’ effect gehad. Inwendig is ten behoeve van het goed functioneren een aantal modernisering doorgevoerd. Dat geldt ook voor de Grote Zaal die als poppodium in gebruik is gekomen en waartoe forse geluidwerende maatregelen zijn aangebracht. Ook is voor een goede toegang van de Grote Zaal de binnenplaats vrijwel geheel overbouwd. Door de opsplitsing in vier eenheden is het gebouw inwendig complex van structuur geworden.

WAARDESTELLING

Op basis van de gegevens uit de voorgaande hoofdstukken wordt hieronder een weging gemaakt ten behoeve van de vaststelling van de monumentwaarden. Als uitgangspunt worden de Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek (2009) aangehouden, die zijn vastgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst. Daarin wordt een onderscheid gemaakt tussen een ‘contextuele’ en een ‘interne’ waardestelling. In het eerste geval wordt een weging gemaakt van waarden van het bouwwerk ten opzichte van soortgelijke gebouwen op landelijk, regionaal of plaatselijk niveau in de vorm van een cultuurhistorische waardering.

Bij de ‘interne’ waardestelling wordt weging gemaakt van de verschillende onderdelen van één bouwwerk (constructie, exterieur, interieur). Doel is het bepalen ‘van het relatieve belang van de monumentwaarden van onderdelen van het bouwwerk, voorafgaande aan een verbouwing of restauratie waarbij men voor de keus staat deze onderdelen te behouden, te vervangen of te verwijderen’.

Deze laatstgenoemde waardestelling geschiedt zowel in tekst als in een afbeelding met drie kleuren. Deze tekening valt slechts te gebruiken in combinatie met de tekst van de monumentwaarden.

De waarderingsplattegrond is gebaseerd op de in 1977 door Frans Kipp ten behoeve van het bouwhistorisch onderzoek gemaakte tekening aangevuld met diverse gegevens uit andere tekeningen.

De waardestelling maakt gebruik van een indeling in drie categorieën:

- Blauw: categorie 1: hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied;
 - Groen: categorie 2: positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied;
 - Geel: categorie 3: indifferente monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- (een kruis in een ruimte geeft de waarde van een balklaag of kap aan)

Cultuurhistorische waardering (contextuele waardestelling)

De ‘contextuele’ waardering van het gebouw is in zekere zin al gemaakt door de aanwijzing tot rijksmonument in 1967. Het complex is ingeschreven onder nummer 36543. De redengeving luidt: ‘Burgerweeshuis. Statig huis met brede gevel, middenpartij gedekt door tympanon, 1839. In complex oudere delen, welke tot het Regulierenklooster behoorden’. Deze omschrijving is echter wel heel summier. Daarom is hieronder de cultuurhistorische waardering aangepast aan de huidige criteria.

Algemene historische waarden

Het gebouwencomplex is van belang vanwege een lange doorgaande traditie van gebruik van een oorspronkelijk kloostergebouw waarin vanaf de dertiende eeuw

diverse opeenvolgende functies zijn gehuisvest, van Zakbroedersklooster via Regulierenklooster tot Weeshuis, verenigingsgebouw en poppodium.

De diverse functies hebben gebruik gemaakt van onderdelen uit de oorspronkelijke bebouwing uit de dertiende en veertiende eeuw, onder meer tot uitdrukking komend in de opeenvolging van kloosterkerk, Weeshuiskerk, Weeshuisvleugel, Grote Zaal, poppodium Tivoli. In opzet, structuur en indeling zijn onderdelen uit alle fasen bewaard gebleven die getuigen van deze geschiedenis.

Ensemblewaarden

Het gebouwencomplex is van belang vanwege haar plaats in de fijnmazige structuur van de binnenstad van Utrecht. Aan de zijde van de Oudegracht vormt het gebouw van het Weeshuis uit 1839 een stedenbouwkundig accent in de vorm van een door de stedelijke overheid geïnitieerde vernieuwing van het Weeshuiscomplex.

Het kloostercomplex ontwikkelt zich achter de bebouwing aan de Oudegracht in de vorm van een kenmerkend kloostercomplex met een nog herkenbare vorm van de kloosterkerk en een kloosterhof met aangrenzende vleugels. Aan de westzijde in het bouwblok bevindt zich een meer open structuur in de vorm van de kloostertuin die nu de vorm heeft van een openbaar groen binnenterrein.

Architectuur- en bouwhistorische waarden

Het gebouwencomplex is architectonisch van belang vanwege het type als klooster en vanwege een aantal laatgotische en in Lodewijk XIV-stijl uitgevoerde onderdelen, evenals Art-deco onderdelen in de Grote Zaal en bij de entree, evenals de diverse interieurbetimmeringen. De gevel aan de Oudegracht is een goed voorbeeld van neoclassicistische stijl en van het werk van F.C.E. van Embden.

Het gebouwencomplex is bouwhistorisch van belang vanwege de middeleeuwse kloosterresten, de constructie van de Grote Zaal en kap, de constructie van het Roghmuscaethuis en de kap en het trappenhuis van het Weeshuisdeel.

Monumentwaarden (interne waardestelling)

Context

Stedenbouwkundig gezien is de ligging van het gebouwencomplex als ensemble van groot belang in de fijnmazige structuur van de binnenstad van Utrecht. Belangrijk daarbij is dat achter de bebouwing aan de Oudegracht de structuur van het klooster met de vorm van de kloosterkerk en van de kloosterhof bewaard is gebleven. Binnen het bouwblok aan de tuinzijde draagt de in de weeshuisperiode opgehoogde en later gerestaureerde kloostervleugel hieraan bij, evenals het oorspronkelijk vrijstaande, maar in de weeshuisperiode verbonden Roghmuscaethuis.

Bouwmassa en exterieur

De bouwmassa van het gebouw is voor het overgrote deel nog gaaf aanwezig, zij het niet uit elke periode in even grote mate. Een belangrijk element is de Grote Zaal die ook in zijn huidige vorm een hoge monumentwaarde heeft.

Het Weeshuisdeel aan de Oudegracht heeft uitwendig zijn oorspronkelijke karakter nog geheel behouden, op de attieklijst na. Bijzonder zijn de mezzanino-luiken in

het hoofdgestel met hun decoratie. Eveneens van hoge monumentwaarde zijn de persiënnes op de eerste en tweede verdieping en de hardstenen stoep met stoeppalen en de verbindingen daartussen.

Het aanzicht aan de tuinzijde wordt bepaald door de kloostervleugel die het resultaat is van relatief recente restauraties. In zijn huidige vorm draagt het bij aan het karakter van het complex. Dat geldt in dezelfde mate voor het Roghmuscaethuis met de aangrenzende bebouwing uit de weeshuisperiode.

Interieur, constructie en afwerking

A. Grote Zaal c.a.

De Grote Zaal, bestaande uit zaal en balkon, podium met nevenruimtes en de ruimte daaronder, de lounge aan de westzijde, plafond- en kapconstructie inclusief bepleistering en kroonluchters, vertegenwoordigt een hoge monumentwaarde.

Alle latere inbouwen en afscheidingen, veelal ten behoeve van de geluidswering, hebben een indifferente waarde. Het middeleeuwse muurwerk onder het podium heeft een hoge monumentwaarde, evenals de restanten van het podium uit 1926 zelf en de trekkenwand op het podium en de daarbij behorende onderdelen aan het plafond van de ruimte boven het podium.

B. Pandhof c.a.

De Pandhof bestaat vooral uit de lange kloostergang die als zodanig een hoge monumentwaarde heeft, zowel wat betreft de vorm van de gang als de uitvoering en afwerking daarvan uit 1926. Het gipsplaten plafond in het westelijke deel van de gang heeft een indifferente monumentwaarde.

Een hoge monumentwaarde heeft de haaks hierop staande vleugel met daarin de trappen en aangrenzende ruimten ten behoeve van de zalen in de kloostervleugel. De uitbouwen in de binnenplaats (pandhof) hebben een positieve monumentwaarde.

C. Kloostervleugel

De uit twee delen bestaande kelder onder de kloostervleugel heeft een hoge monumentwaarde. De tussenmuur en de invulling ten behoeve van de stadsverwarming een indifferente waarde.

De begane grond van de kloostervleugel met de Regentenzaal heeft een hoge monumentwaarde, onder meer de schouw, het imitatie goudleerbehang en de betimmeringen, de dichtgezette doorgang naar het zuidelijke deel een positieve monumentwaarde. De latere invullingen in dit zuidelijke deel hebben een indifferente waarde. De inbouwen op de verdieping en in de kap, evenals de afwerkingen daar hebben een indifferente monumentwaarde. De kap zelf heeft een positieve monumentwaarde. De gevelsteen heeft een hoge monumentwaarde en hetzelfde geldt voor de huidige vorm van alle al dan niet gerestaureerde vensters en toegangsdeuren

D. Roghmuscaethuis c.a.

De kelder onder het Roghmuscaethuis is van hoge monumentwaarde, de latere schoorsteen heeft een positieve monumentwaarde en de scheidingswand is indifferent van waarde.

Van de begane grond zijn de constructie en de afwerkingen, zoals de betimmeringen,

schouwen en historische deuren van hoge monumentwaarde. Latere inbouwen hebben een indifferente waarde. De aanbouw met de toiletten aan de oostzijde heeft een positieve waarde. Ook op de tussenverdieping zijn de hoofdstructuur en de afwerkingen, waaronder de tegelvloer, van hoge monumentwaarde en de invullingen van indifferente waarde. De middeleeuwse kapconstructie is van hoge monumentwaarde en hetzelfde geldt voor alle al dan niet gerestaureerde vensters en toegangsdeur.

E. Weeshuis

Het Weeshuisdeel tussen de Oudegracht en de Pandhof (binnenplaats) is in hoofdvorm en afwerking van hoge monumentwaarde, dat geldt zowel voor de structuur zoals het trappenhuis, de onderdelen waaronder de stalen ramen als de afwerkingen in ondermeer de vorm van wandbetimmeringen en tegelafwerkingen. De latere invullingen, waaronder bij de receptie, zijn van indifferente waarde. De aanbouw aan de westzijde die in 1951 met een verdieping verhoogd is, is van positieve monumentwaarde. De kap heeft een hoge monumentwaarde, evenals het uit 1939 daterende deel van de archiefkasten aldaar.

F. Binnenplaats

De latere invullingen op de begane grond van de binnenplaats hebben een indifferente monumentwaarde.

G. Keukenvleugel

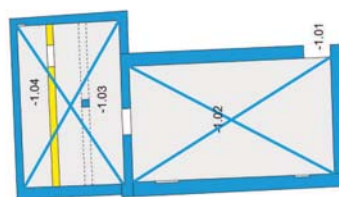
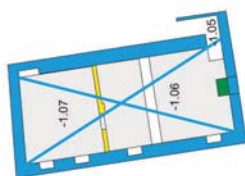
De vleugel is afgebroken. De resterende muur waar zich mogelijk nog restanten in bevinden heeft een positieve monumentwaarde.

WAARDESTELLINGSREPRESENTATIE TEKENINGEN

De tekeningen moeten gelezen worden in combinatie met de tekst van de monumentwaarden (hoofdstuk: Waardestelling).

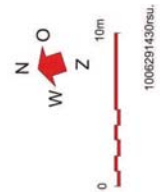
De plattegronden zijn gebaseerd op de in 1977 door Frans Kipp ten behoeve van het bouwhistorisch onderzoek gemaakte tekeningen, aangevuld met diverse gegevens uit andere tekeningen.

Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

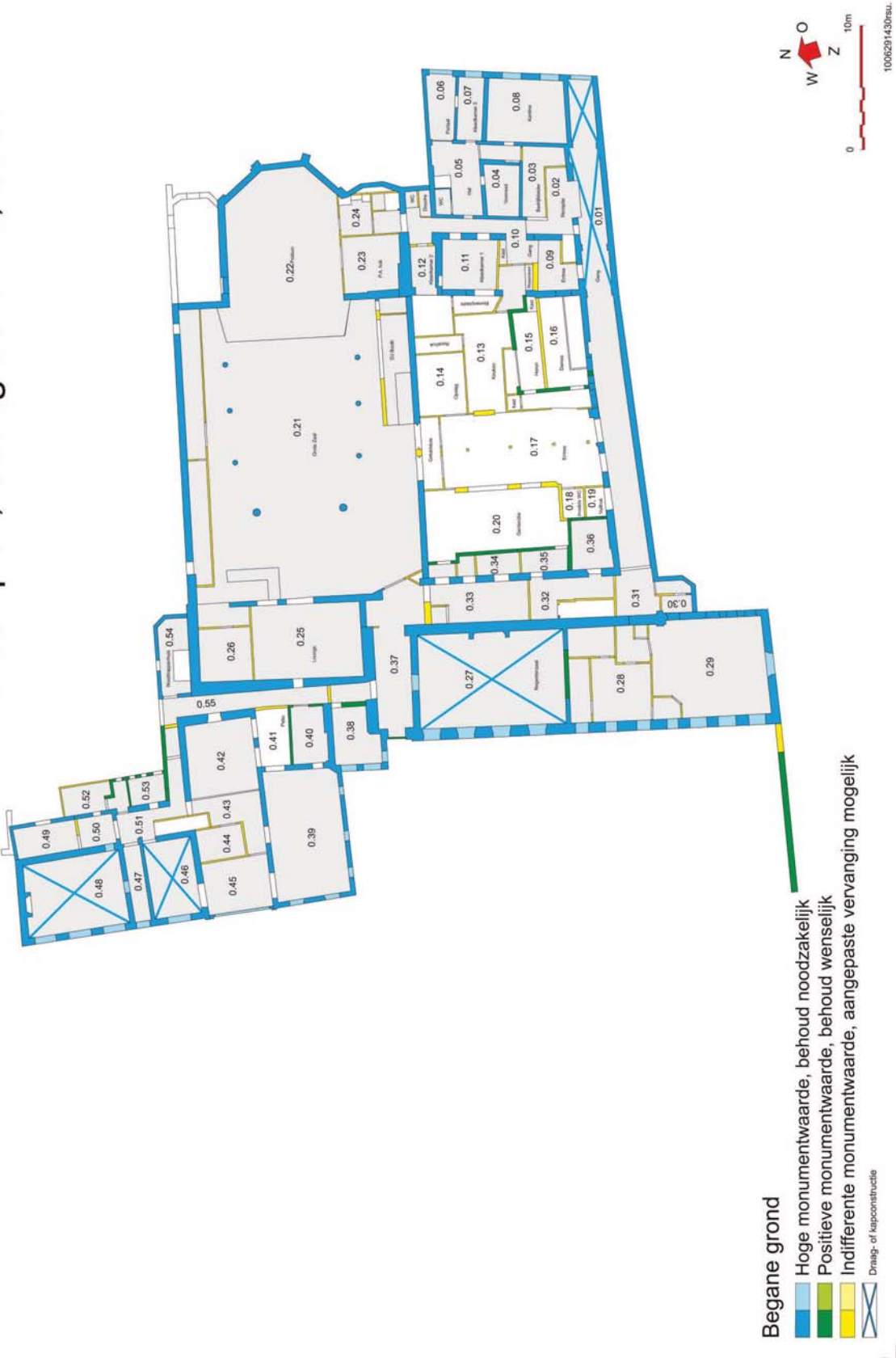
Kelder

- Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde, aangepaste vervanging mogelijk
- Draag- of kapconstructie

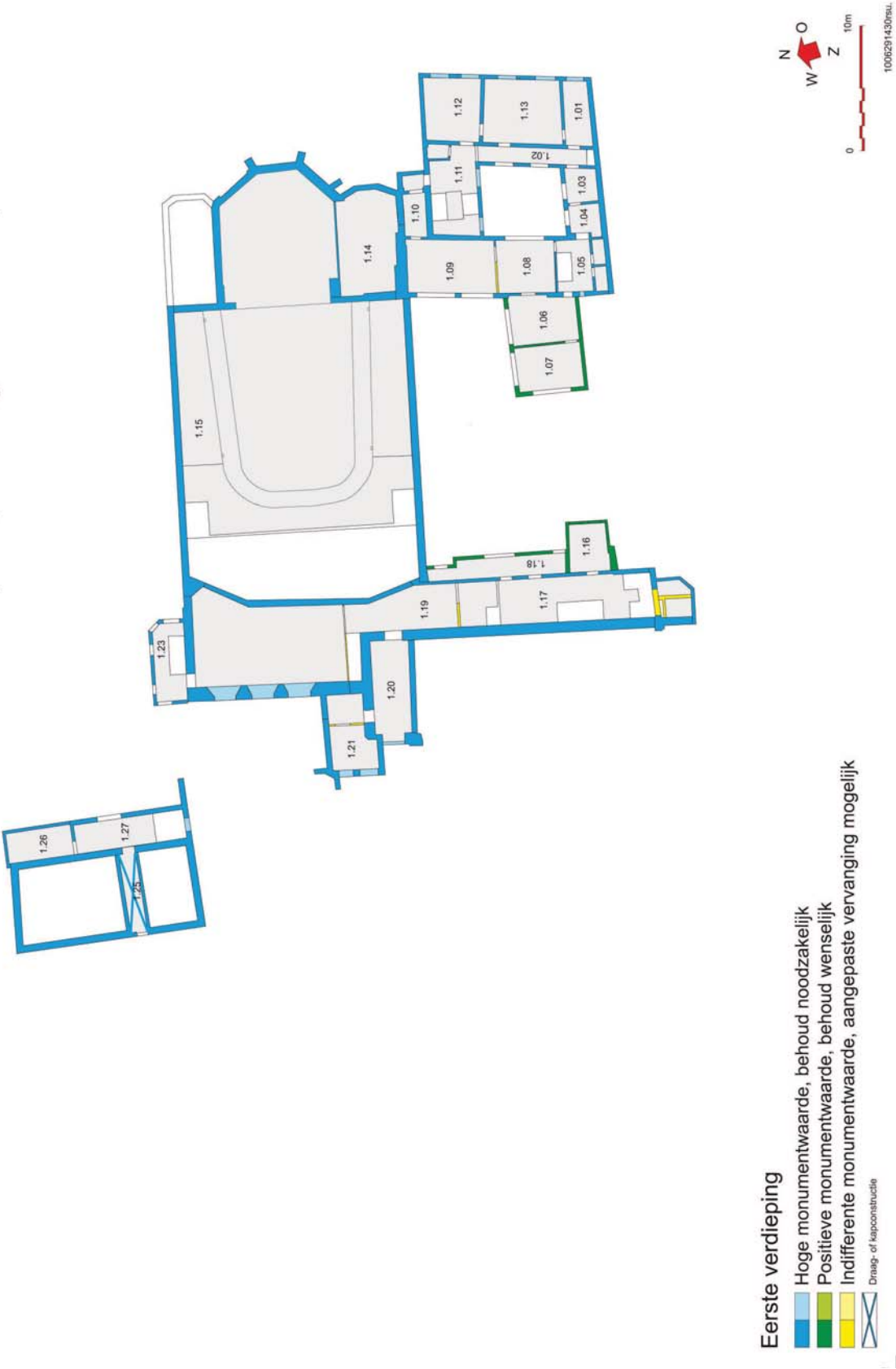

100623914307res4

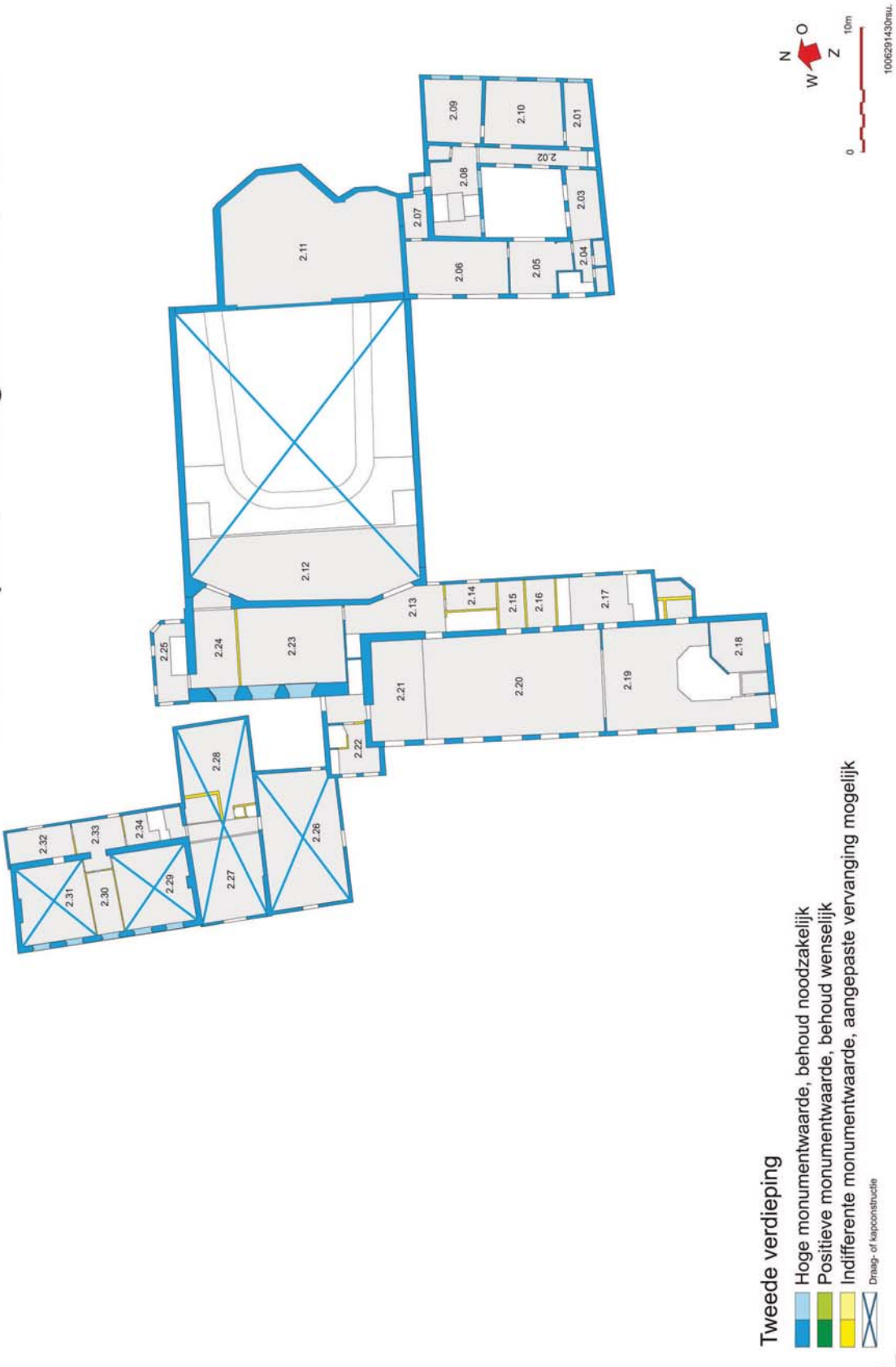
Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

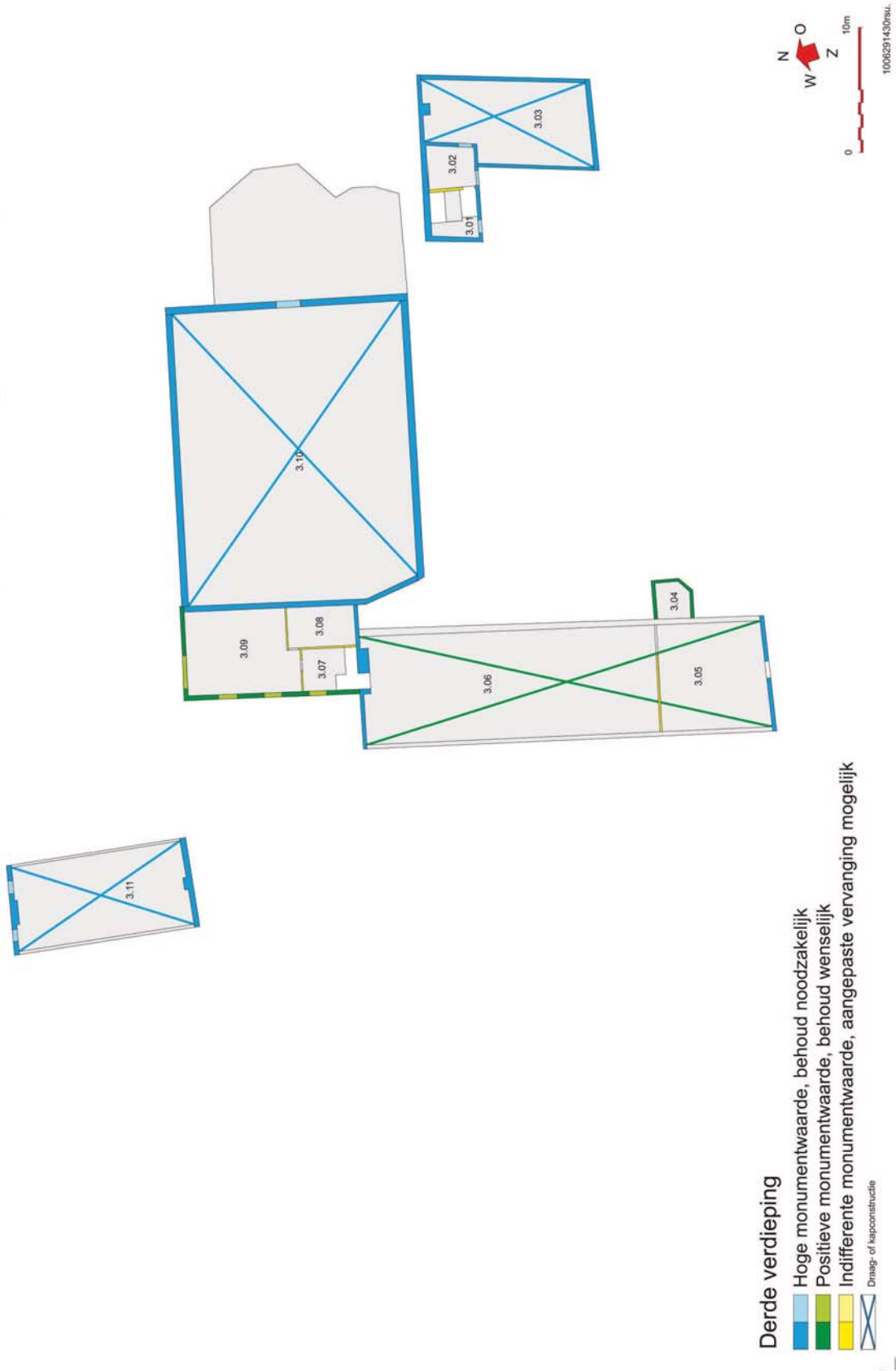
Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

AANBEVELINGEN

Het gebouwencomplex is in gebruikte toestand bezocht. Dit betekent dat bij nadere ontmanteling op enig moment in de toekomst achter de betimmeringen en het verlaagde plafond nog belangrijke sporen naar voren kunnen komen. Mogelijk bevinden zich ook in de zuidgevel van de Grote Zaal nog oudere sporen.

Het is van belang bij ontmanteling de in het zicht komende onderdelen nader te documenteren en te waarderen. Daarbij zou overwogen kunnen worden om dendrochronologisch onderzoek uit te voeren naar het overgebleven gebint van de kloostervleugel. Dat geldt ook voor de kap van het Roghmuscaethuis en de kap van de voormalige bakkerij.

Het is aan te bevelen om bij de ontmanteling op cruciale punten kleuronderzoek uit te voeren.

Wat betreft de gevel aan de Oudegracht is het aan te bevelen om de oorspronkelijke attieklijst, die na 1968 is verwijderd, weer op het dak terug te plaatsen. Ook is het van belang de mezzanino-luiken met hun decoraties te herstellen.

Het vervangen van de kunststofkozijnen aan de westzijde van het Weeshuisdeel door in maat en detaillering beter passende kozijnen is aan te bevelen.

In het Weeshuisdeel is het van belang om het legraam bij de receptie weer goed in het zicht te brengen. Mogelijk komt bij ontmanteling de zitbank aldaar ook weer te voorschijn.

Het is van belang om bij elke toekomstige ontwikkeling rekening te houden met het waardevolle karakter van de tuin aan de westzijde van Tivolicomplex.

Bij een toekomstige mogelijke nieuwe invulling is het van belang om het karakter van het geheel te bewaken, het gebouw zorgvuldig te ‘ontkernen’ door het te ontdoen van aanbouwen op de binnenplaats, of kloosterhof, en inbouwen die minder relevant zijn. Hierdoor zal de herkenbaarheid van de hoofdopzet van het complex aan herkenbaarheid winnen. Het zorgvuldig verwijderen van deze inbouwen is aan te bevelen.

Het is van belang de lange en heel verschillende geschiedenis van het complex te respecteren. Deze strekt zich niet enkel uit over de middeleeuwen (klooster) en de jongere tijd (Weeshuis), maar ook de veranderingen tijdens het interbellum (NV-Huis) zijn een wezenlijk onderdeel van de geschiedenis van het gebouw geworden. Misschien het minst in materiële zin, maar wel in immateriële zin, heeft ook de laatste functie van poppodium, waar het complex de naam Tivoli aan te danken heeft, bijgedragen aan de interessante geschiedenis van het pand.

SAMENVATTING

Het Tivolicomplex, Oude Gracht 245, is een rijksmonument met een lange bouwgeschiedenis die teruggaat tot de dertiende eeuw. Vóór 1267 vestigden zich op deze plek vanuit Keulen de Zakbroeders (broeders van de penitentie van Christus). Zij bouwden een kloosterkerk met aangrenzende gebouwen. Het uit die tijd stammende romaanse torentje aan de koorzijde en daarmee aan de Oudegrachtzijde werd in 1839 (bovenzijde) en 1926 (rest) gesloopt. Ten gevolge van het Tweede Concilie van Lyon in (1274) werd de Orde opgeheven en de gebouwen in 1292 overgenomen door het Regulierenklooster Maria en de Twaalf Apostelen. De ongeveer veertien Augustijner koorheren die dit klooster bevolkten hadden weinig contact met de buitenwereld. In 1334 of 1335 werd het vernieuwde koor gewijd, waarna in 1361 vergroting van de kloostergebouwen volgde. In 1437 werd het in 1413-1415 door de priester Gerrit Roghmuscaet gebouwde huis aan de tuinzijde aan het klooster toegevoegd en rond die tijd ook een kapittelhuis en priorwoning gebouwd. Begin zestiende eeuw volgden nog verdere aanpassingen, waaronder de bouw van de zuidelijke kruisgang.

Na de Reformatie in 1580 gingen de gebouwen na twee jaar dienstdoen als Weeshuis, waarbij de sacristie van de kerk en het oude kapittelhuis aan de Oude Gracht werden afgesplitst. In 1617 volgde een flinke verbouwing door de toevoeging van een keukenvleugel en de ophoging van de kloostervleugel aan de tuinzijde. Bouw van een nieuwe regentenkamer in dit deel volgde in 1743. Na 1830 mocht niet meer in de kerk begraven worden, waarna bij de verbouwing van het Weeshuis in 1864 een groot deel van de kerk werd gesloopt. In 1839 was al aan de Oudegrachtzijde ter plaatse van het kapittelhuis een nieuw Weeshuisdeel gebouwd in neoclassicistische stijl naar plannen van F.C.E. van Embden. Verdere verbouwingen en aanbouwen volgden, maar het aantal wezen liep dermate terug dat men in 1927 verhuisde naar de Nieuwegracht 94 (onder meeneming van het goudleer uit de Regentenkamer).

Het complex werd in 1926 gekocht door de Nederlandsche Vereeniging voor Spoor- en Tramwegpersoneel en ging sindsdien het NV-Huis heten. Ondanks goede intenties, waaronder het aanbrengen van imitatie goudleerbehang, verdween bij de ingrijpende verbouwing het nodige aan historische substantie zoals de resten van het romaanse torentje. Op de plaats van de kerk kwam de Grote Zaal met balkon en ter plaatse van het koor het podium, dit alles voorzien van de nodige trappen en sanitaire voorzieningen. Op de verdieping in de kloostervleugel kwam een tweede zaal en de keukenvleugel werd uitgebreid tot café-restaurant. De plannen waren gemaakt door G.C.B. van Dijk, maar ook Anton Hamaker zal zich met de uitvoering hebben bemoeid. Ondanks de grote overschrijding van de bouwkosten, volgde in 1936 de aanbouw van een grote eetzaal met dansvloer naar plannen van H. Klomp. Hij maakte ook het plan voor de ingrijpende verbouwing van het Weeshuisdeel in 1939 inclusief een nieuw trappenhuis. Kort na de Tweede Wereldoorlog volgden nog enkele verbouwingen, maar door fusies besloot de Vereniging het gebouw in 1968 aan de Gemeente te verkopen. Na enkele jaren van leegstand en de verbouwing van het Roghmuscaethuis tot kinderdagverblijf in 1975 werd de rest van het NV-Huis in 1979 gekraakt als poppodium. In 1981 kreeg

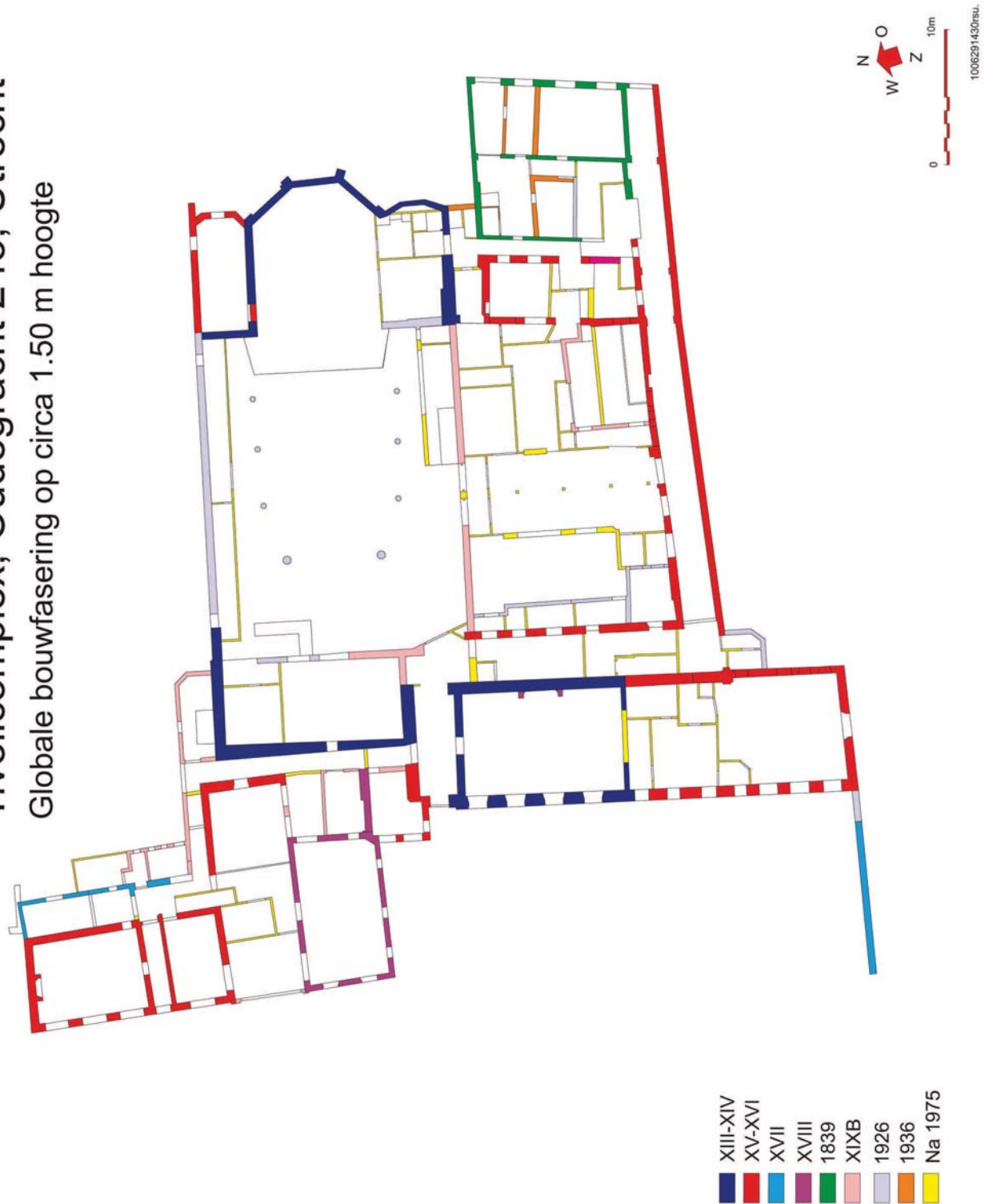
het gebouw definitief deze functie en in 1982 de naam Tivoli. De gebouwen aan de tuinzijde werden in 1981-1983 ingericht voor culturele instellingen, waarbij de keuken-vleugel en de danszaal werden gesloopt. Het laatste deel daarvan verdween in 1988 bij de inrichting van het zuidelijke deel van de kloostervleugel tot peuterspeelzaal. Inmiddels was de binnenplaats van het klooster in 1985 overkapt en in 1999 voorzien van vernieuwd sanitair.

Het Tivolicomplex is een goed voorbeeld van een binnenstedelijke locatie met een lange bouwgeschiedenis waaraan de geschiedenis nog goed af te lezen is. Zowel de vorm van de kloosterkerk en de kloostergebouwen zijn nog goed te herkennen en ook de fase van het Weeshuis met zijn statige gevel aan de Oudegracht is nog goed herkenbaar. Van de periode van het NV-Huis is de Grote Zaal met podium nog dominant aanwezig evenals de bijbehorende trappartijen en andere ruimtes. Gezamenlijk vormen ze een complex waarvan de geschiedenis zich over acht eeuwen uitstrekt.

PLATTEGROND MET GLOBALE BOUWFASERING

Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

Globale bouwfaserings op circa 1.50 m hoogte

BRONNEN, LITERATUUR EN TREFWOORDEN

Bronnen

Nederlands Architectuur Instituut (NAi)

NAi/J.C. van Epen t151 (1 tek.), d46 (corr.); [www.bonas.nl/archiwijzer: k21](http://www.bonas.nl/archiwijzer:k21)(begroting), a6 (corr.). Inventaris gegevens: opdrachtgever: *Nederlandse Vereniging voor Spoor- en Tramwegpersoneel*; bijzonderheden: *Verbouwing van het vroegere gereformeerd Burgerweeshuis tot verenigingsgebouw 'Spoorweghuis'*; jaar: 1928.

Het Utrechts Archief (HUA)

704-2 Dienst Stadsontwikkeling Utrecht, bouwdoSSIers, bouwtekeningen.

231 Nederlandsche Vereniging van Spoor- en Tramwegpersoneel. doSSIers 1919-1947 (niets over verenigingsgebouw).

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)

- 1976 ROVU 5 kruiskoZijnen gerestaureerd (nieuw) achtergevel op verdieping peuterdagverblijf. 10.790-18
- 1977 Bouwhistorisch onderzoek; ook 10.790-34 met de doorsneden.
- 1979 Vier schuiframen achterzijde (statenzaal)
- ROVU Bestaande toestand. 1e verd. kantoor (Suk) 10.790.58; 2e verd. kantoor (Suk) 10.790-59; 3e verd. kantoor (Suk) 10.790-60; doorsneden 10.790-61.
- 1982 ROVU aanpassen Grote Zaal NV-Huis t.b.v. jongerencultuur. fase 1 1982; fase 2 1984.
- 1985 ROVU geluidwerende voorzieningen 10.790-102
- 1985 ROVU herstelplan het Springertje, nieuw plan. Ook huidige indeling grote vensters op begane grond.
- 1985 Gebouw Kibra Hacha: geheel nieuwe vensters, behalve bovenlichten op de verdieping. Kibra Hacha is welzijnsorganisatie voor Antillianen en Arubanen.
- 1987 ROVU, Bouwen en wonen afd. Bouwkunde. Reconstructieplan achtergevel inclusief te slopen uitbouw. Bestaand 10.790-130; nieuw 10.790-127.
- 1988 ROVU Vervanging nieuwe kozijnen 10.790-108
- 1988 ROVU Nieuwe trappen t.b.v. galerijgebruik, nieuwe indeling vluchtwegen en peuterspeelzaal 10.790-118.
- 1990 ROVU Verbouwing: begane grond 10.790-146; verdieping 10-790-148
- 1993 Aanpassen Grote Zaal t.b.v. geluidsoverlast. Openbare Werken Utrecht. Herakoustiek F wit 25 mm dik 50 x 100 cm, Faay-wanden VP 54. Toen ook de gevel aan pandhofzijde aangepakt.
- 1999 Architectenbureau Poell & Verlaat: bestaande toestand, nieuwe toestand.

Literatuur

- Braambeek, H.J. van, *Van lichten en schiften: Gedenkboek van de Nederlandsche Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel 1886-1936*, s.l. 1936.
- Braunfels, Wolfgang, *Abendländische Klosterbaukunst: Kunstgeschichte, Deutung, Dokumente*, Köln 1978, afb. 54., p. 124.
- Dolfin, Marceline J., E.M. Kylstra en Jean Penders, *De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Geïllustreerde Beschrijving, Deel IIIA/IIIB: De Provincie Utrecht: Utrecht: De huizen binnen de Singels (Beschrijving & Overzicht)*, 's-Gravenhage 1989, p. 185-188.
- Hulzen, A. van, *Utrechtse kloosters en gasthuizen*, Baarn 1986, p. 32-36.
- Luijten, H.W.E., *Het Regulierenklooster Maria en de Twaalf Apostelen te Utrecht*, Utrecht 1986 (doctoraalscriptie mediëvistiek).
- Pietersma, A. en L.L.M. Smit (red.), *Burgerwezen van Utrecht: 500 jaar stichting Evert Zoudenbalch*, Utrecht 1991.
- Roding, Juliette & Talitha van Dijk, *J.C. van Epen 1880-1960: Van villabouw tot volkshuisvesting*, Rotterdam 1999.
- Meulen, J.N. van der, 'Anderhalve eeuw Tivoli' in: *Maandblad Oud-Utrecht*, 56(1983)5, p. 165-172.
- Meyere, J.A.L., 'Kanttekeningen bij twee wanddecoraties van Albert Hahn jr. uit het NV-Huis te Utrecht' in: *Maandblad Oud-Utrecht*, 60(1987)1, p. 2-5.
- (G.A.) E(vers), '93. Oude Gracht 245' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek van de Gemeente Utrecht 1926-1972*, p. 201.
- A.F.E. Kipp, '46. Oude Gracht 245 e.o.' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek 1982*, p. 112-116.
- A.F.E. Kipp, '27. Oude Gracht 245, Springweg 102c' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek 1990*, p. 120-124.
- Bart Klück, '31. Oude Gracht 245, het 17e-eeuwse rioolstelsel onder het N.V.-huis' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek 1989*, p. 122-124.
- C.J.M. Rampart, '52. Oude Gracht 245' in: *Archeologische en Bouwhistorische kroniek 1985*, p. 151-152.

Trefwoorden

Bouwhistorische verkenning met waardestelling

Klooster, Weeshuis, Verenigingsgebouw, Poppodium

Middeleeuwen, Lodewijk XIV-stijl (1743), Neoclassicisme (1839), Art-deco (1926), 1936.

F.C.E. van Embden, G.C.B. van Dijk, Anton Hamaker, H. Klomp

Middeleeuwse kelders en kapconstructie

Gewapend betonconstructie zaal en trappen

Monumentale schouwen, wandbetimmeringen, stalen ramen, kroonluchters, imitatiegoudleerbehang

BIJLAGE 1

Redengevende omschrijving

Onderstaand object is

EEN RIJKSMONUMENT,

opgenomen in het Register van beschermde monumenten
ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie : Utrecht Monumentnummer : 36543
Gemeente : Utrecht Besluitnummer : n.v.t.
Objectcode : 3511NL-00245-01 Besluitdatum :
Aanduiding : Geb

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Utrecht
Straat : Oudegracht
Huisnummer : 245

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente : Utrecht
Sectie : C
Nummer : 7698

OMSCHRIJVING

Burgerweeshuis. Statig huis met brede gevel, middenpartij gedekt door tympanon, 1839.
In complex oudere delen, welke tot het Regulierenklooster behoorden.

INSCHRIJVING

Kantoor bewaarder : Utrecht
Inschrijvingsdatum : 20-06-1967
Deel/Registratienummer : 1970/1

BIJLAGE 2

Chronologie

Kort vóór 1267	Stichting Klooster Zakbroeders
1292	Stichting Regulierenklooster Maria en de Twaalf Apostelen
1334 of 1335	Wijding verbouwd koor
1336	Schade door brand
1361	Vergroting kerk, bouw refter en dormitorium onder prior Jacobus Gabriel
1398	Grafkapel voor Gijsbert van Raephorst
1403	Scheiding met moederhuis Bethlehem in Doetinchem
1437	Roghmuscaethuis (gebouwd 1413-1415) aan klooster toegevoegd.
1453	Bouw kapittelhuis, priorwoning, oxaal en kruisgang onder Boudewijn Gardijn
1467	Bouw gastenkamer onder Peter Valckendael
1510-1518	Nieuw dak westelijke kruisgang
1523	Nieuwe sacristie en ombouw van de oude tot familiekapel De Coninck
Rond 1526	Bouw washuis
Rond 1535	Bouw zuidelijke kruisgang, ziekenzaal en bakkerij onder Cornelis Block
1540	Ziekenhuis voor besmettelijke ziekten aan de Springweg
1546	Verbouwing brouwkelder
1582	Overdracht na de Reformatie aan het Weeshuis
1591	Afsplitsing voormalig kapittelhuis aan de Oudegracht
1617	Bouw keukenvleugel en verhoging kloostervleugel
1617	Inrichting priorswoning tot comptoir
1655	Bouw turfschuur
1743	Bouw nieuwe regentenkamer
1745	Nieuwe keuken met washuis in de keukenvleugel
1758	Vervanging gewelf kerk door zoldering
1839	Sloop bovenste deel romaanse toren
1839	Bouw nieuwe Weeshuisdeel aan de Oudegracht
1842	Oude regentenkamer naaikamer voor meisjes
1848	Turfschuur verbouwd tot ziekenzaal voor meisjes
1848	Werkplaats in de zuidoosthoek van de binnenplaats
1855	Verbouwing zomerkeuken in keukenvleugel
1855	Verbouwing oude keuken tot verblijf binnenvader

1864	Sloop groot deel van de kerk naar plannen S.A. van Lunteren
1868	Instorting deel plafond regentenkamer
1869	Vernieuwing zuidelijke kloostergang
1873	Ziekenkamers jongens vernieuwd en bijtrekken comptoir
1873	Inrichting voorm. bakkerij tot ruimte voor kleinere kinderen
1901	Vernieuwing jongenswaslokaal aan de binnenplaats
1926	Gekocht door de Nederlandsche Vereeniging voor Spoor en Tramwegpersoneel
1926	Ingrijpende verbouwing Weeshuisdeel met ombouw keuken vleugel tot keuken en café-eetzaal
1926	Besluit tot sloop resten romaanse toren
1927	Definitieve verhuizing Weeshuis
1936	Bouw grote eetzaal met dansvloer aan tuinzijde
1939	Verbouwing van het Weeshuisdeel aan de Oudegracht
1951	Verbouwing en ophoging jongenswerkplaats op binnenplaats
1968	Aangekocht door de Gemeente Utrecht
1975	Verbouwing Roghmuscaethuis tot kinderdagverblijf
1979-1980	Bouwhistorisch onderzoek
1981	Poptempel Tivoli na kraak bestaande gebouw
1981	Regentenzaal in gebruik bij de gemeente
1982	Eerste fase verbouwing tot poptempel
1983	Sloop eetzaal aan de tuinzijde
1983	Verdieping kloostervleugel in gebruik bij een Antilliaanse en deel begane grond bij een Surinaamse welzijnsstichting
1985	Tweede fase verbouwing met overkapping binnenplaats
1988	Sloop café-eetzaal en verbouwing Surinaamse deel tot peuterspeelzaal
1999	Nieuwe sanitaire voorzieningen op de binnenplaats
circa 2008	Antilliaanse deel in gebruik als extra zaal Tivoli

BIJLAGE 3

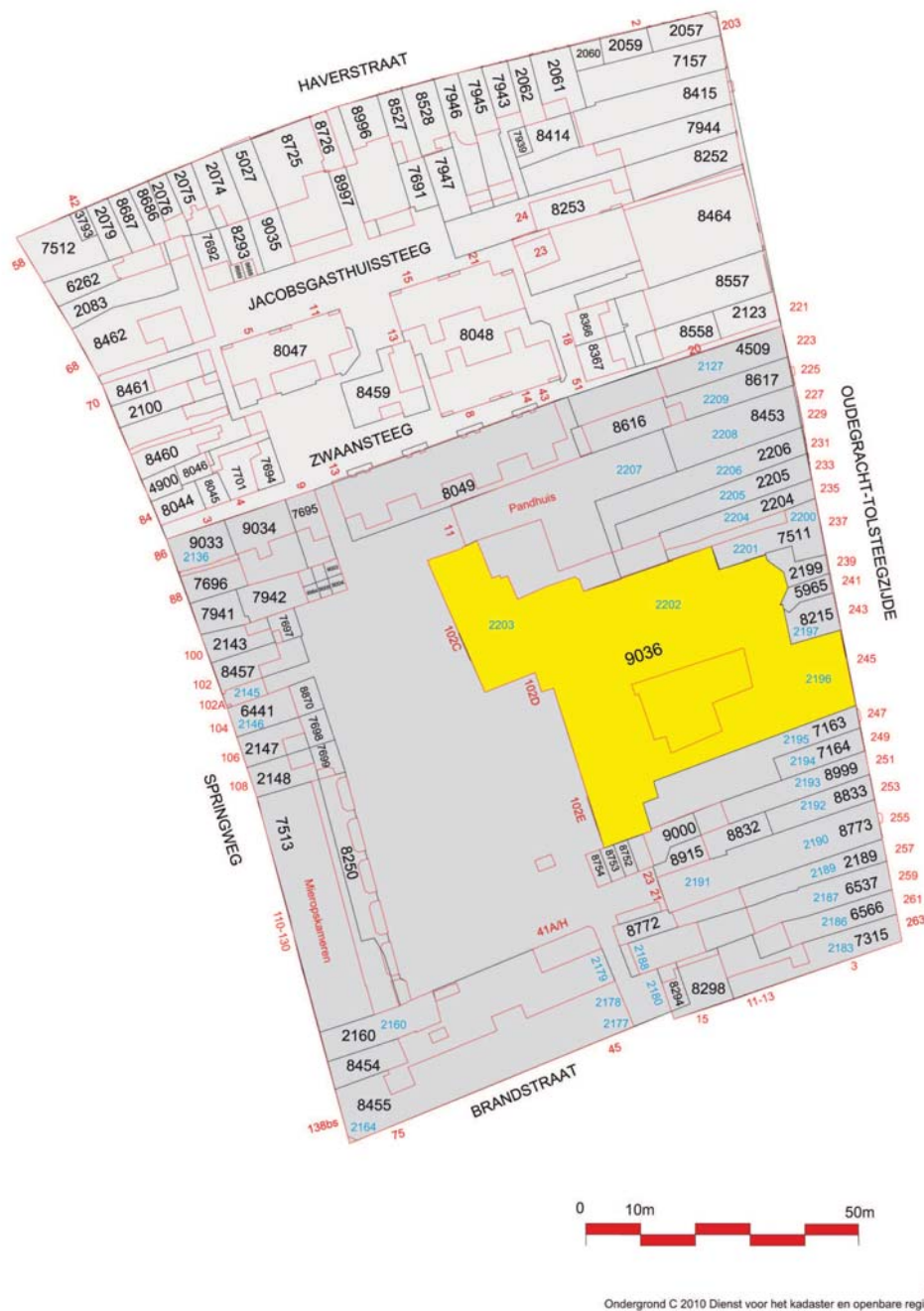
Indeling in 1781

A	den ingang
B	de trap van de provisiekamer
C	't portaal van 't comptoir
D	't comptoir
E	't gemak van 't comptoir
F	't gangje achter 't comptoir
G	't prison
H	't stor huisje
I	't gemak van jongensziekenhuis
J	't jongens ziekenhuis
K	't meisjes ziekenhuis
L	't gemak van meisjesziekenhuis
M	meisjeseetzaal
N	de kerk
O	't comptoirplaats
P	ziekenhuisplaatsen
Q	jongensplaats
R	de gang naar de meisjeseetzaal
S	jongenseetzaal
T	de voorkeuken
U	't portaal
V	't plaatsje
W	de achter keuken
X	't washuis
Y	de turfschuur
Z	de bleik
a	't hoenderhok
b	donker
c	de achterpoort
d	den bloemhov
e	de oude regentenkamer
f	de gang
g	lennenaikamer
h	de bakkerij
i	't plaatsje van de bakkerij
j	't meisjesvertrek

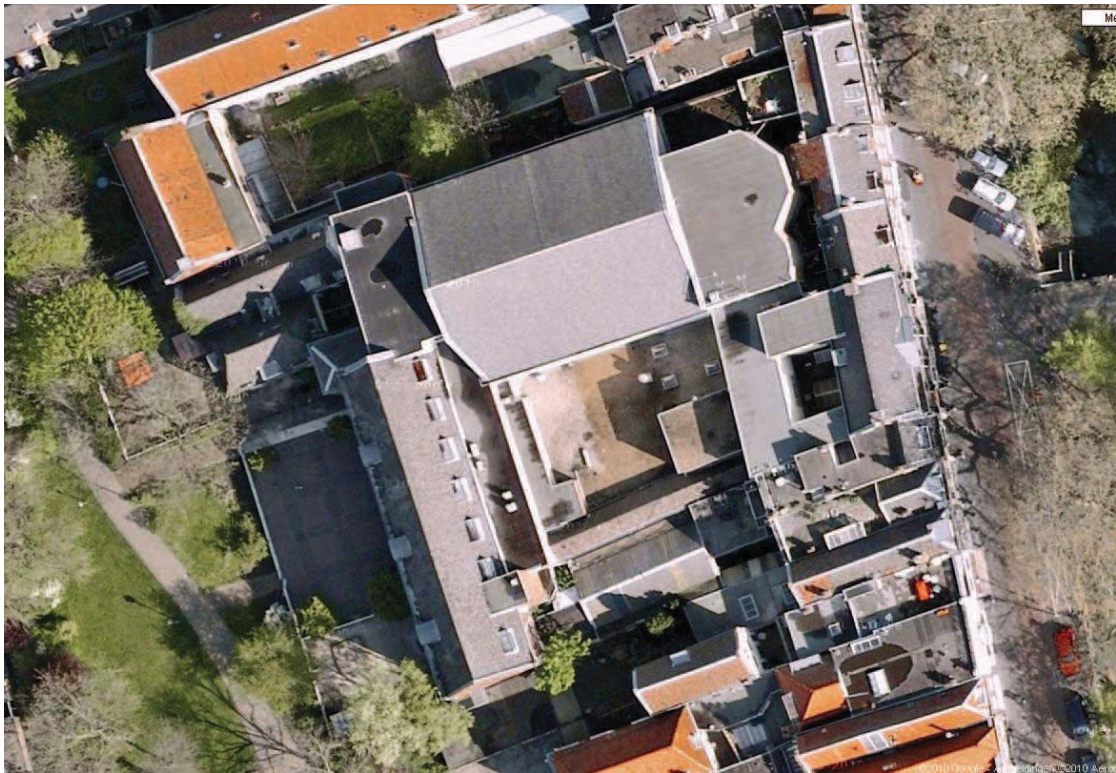
- k 't meisjesgemak
- l 't regentengemak
- m de kamer van vader en moeder
- n de regentenkamer
- o keldertjes van de regentenkamer
- p meisjesplaats
- 1 asbakken
- 2 schuurtje
- 3 portaal achter den regentenkamer
- 4 't keldertje van de oude regentenkamer

AFBEELDINGEN

Tivoliblok, Utrecht

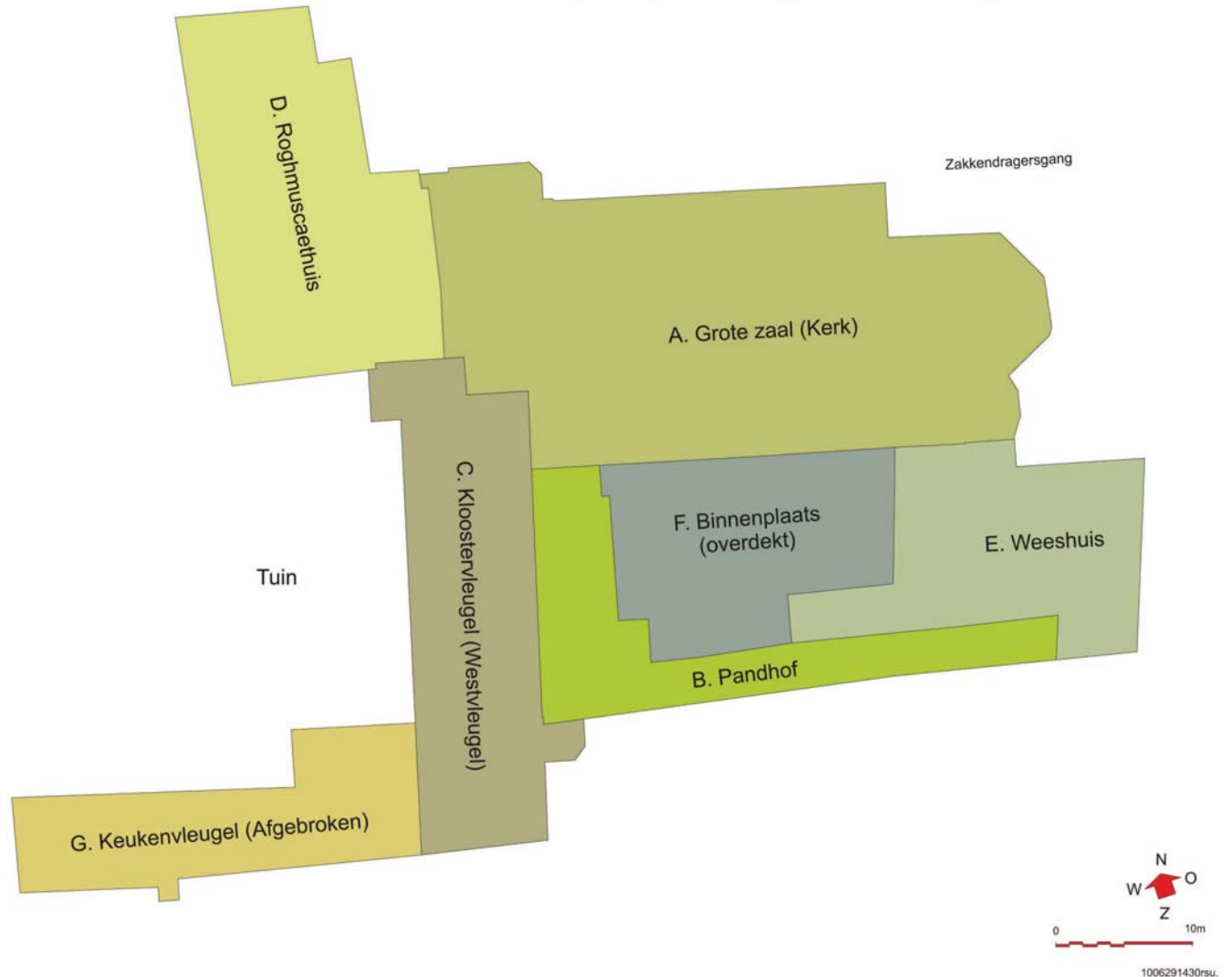

Afb. 1a Het Tivoliblok met in lichtgrijs de bebouwing tussen de Oudegracht, Brandstraat, Springweg en Haverstraat. In het donkergrijze deel is dit ingekort tot de Zwaansteeg. In geel het onderzochte complex. (Herkomst: ondergrond van Dienst voor het Kadaster en openbare registers, Apeldoorn; bewerkt door BBA)

Afb. 1b De daken van het Tivolicomplex en omgeving. Rechts de Oudegracht. (Herkomst: www.google.nl)

Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

Afb. 1c Bouwdelen Tivolicomplex met aanduiding van de zeven hoofdonderdelen met rechts de Oudegracht en links de Springweg. Het (niet ingetekende) Pandhuis ligt ter plaatse van het opschrift van de tekening en dient niet verward te worden met onderdeel B. Pandhof.

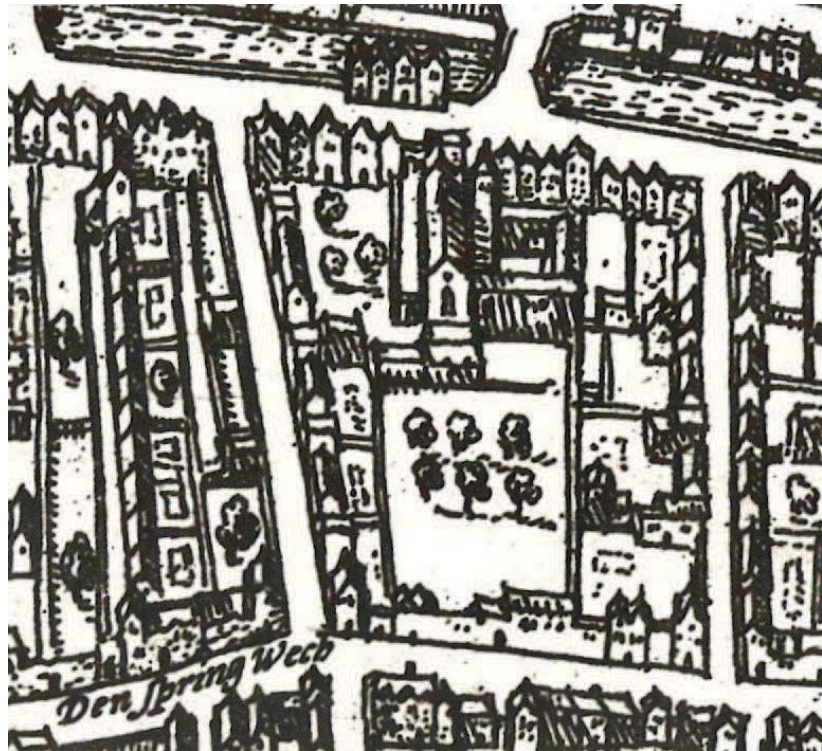
Tivolicomplex, Oudegracht 245, Utrecht

Weeshuis, gebaseerd op opmeting vóór verbouwing 1925

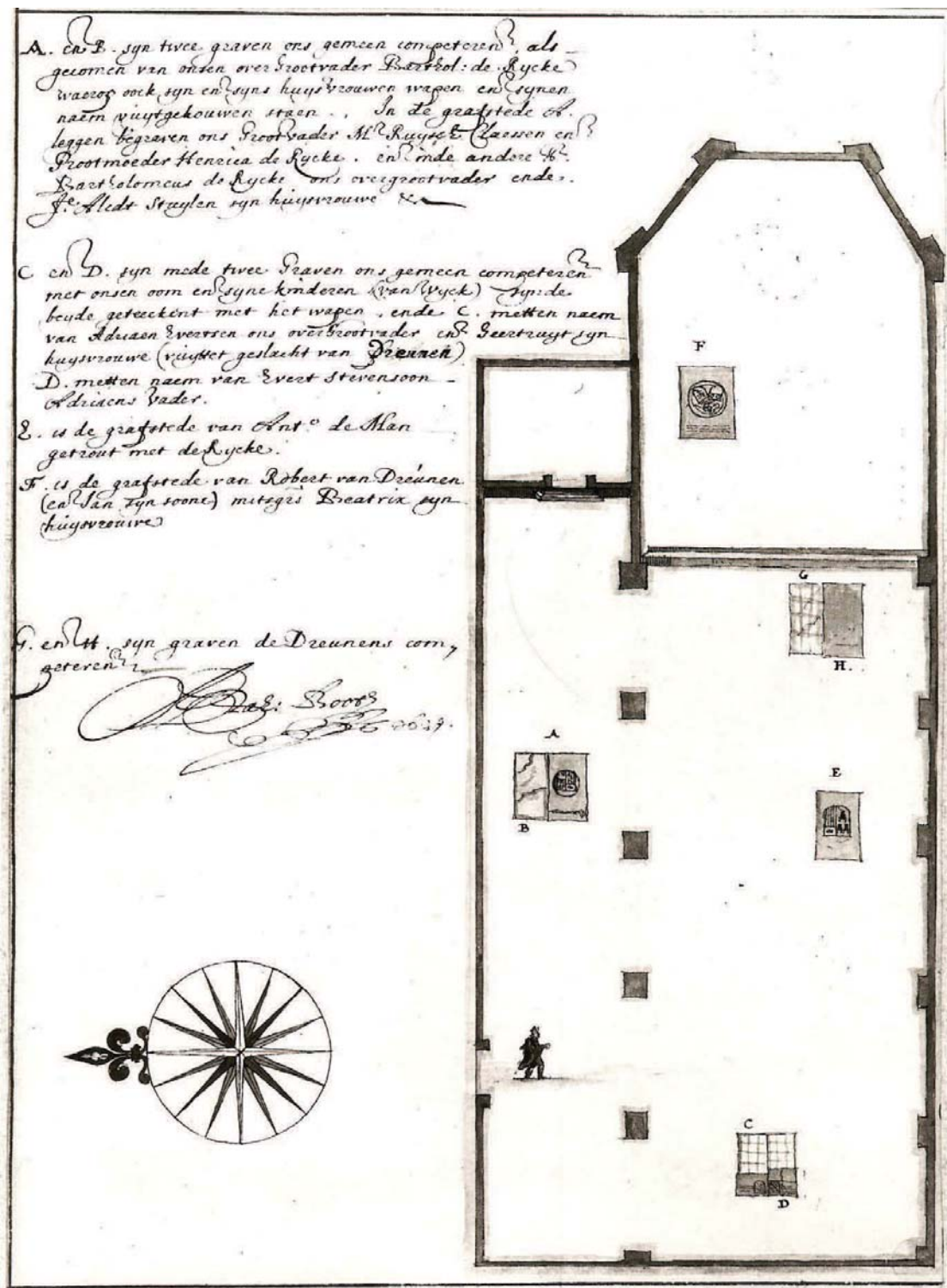
Afb. 1d Tivolicomplex situatie vóór de verbouwing in 1925, gebaseerd op de tekening van J.C. van Epen aanwezig in Nederlands Architectuurinstituut Rotterdam.

Afb. 2 Detail van het blok tussen de Springweg (beneden) en de Oudegracht (boven) uit de kaart van Frans Hogenberg uit 1572. Kerk en pandhof zijn goed zichtbaar, evenals de toen nog bestaande huizen op het wed. (Herkomst: Gemeente Utrecht, Dienst Stadsontwikkeling, Afdeling Stedenbouw en Monumenten)

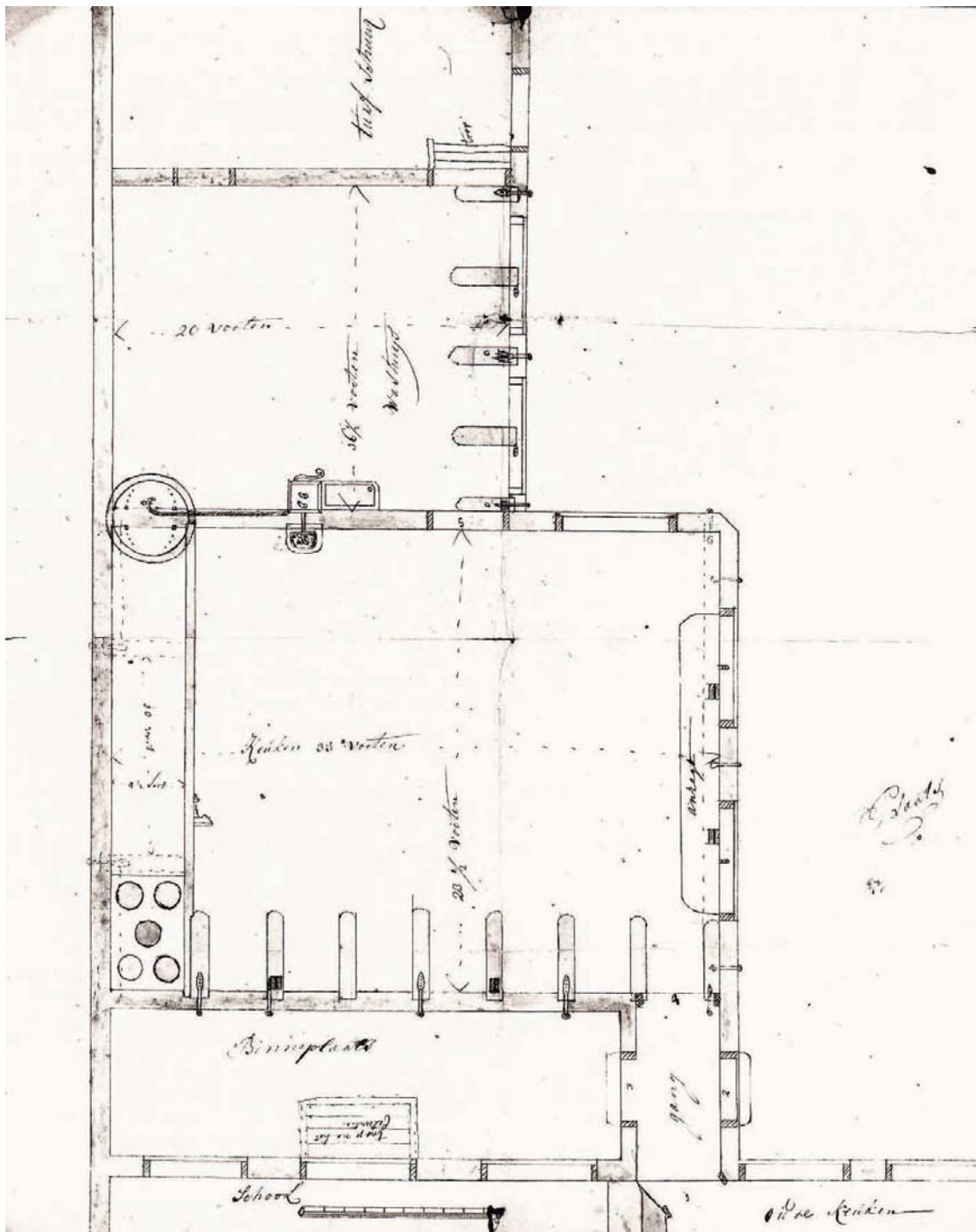

Afb. 3 Kadastrale minuut, detail Sectie C, Tweede Blad. De Reguliers- of Weeskerk in blauw. Situatie 1811-1832. (Herkomst: www.watwaswaar.nl)

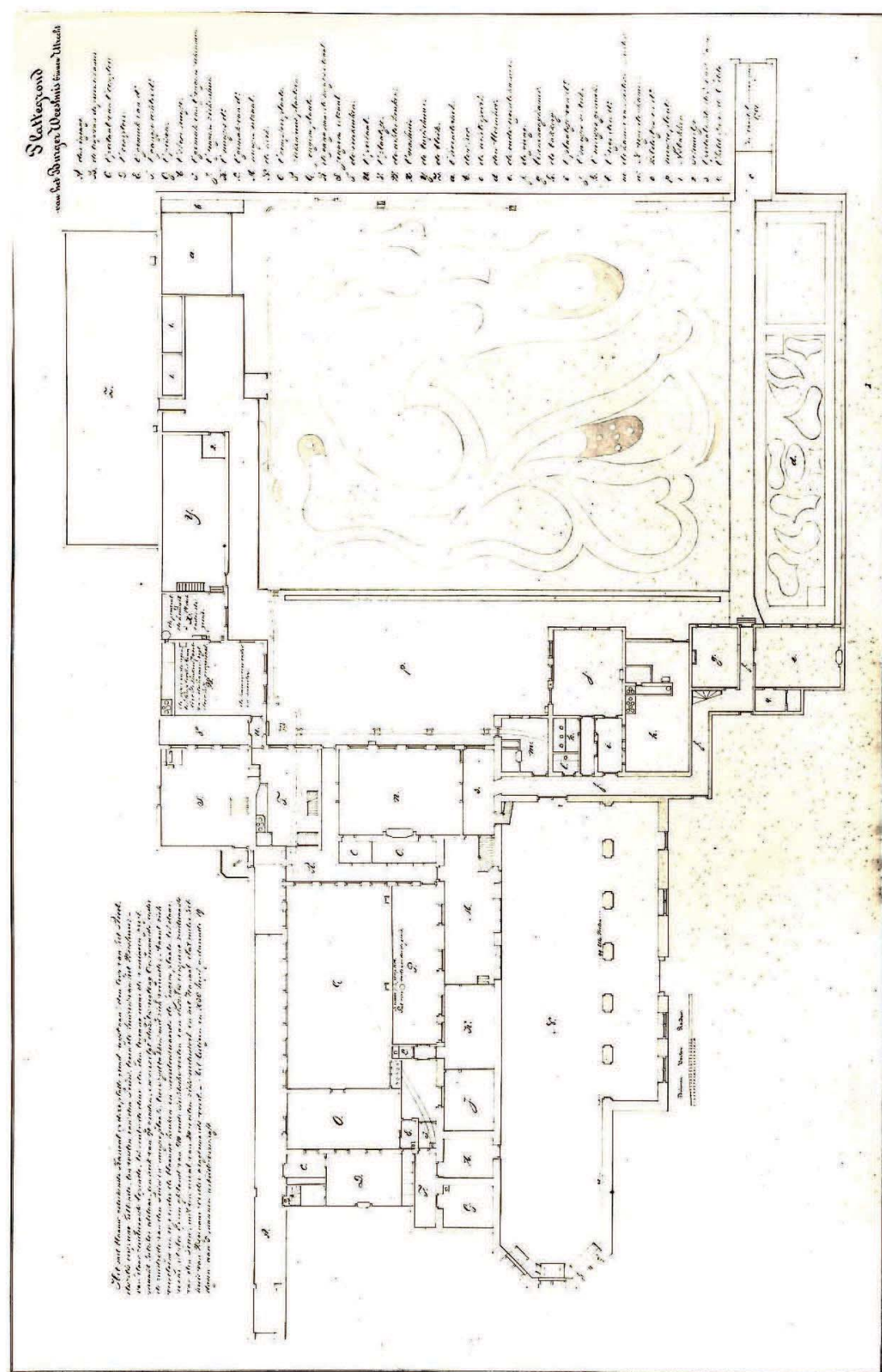

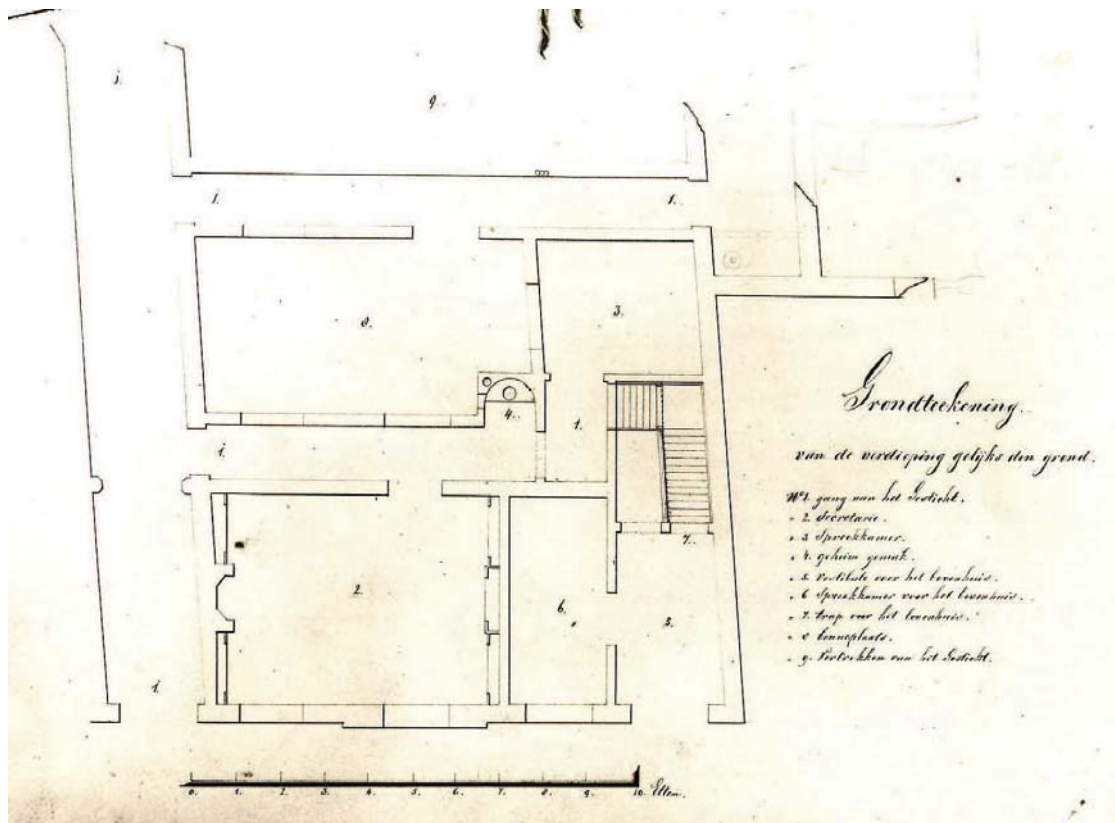
Afb. 4 Plattegrond van de Regulierenkerk door A. Booth in 1629. Hier wordt het deel waar begraven wordt afgebeeld. Links naast het koor is de Raephorstkapel. De zuider zijbeuk is niet afgebeeld. Wel is het oxaal uit 1453 aangegeven. (Herkomst: HUA, T.A. La 11.2)

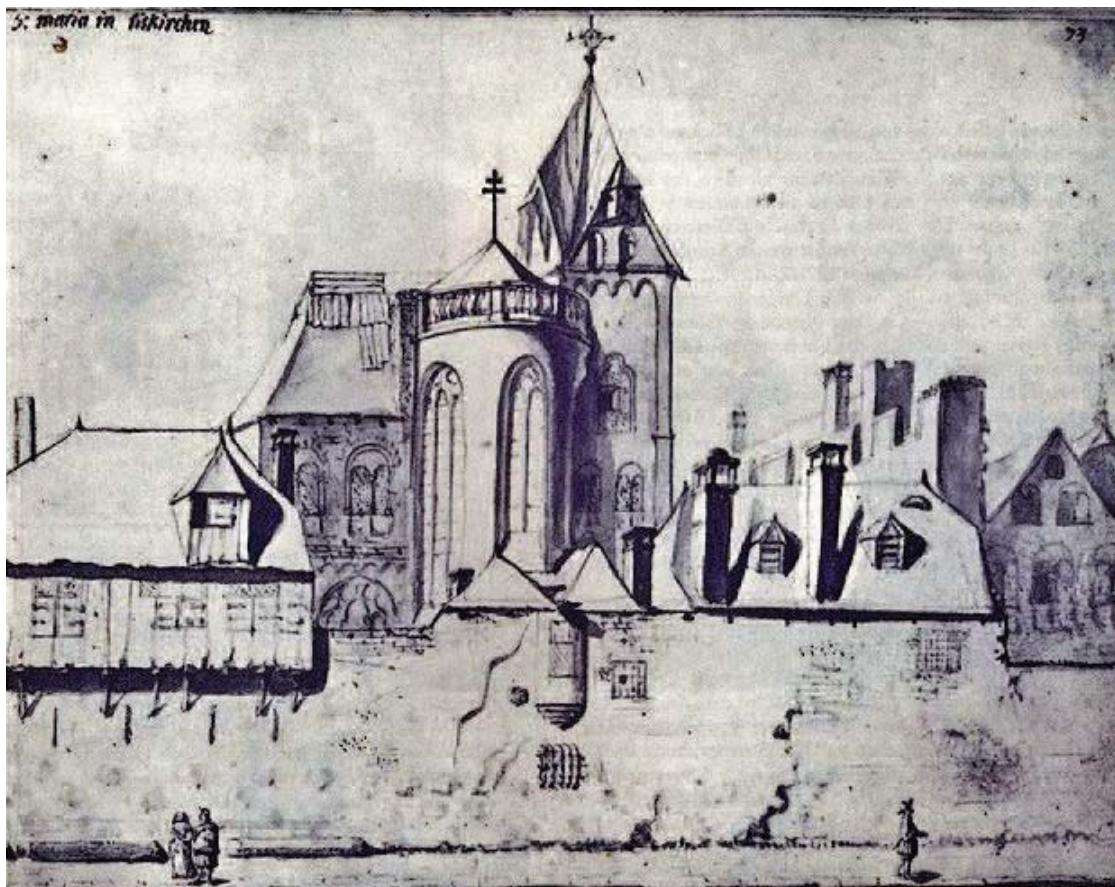
Afb. 5 Definitief ontwerp voor de keuken uit 1745. Het noorden is rechts. (Herkomst: HUA, Weeshuisarchief, inv. 24, nr. 238)

Afb. 6 Plattegrond van het Burgerweeshuis in 1781. Zie voor de verklaring van de legenda: bijlage 2. (Herkomst: HUA, C7.172, LA 11.1)

Afb. 7 Plattegrond begane grond van het definitieve ontwerp uit 1838. Achter de vestibule aan de rechterzijde bevindt zich de toegang tot het bovenhuis (Herkomst: HUA, Weeshuisarchief, inv. 24, nr. 238)

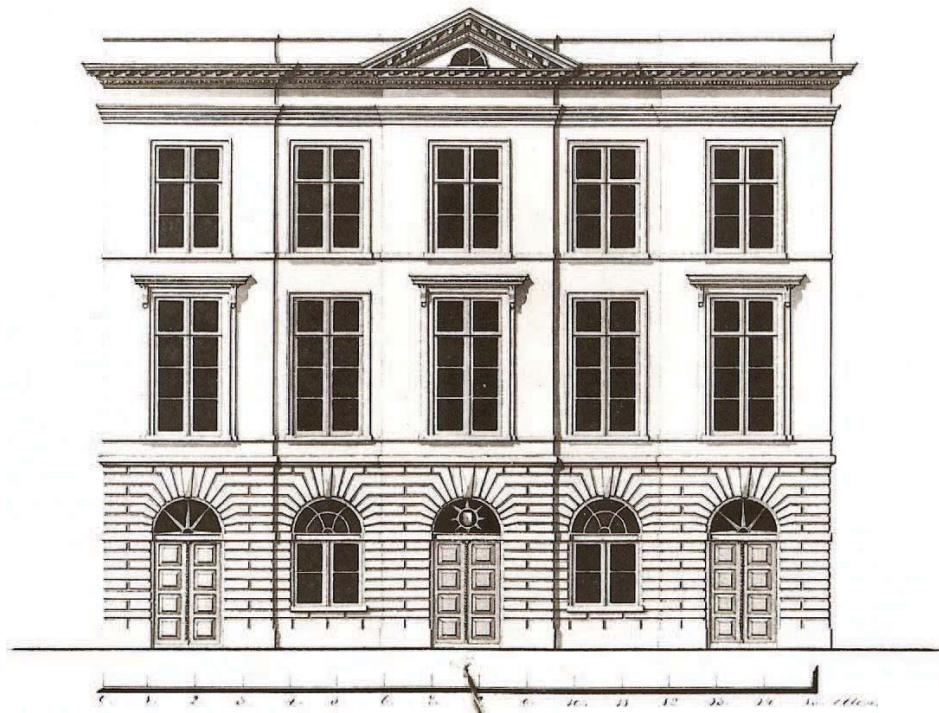
Afb. 8 De St.-Maria Lyskirche in Keulen, eveneens met koortoren. (Uit: Günther Binding, *Köln- und Niederrhein-Ansichten im Finkenbaum-Skizzenbuch 1660-1665*, Köln 1990)

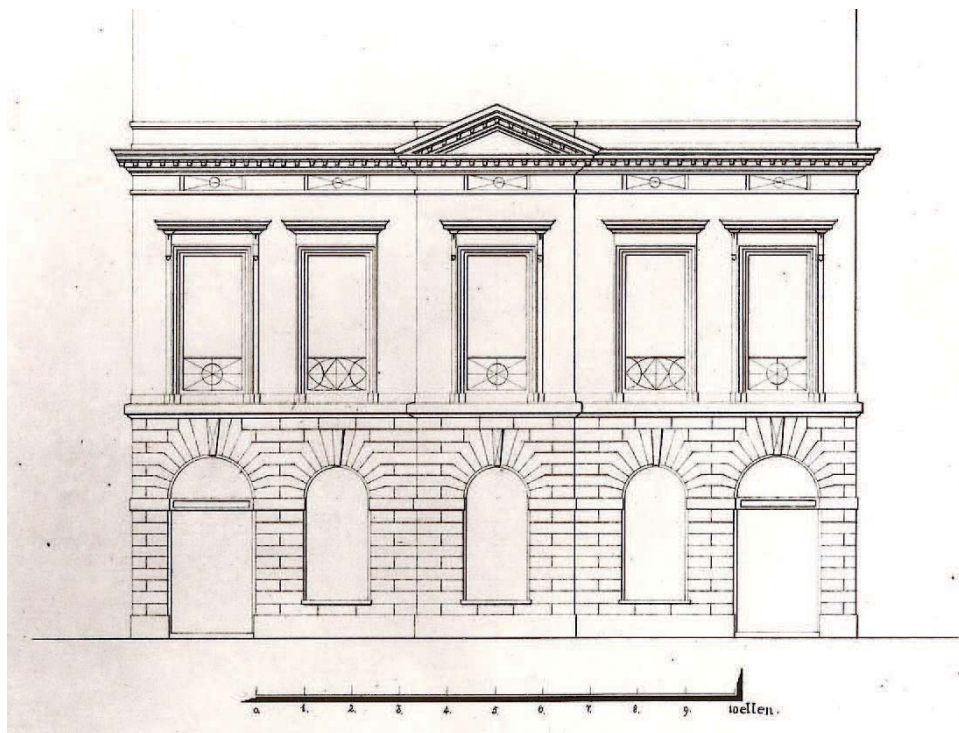
Afb. 9 Gezicht op de westzijde van de Oudegracht met de Weesbrug, het Burgerweeshuis en de toren van de Regulierskerk. Gravure naar tekening door Jan de Beijer uit 1744. Achter het huis met de poort is de Romeanse toren nog prominent zichtbaar. (Herkomst: HUA 35876)

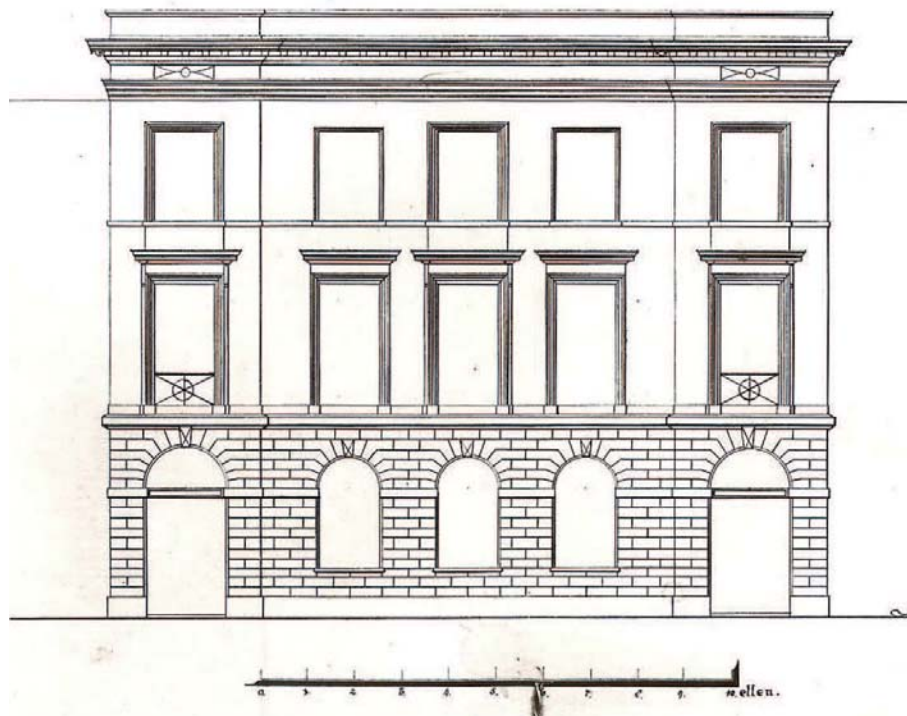
Afb. 10 Gezicht vanaf de oostzijde van de Oudegracht over de Weesbrug op de voorgevels van de huizen aan de westzijde van de gracht met het Gereformeerd Burgerweeshuis en de aangrenzende huizen en daarachter - gedeeltelijk - de kerk van het voormalige Regulierenklooster. Tekening door J.H. Verheyen, 1817. (Herkomst: HUA 30460)

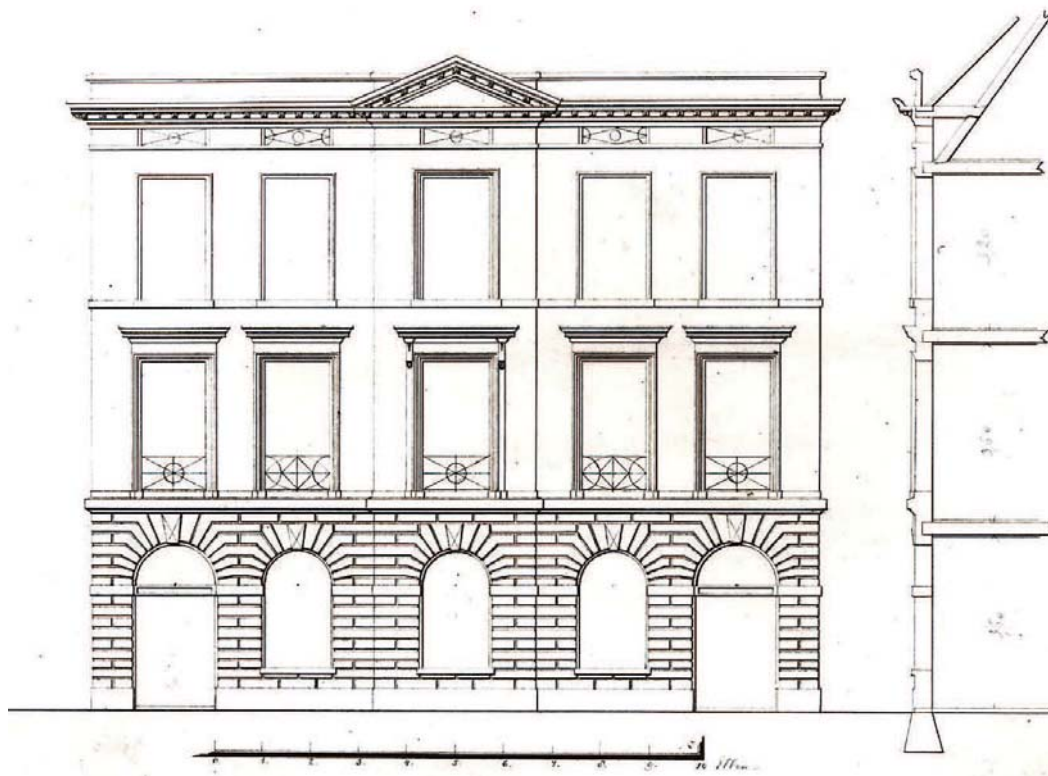
Afb. 11 Vermoedelijk eerste ontwerp voor nieuwe gevel van het Weeshuis aan de Oudegracht uit 1838 door F.C.E. van Embden. (Herkomst: HUA, Weeshuisarchief, inv. 24, nr. 238)

Afb. 12 Tweede ontwerp voor nieuwe gevel van het Weeshuis aan de Oudegracht uit 1838 door F.C.E. van Embden. (Herkomst: HUA, Weeshuisarchief, inv. 24, nr. 238)

Afb. 13 Derde ontwerp voor nieuwe gevel van het Weeshuis aan de Oudegracht uit 1838 door F.C.E. van Embden. (Herkomst: HUA, Weeshuisarchief, inv. 24, nr. 238)

Afb. 14 Definitieve ontwerp voor nieuwe gevel van het Weeshuis aan de Oudegracht uit 1838 door F.C.E. van Embden. (Herkomst: HUA, Weeshuisarchief, inv. 24, nr. 238).

Afb. 15 Interieur van de Weeshuiskerk richting de binnenplaats, waar een venster van de priorswoning zichtbaar is. In de zuider zijbeuk van de kerk werd niet begraven. Tekening van C.W. Hoevenaar uit 1875 naar een tekening van W.C. Loran uit circa 1830. (Herkomst: HAU 31271)

1582

1757

1925

1983

Afb. 16a Tivolicomplex, Oudegrachtzijde, gevelreconstructietekeningen van de verschillende bouwfasen, getekend door Frans Kipp na bouwhistorisch onderzoek in 1983. (R.O.V.U. Bureau Monumenten)

1582

na 1617

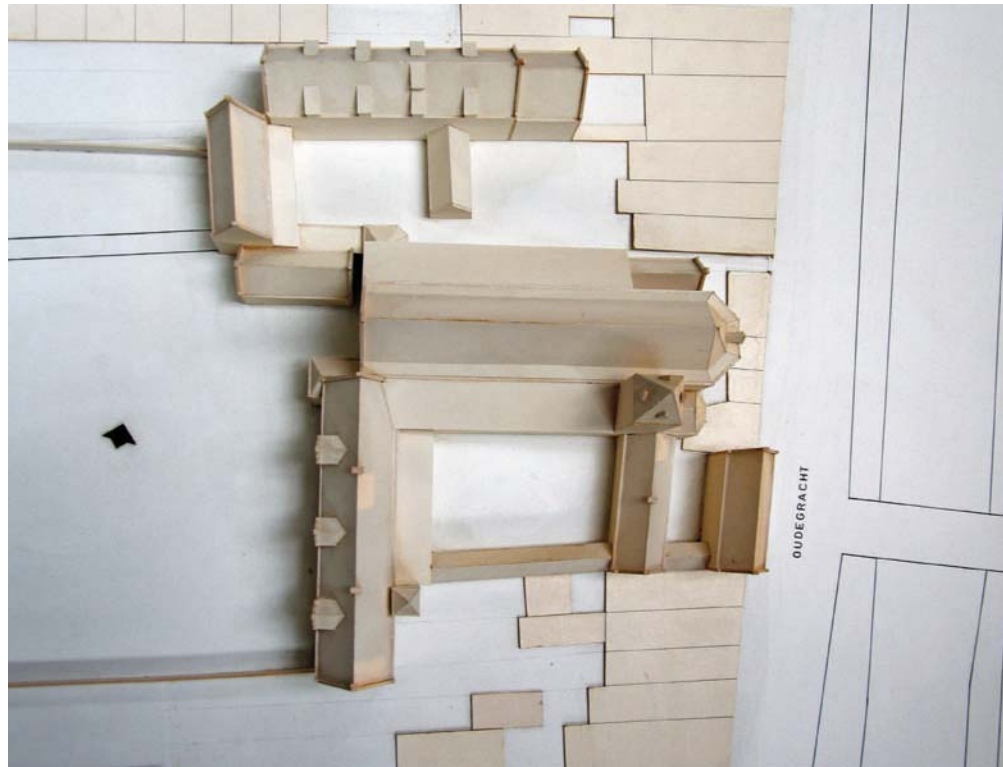

ca. 1900

1983

Afb. 16b Tivolicomplex ,tuinzijde, gevelreconstructietekeningen van de verschillende bouwfases, getekend door Frans Kipp na bouwhistorisch onderzoek in 1983. (R.O.V.U. Bureau Monumenten)

Afb. 17 Deel van de maquette van het Tivolicomplex in de situatie rond 1600, gemaakt in 1981 door K. Terhorst. (Herkomst: Tivoli, Oudegracht 245 Utrecht)

Afb. 18 Deel van de maquette van het Tivolicomplex in de situatie rond 1860 met de kerk deels als 'ledig erf', gemaakt in 1981 door K. Terhorst. (Herkomst: Tivoli, Oudegracht 245 Utrecht)

Afb. 19 Keukenvleugel aan de zijde van de tuin met links, voor de kloostervleugel, de uitstekende keukenvleugel en rechts de aangebouwde turfschuur. Foto 1925. (Herkomst: HUA 77679)

Afb. 20 Regentzaal van het Burgerweeshuis, zoals gebouwd in 1743. Het plafond is in eenvoudige vorm hersteld nadat het in 1868 gedeeltelijk was ingestort. Foto 1925. (Herkomst: HUA 77684)

Afb. 21 Gang aan de oostzijde van het Roghmuscaethuis met in het midden links de gang naar de voordeur en daarnaast de toegang tot de naaikamer. Foto 1925. (Herkomst: HUA, 77693)

Afb. 22 Kantoor van de binnenvader in de kloostervleugel. Foto 1925. (Herkomst: HUA 77688)

Afb. 23 Gezicht op een deel van het voormalige koor van de Weeshuiskerk naar het oosten, ingericht tot tuin, rond 1925. (Herkomst: HAU, 80772)

Afb. 24 Zuidelijke kloostergang, in 1869 gedeeltelijk vernieuwd, gezien naar het westen met aan het einde de dubbele deur waarvan de rechter via de kloostervleugel naar de keukenvleugel voerde. Foto 1925. (Herkomst: HUA, 77691)

Afb. 25 Vestibule met trap naar de meisjesslaapzaal. De deur rechts aan het einde gaf toegang tot de eetzaal in het westelijke deel van de Grote Zaal. Foto 1925. (Herkomst: HUA 77692).

Afb. 26 Binnenplaats van het Weeshuis in 1925, gezien naar de kloostervleugel (westen) met links de traptoren en het zuidelijke dwarspand. Het lage deel is het in 1901 vernieuwde jongenswaslokaal. (Herkomst: HUA 77681)

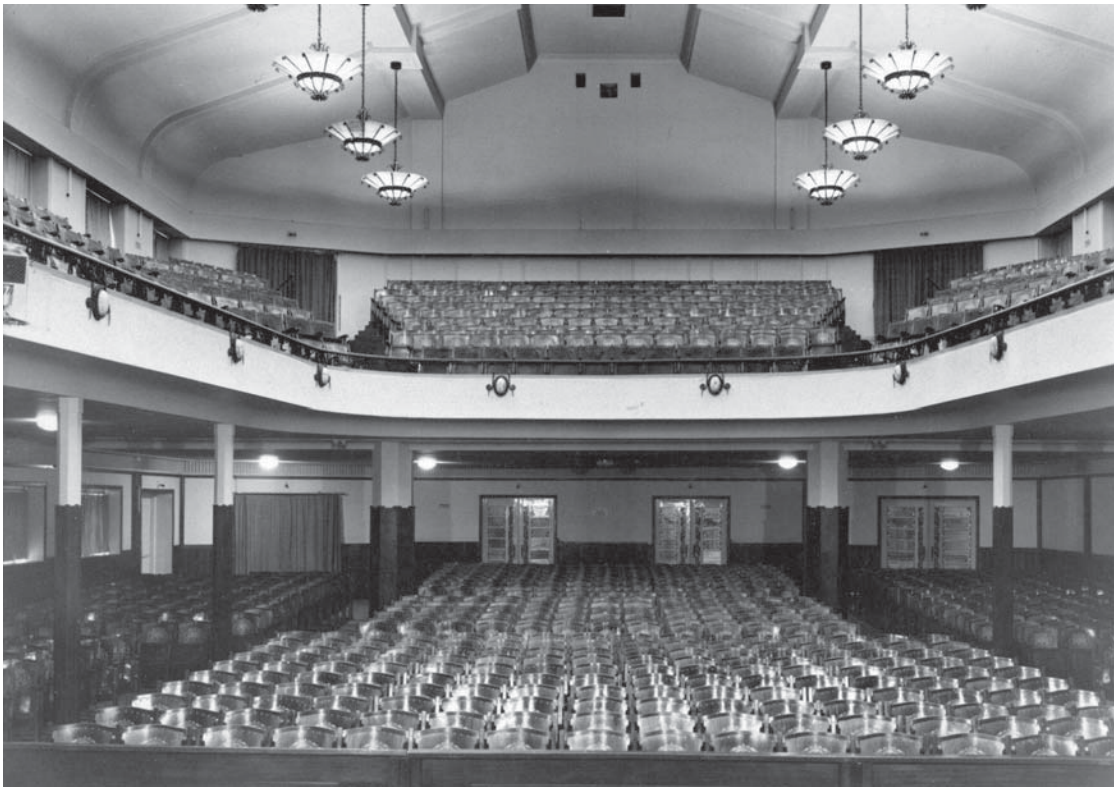
Afb. 27 Binnenplaats van het Weeshuis in 1925, gezien naar het oosten met links de verbouwde zijbeuk van de kerk, midden het in de 18de-eeuw opgehoogde priorhuis (later comptoir) en rechts in de hoek tegen de voormalige kloostergang (zuidelijk dwarspand) de in 1848 gebouwde werkplaats voor jongens. (Herkomst: HUA, 77682)

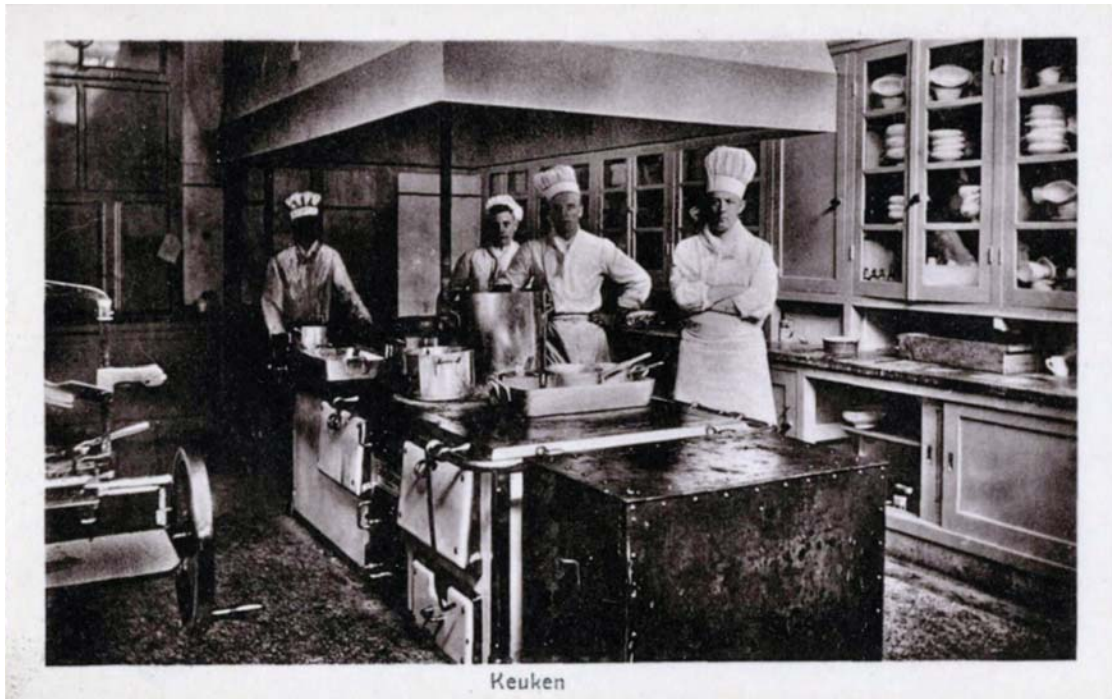
Afb. 28 Schouw in de naaikamer in het Roghmuscaethuis. Het schoorsteenstuk werd in 1925 buiten de verkoop gehouden en naar het nieuwe Weeshuis meegenomen. (Herkomst: HUA, 77694)

Afb. 29 Grote Zaal van het NV-Huis, gebouwd in 1925, gezien richting het toneel in de situatie rond 1962. Opstelling nog met vaste stoelen. De balustradeverlichting is vernieuwd (vergelijk afb. 30). (Herkomst: HUA, 87212)

Afb. 30 Grote Zaal van het NV-Huis, gebouwd in 1925, richting balkon, in de jaren vijftig. De vorm van het plafond en de plafondlampen zijn ook nu nog zichtbaar (verg. afb. 63 en 64). (Herkomst: HUA, 123149)

Afb. 31 Keuken van het NV-Huis op een foto uit een boekje met prentbriefkaarten uit 1928. De keuken was ingericht op de plaats van de oude keuken van het Weeshuis. (Herkomst: HUA, 124108)

Afb. 32 De grote eetzaal met dansvloer in de tuin aan de Springwegzijde, gebouwd in 1936. Foto ca. 1969. (Herkomst: HUA, 76919)

Afb. 33 De kloostervleugel met aanbouwen, gezien vanaf de tuinzijde in 1973. Geheel rechts de keukenvleugel. De regenpijp vormt de scheiding tussen de café-eetzaal en de eetzaaluitbreiding uit 1936. In het dak zijn de grote dakkapellen zichtbaar van de verbouwing tot kamertjes in de jaren vijftig. (Herkomst: HUA, 67444)

Afb. 34 Binnenplaats van het pandhof in 1973. Links de in 1951 tot kantooruitbreiding opgetrokken werkplaats voor jongens en rechts de aanbouwen aan de kloostervleugel. Op de binnenplaats de halfoverdekte gang van de pandhof naar de Grote Zaal. (Herkomst: HUA, 67440)

Afb. 35 Ruimte tussen Grote Zaal en Pandhuis in 1973 met op de achtergrond de kap van het Roghmuscaethuis, rechts het Pandhuis en links de Grote Zaal met in de muur nog de vensters naar het balkon. (Herkomst: HUA, 67442)

Afb. 36 Laatgotische poort van het oude Weeshuis, herplaatst in 1612 aan de Springweg. Toen is ook de boogvulling met de afbeelding van twee wezen, die een wapen vasthouden, aangebracht.

Afb. 37 Het Pandhuis aan de Zwaansteege 11 na restauratie in 1988. Rechts de zijgevel van het Roghmuscaethuis.

Afb. 38 Gildenkamer van de Zakkenbroeders, gezien naar het zuidwesten met dichtgezette openingen naar het koor (links) en de Raephorstkapel (rechts).

Afb. 39 Zakkendragerspoort, gezien vanuit de Zakkendragersgang richting Oudegracht.

Afb. 40 De voorgevel van het Tivolicomplex bestaat uit het in 1839 nieuw gebouwde voorste deel van het Weeshuis met rechts de toegang tot de bovenwoning en links de toegang tot de lange pandhofgang.

Afb. 41 Rechter zijgevel (noordgevel) van het Weeshuis. De gevel van de kap is tegen die van het naastgelegen nummer 243 gebouwd. Ook is het bouwspoor van het in 1939 aangebouwde nieuwe trappenhuis zichtbaar.

Afb. 42 Rechter ingang van het Weeshuis met boven de deur het opschrift 'TIVOLI'. Bij de regenpijp is nog het emaille bord zichtbaar met 'TAP-VER-GUNNING' en daaronder 'HET N.V.HUIS'. Het jaartal 1491 betreft de stichting van het Weeshuis.

Afb. 43 Een van zes hardstenen stoeppalen voor het Weeshuis, versierd met een wat afgesleten decoratie in (late-)Empirevormen.

Afb. 44 Dak van de binnenplaats van het Weeshuis met daarin twee leggramen. Van het rechter legraam is slechts een klein stuk te zien. Onder het linker legraam bevindt zich een glas-in-lood raam.

Afb. 45 Zakkendragersgang gezien naar het oosten met de poort die uitkomt op de Oudegracht (zie ook afb. 39). De linker regenpijp geeft de scheiding aan van het huis nummer 237 met de sacristie. De rechter regenpijp markeert de overgang van de sacristie met het muurwerk van de Grote Zaal, dat bekleed is met een geluidswerende laag.

Afb. 46 Noodtrappenhuis van de Grote Zaal. Het onderste deel met de donkerder baksteen was eerst in gebruik als badkamer van de meisjes. Links daarnaast de geschilderde aftekening van het bij het bouwhistorisch onderzoek in 1979-1980 gevonden noordportaal.

Afb. 47 Westzijde van de Grote Zaal met een drielaagse aanbouw achter het noodtrappenhuis. Gezien de waterlijst zal de derde bouwlaag in 1926 zijn toegevoegd.

Afb. 48 Achterzijde van het Roghmuscaethuis met rechts daarnaast het Pandhuis. De uitbouw op de begane grond zijn de vermoedelijk rond 1900 gebouwde meisjes wc's.

Afb. 49 Dak van de Grote Zaal in de vorm van een flauw hellend zadeldak tussen gepleisterde puntgevels. De dakvlakken zijn gedekt met asfaltshingels.

Afb. 50 Platte dak van de koorsluiting, gezien richting de Dom (noordoosten).

Afb. 51 Tuintje tussen de koorsluiting en Oude Gracht 241 en 243 met aanbouw zichtbaar en eveneens een deel van de oorspronkelijke steunberen.

Afb. 52 Tuintje tussen de koorsluiting en Oude Gracht 239 met eveneens een deel van een oorspronkelijk steunbeer zichtbaar.

Afb. 53 Gepleisterde gevel van de kloostervleugel die in zijn huidige vorm vooral het resultaat is van een restauratie uit de jaren tachtig van de twintigste eeuw.

Afb. 54 Gedenksteen onthuld op 20 maart 1925, aangeboden door de gezamenlijke bouwvakarbeiders werkzaam aan het NV-Huis.

Afb. 55 De grotendeels opnieuw opgetrokken tuinmuur op de plaats waar zich vroeger de keukenvleugel bevond.

Afb. 56 Zuidelijke topgevel van de kloostervleugel met herbouwde top en later ingebroken vensters en vluchtdeur.

Afb. 57 Het noordwestelijke deel van het Tivolicomplex met de witgepleisterde gevel en links daarnaast een uitbouw met op de begane grond een ruimte voor de vader en moeder van het Weeshuis. Links daarnaast het achttiende-eeuwse deel met de meisjeskamer en daarnaast (achter de boom) de voormalige bakkerij, in 1873 verbouwd tot kamer voor kleine kinderen. Links daarnaast het Roghmuscaethuis. Het achtergelegen witgepleisterde deel, behorende tot de Grote Zaal, kreeg in 1926 zijn huidige platte dak.

Afb. 58 Het meisjesvertrek, gebouwd in de achttiende eeuw en opgetrokken in kruisverband onder schilddak.

Afb. 59 Het vijftiende-eeuwse Roghmuscaethuis met een in oorsprong zeventiende-eeuwse ingang en vensters op de verdieping, en achttiende-eeuwse vensters op de begane grond.

Afb. 60 De westgevel van de kloostervleugel met een drielaagse 'gang-aanbouw'. De bovenste laag daarvan eindigt links tegen de liftschacht (die in 1926 ter plaatse van een wenteltrap is gebouwd). De middelste laag steekt iets uit en heeft op de hoek met de lange kloostergang (met zadeldak) een uitbouw die waarschijnlijk dateert van de verbouwing van 1936. De onderste laag bevindt zich onder het platte dak van de overdekte binnenplaats.

Afb. 61 De oostgevel van het Weeshuisdeel met in schoon metselwerk de in 1951 toegevoegde kantooruitbouw op de oude jongenswerkplaats. De vensters van het Weeshuisdeel zijn vermoedelijk rond 1990 in kunststof vernieuwd.

Afb. 62 Deel van de zuidgevel van de Grote Zaal met daarin dichtgezette ramen en (nood)deuren. De witte pleisterlaag verhult mogelijke oudere sporen uit de weeshuisperiode, dan wel kloosterperiode. Vaag zichtbare boogvormige scheuren kunnen op oudere sporen duiden.

Afb. 63 Grote Zaal (0.21), richting het westen met het balkon verscholen achter de lichtinstallatie. Onder het balkon bevindt zich een bar en daarachter de lounge ruimte (0.25), vroeger de eetzaal van de Weeshuiskinderen.

Afb. 64 Grote Zaal (0.21) vanaf het balkon richting podium met nog goed zichtbaar het plafond met de detaillering uit 1926 en de oorspronkelijke kroonluchters uit die tijd.

Afb. 65 Een van de kroonluchters in de Grote Zaal (0.21).

Afb. 66 Ruimte 0.21. Overgang zaal naar podium. Na 1980 is het podium iets in de zaal uitgebouwd. Oorspronkelijk liep de voorzijde gelijk aan de zijwanden.

Afb. 67 Podium (0.22) met afgeschuinde beëindiging en deel van de verkorte trekkenwand.

Afb. 68 p323006 Ruimte onder het voorpodium (0.22) met trapje van de orkestbak naar de zaal. De voorzijde van het podium was bij orkestuitvoeringen open en kon mogelijk ook met luiken dicht gemaakt worden.

Afb. 69 Lounge (0.25), rokersruimte met twee van de oorspronkelijke kroonluchters.

Afb. 70 Gang (0.55) tussen lounge/eetzaal en het Roghmuscaethuis, nu in gebruik als gang naar de nooduitgang.

Afb. 71 Bakstenen wenteltrap naar ruimte onder het podium.

Afb. 72 Ruimte onder het podium (0.22) met afgeschuinde koorsluiting.

Afb. 73 Deel van de noordmuur van de oorspronkelijke koorsluiting, met rechts de biertanks.

Afb. 74 Ruimte 1.14 boven de zijkapel bij het torendeel met verspringingen in de muur, die het restant zijn van de afgebroken romaanse toren die zich hier bevond.

Afb. 75 Ruimte boven het podium met een dikker stuk muur dat zeer waarschijnlijk nog een deel van de romaanse toren is geweest.

Afb. 76 Toneeltoren met afgeschuinde achterwand, dichtgezette vensters en katrollen van de trekkenwand.

Afb. 77 Foyerruimte (2.23) boven de oude Weeshuiseetzaal.

Afb. 78 Het in 1926 gebouwde noodtrappenhuis dat van de Grote Zaal via een tussenbalkon op de begane grond uitkomt.

Afb. 79 Ruimte 3.09, gebouwd na 1926 ten behoeve van de luchtbehandeling in de Grote Zaal.

Afb. 80 Ruimte 3.07, verbindende trap naar de zolder van de kloostervleugel en de oude ruimten van de luchtbehandeling boven de Grote Zaal.

Afb. 81 Middendeel van de kap boven de Grote Zaal met een deel van een hangspant met twee hangers waartussen een verstijvingskruis is aangebracht.

Afb. 82 Zuidelijk zijdeel van de kap boven de Grote Zaal met op de beide knooppunten van de hanger een ijzeren beugel met daarin bouten geborgd door moeren.

Afb. 83 Overgang van de hangspanten van de Grote Zaal op het muurwerk.

Afb. 84 Voorste deel van de lange gang (0.01), oorspronkelijk het zuidelijke pandhof, richting de Oudegracht met een overwelfing in de vorm van een tongewelf.

Afb. 85 Achterste deel van de lange gang (0.01) richting het westen. De vlakke afdekking met gipsplaten is recent aangebracht.

Afb. 86 Ruimte 0.32 met rechts de toegang tot ruimte 0.36, die in 1936 werd aangebouwd om wc's onder te brengen. Links achter de bierkatten bevindt zich de toegang tot de kelder van de kloostervleugel.

Afb.87 Ruimte 0.33 naar het zuiden met links de toegang tot toiletten en een keukentje.

Afb. 88 Ruimte 1.17 op de tussenverdieping (eerste verdieping) naar het zuiden, met trappen naar beneden en naar de verdieping van de kloostervleugel.

Afb. 89 Trap vanuit ruimte 0.32 naar de kelder in de kloostervleugel.

Afb. 90 Zuidelijk deel van de kelder onder de kloostervleugel (-1.02) naar het noorden.

Afb. 91 Zuidelijk deel van de kelder onder de kloostervleugel (-1.02) naar het zuiden met daarin de sporen van een dichtgezette toegang.

Afb. 92 Noordelijk deel van de kelder onder de kloostervleugel (-1.03) naar het oosten met zichtbaar het segmentgewelf aan de linkerzijde, rustend op een gordelboog die overgaat in een kolom.

Afb. 93 Het uiterste noordelijke deel van de kelder onder de kloostervleugel (-1.03) is later in gebruik genomen ten behoeve van de stadsverwarming.

Afb. 94 Entree van de kloostervleugel (0.37) gezien vanaf de nooduitgang van de Grote Zaal naar het westen.

Afb. 95 Ruimte 0.38 is enige tijd in gebruik geweest als kamer van de weeshuisvader en -moeder en ligt in het bouwdeel, dat uit de zeventiende eeuw dateert en iets in de tuin uitsteekt.

Afb. 96 De Regentenzaal (0.27) gezien naar het zuidwesten.

Afb. 97 De Regentzaal (0.27) gezien naar het zuidoosten met de schouw uit 1743 en het stucwerkplafond van na 1868.

Afb. 98 Detail van het in 1926 aangebrachte imitatie goudleer in de Regentzaal.

Afb. 99 Ruimte 0.28 gezien naar de binnenzijde van de toegangsdeur naar de kloostervleugel.

Afb. 100 Ruimte 1.20 met het linkerdeel van het enige overgebleven korbelsel van de kloostervleugel.

Afb. 101 Ruimte 1.20 met het rechterdeel van het enige overgebleven korbelsel van de kloostervleugel.

Afb. 102 Ruimte 1.21 met een rood geschilderde balklaag vermoedelijk van een verbouwing in de achttiende eeuw.

Afb. 103 Ruimte 2.19 met een bar, ingebracht bij de verbouwing in 1983 ten behoeve van een Antilliaanse welzijnsstichting.

Afb. 104 Ruimte 2.20, zaal gezien richting het podium (naar het noorden).

Afb. 105 Detail plafond (2.19, 2.20, 2.21) achter het verlaagd plafond van de verbouwing in 1926 toen ook de korbelsellen zijn verwijderd.

Afb. 106 Ruimte 2.22 in het uitgebouwde achttiende-
eeuwse bouwdeel met ingebouwde kast.

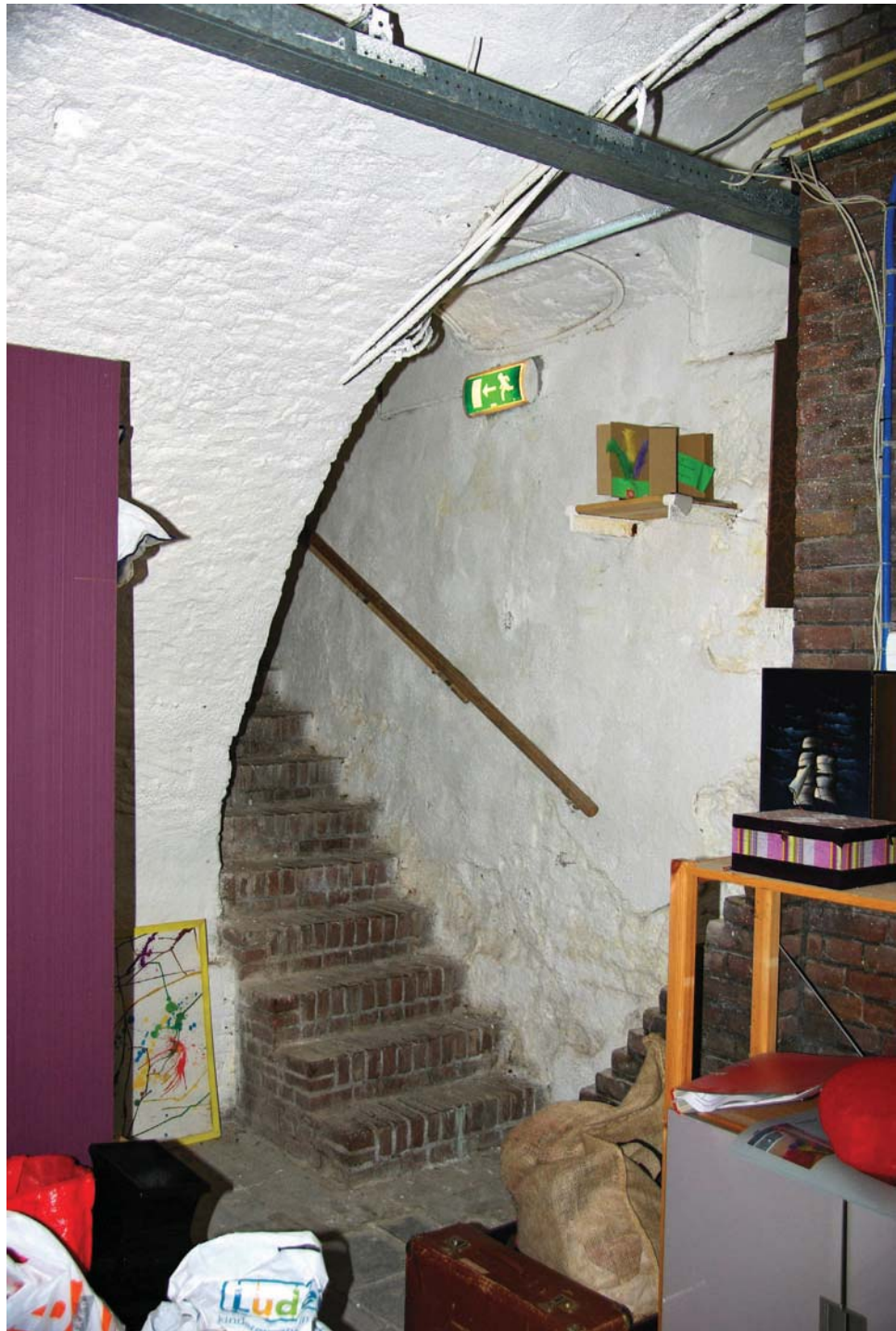
Afb. 107 De kap van de kloostervleugel naar het noorden. De kapconstructie dateert uit 1926. Op de vloer is de
aftekening nog zichtbaar van de verdeling in kamers uit de jaren vijftig van de twintigste eeuw. Ook de coloviny
vloertegels dateren uit die periode.

Afb. 108 Detail van de kapvoet van één van de spanten in de kap van de kloostervleugel.

Afb. 109 Blik boven het verlaagde plafond waar een aftimmering van schroten zichtbaar is van de verbouwing uit 1926.

Afb. 110 Toegang (-1.05) tot de kelder (-1.06 en -1.07) onder het Roghmuscaethuis.

Afb. 111 Kelder van het Roghmuscaethuis (-1.06) naar het zuiden met zichtbaar de versneden voet en opgaand werk van de schoorsteen.

Afb. 112 Kelder van het Roghmuscaethuis (-1.06) naar het noorden met zicht op het vier treden hogere deel.

Afb. 113 Noordoostelijke hoek van de kelder van het Roghmuscaethuis (-1.07) met een dichtgezet kelderlicht aan de noordgevel en een dichtgezette toegang in de oostelijke wand.

Afb. 114 De oude Regentenzaal (0.48) gezien naar het zuidwesten met deurhoge wandbetimmering uit 1926 en een zoldering van moer- en kinderbinten.

Afb. 115 De oude Regentzaal (0.48) gezien naar het noorden met in het midden de laatgotische schouw.

Afb. 116 De laatgotische schouw in ruimte 0.48 met op de schouwbank drie medaillons met de afbeeldingen van St. Hieronymus, Maria met Kind en St. Augustinus.

Afb. 117 Detail van de deurhoge wandbetimmering in eiken uit 1926 in neorenaissancevormen in ruimte 0.48.

Afb. 118 Gang (0.47) richting ingangsdeur in het westen met rechts de deur naar de oude regentenkamer. Vermoedelijk was er oorspronkelijk een deur tegenover de deur naar de regentenkamer.

Afb. 119 Gang aan de oostzijde van het hoofdhuis (0.51) naar het zuiden. Rechts is de deur van de toegang tot de kelder zichtbaar.

Afb. 120 Zuidelijke kamer van het hoofdhuis (0.46) met samengestelde balklaag en recente inbouw ten behoeve van de huidige functie als kinderdagverblijf.

Afb. 121 Voorraadruimte op de tussenverdieping naar het westen. Deze langgerekte ruimte (1.25) ligt boven de gang (0.47) naar de ingang deur. Gezamenlijk hebben ze de hoogte van de beide aangrenzende kamers.

Afb. 122 Na 1975 gemoderniseerde kamers op de tussenverdieping (1.26 en 1.27).

Afb. 123 Kamer (2.31) met (deels) gereconstrueerde schouw en samengestelde balklaag op de tweede verdieping aan de noordzijde van het Roghmuscaethuis. Het schoorsteenkanaal van de schouw in de hieronder gelegen kamer 0.48 loopt recht achter deze schouw.

Afb. 124 Kamer (2.31) naar het oosten met een oudere eiken deur en de toegang tot de recentelijk ingebrachte tussenkamer (2.30).

Afb. 125 Kamer (2.32) in de zijbeuk van het hoofdhuis.

Afb. 126 Kamer (2.29) met schouw en samengestelde balklaag op de tweede verdieping aan de zuidzijde van het Roghmuscaethuis. Naast de schouw met slechts één 'schouwwang' is het schoorsteenkanaal van de schouw beneden (niet meer aanwezig) zichtbaar.

Afb. 127 Kapconstructie van het deel dat ooit als bakkerij in gebruik was. Ruimte 2.27 gezien naar het westen. De kapconstructie in dit deel kan mogelijk nog uit de zeventiende eeuw dateren.

Afb. 128 Kapconstructie van het deel dat ooit als bakkerij in gebruik was. Ruimte 2.28 gezien naar het westen. De kapconstructie met tussenhangbalken kan mogelijk nog uit de zeventiende eeuw dateren.

Afb. 129 Kapconstructie van het meisjesvertrek (2.26), gebouwd in de achttiende eeuw.

Afb. 130 Kapconstructie van het hoofdhuis, met zicht op één spantbeen, flieringen, sporen en windschoren. Het houtwerk is vijftiende-eeuws, het kapbeschoot recent.

Afb. 131 Detail van één van de vijftiende-eeuwse spantbenen van de kapconstructie van het hoofdhuis.

Afb. 132 Detail van de zuidelijke topgevel met een recent schoorsteenkanaal ten behoeve van de centrale verwarming.. De haanhouten van de buitenste zes sporenparen aan beide zijden zijn gekoppeld door een balk.

Afb. 133 De topgevel aan de noordzijde met schoorsteenkanaal geflankeerd door twee kloostervensters.

Afb. 134 De voormalige hall (0.02) grenzend aan de lange gang, nu in gebruik als receptie met liggend glas-in-loodraam uit 1926.

Afb. 135 De oorspronkelijke spreekkamer van het Weeshuis maakte in 1939 samen met de bestaande trap plaats voor een nieuwe hal met trappenhuis (0.05).

Afb. 136 Hall (0.05) gezien naar het zuidwesten met de tussenwand naar de overdekte binnenplaats waar vroeger de keuken was gevestigd.

Afb. 137 Detail glazen tussenwand met de combinatie van een stalen raam en loden glasstroken (zie afb. 136).

Afb. 138 Portaal (0.06) gezien richting Oudegracht. Rechts in de betegelde muur het horizontale venster voor de receptie.

Afb. 139 Kleedkamer 3 (0.07), oorspronkelijk in gebruik als kantoor annex ruimte voor de receptie met links het venster naar het portaal.

Afb. 140 Kantine (0.08), oorspronkelijk in gebruik als directiekamer met deurhoge lambrisering in eikentriplex.

Afb. 141 Gang (0.10) tussen het Weeshuisdeel (links) en de het deel aan het pandhof dat vroeger priorwoning en comptoir is geweest en later tot kleedkamers werd verbouwd, gezien naar het zuiden. De deur met trede geeft toegang naar de hall. Rechts daarnaast is vaag nog de aftekening van een dichtgezette opening zichtbaar maar de voormalige keuken op de binnenplaats.

Afb. 142 Kleedkamer 1 (0.11), oorspronkelijk twee kleedkamers en daarvoor het comptoir van het Weeshuis.

Afb. 143 Trap van de eerste naar de tweede verdieping in het trappenhuis uit 1939 (1.11).

Afb. 144 Secundair trappenhuis in de westelijke vleugel (pandhof) van het Weeshuis (0.32/1.17). De deur geeft toegang tot de in 1951 aangebouwde uitbreiding van de kantoren.

Afb. 145 Ruimte 1.06, aangebouwd in 1951 boven-
op de voormalige werkplaats van de jongens.

Afb. 146 Ruimte 1.09, met de stelling van de bibli-
otheek in wat het expeditiearchief werd genoemd,
inclusief de verplaatsbare boekenladder op rails.

Afb. 147 Ruimte 1.03, pantryruimte op de eerste verdieping.

Afb. 148 Zuidelijke hoekkamer op de eerste verdieping (1.01).

Afb. 149 Centrale kamer aan de Oudegrachtzijde op de eerste verdieping (1.13).

Afb. 150 Noordelijke hoekkamer op de eerste verdieping (1.12).

Afb. 151 Trap van de tweede naar de derde verdieping in het trappenhuis uit 1939 (1.11). Rechts de doorgang met rondboog die via een gang met garderobe achter het trappenhuis de verbinding vormt met de kamers aan de pandhofzijde.

Afb. 152 Ruimte 2.03, pantryruimte met vaste kasten op de tweede verdieping.

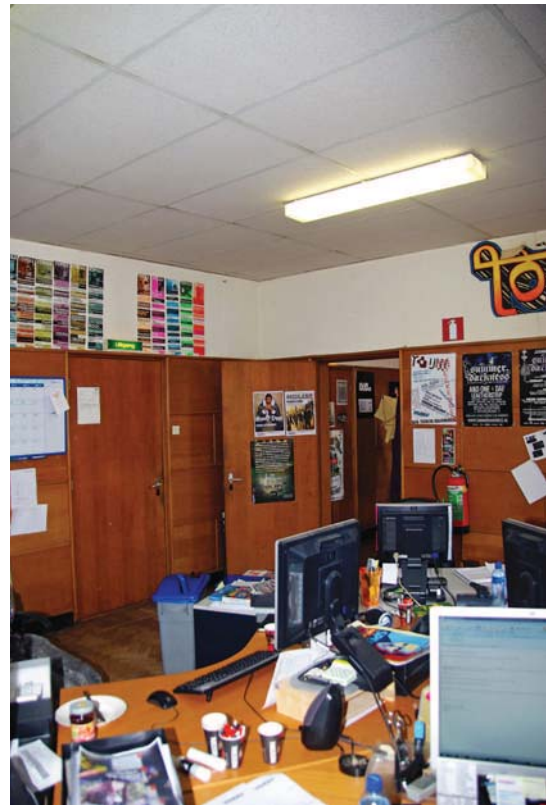

Afb. 153 Grote kamer aan de pandhofzijde van de tweede verdieping uit 1939. Oorspronkelijk waren het twee kantoren, de boog is na de oorlog ingebracht.

Afb. 154 Zuidelijke hoekkamer op de tweede verdieping (2.01).

Afb. 155 Centrale kamer aan de Oudegrachtzijde op de tweede verdieping (1.13).

Afb. 156 Noordelijke hoekkamer op de tweede verdieping (2.09).

Afb. 157 Deel van de spantconstructie van de kap uit 1839.

Afb. 158 Kapconstructie van het Weeshuisdeel aan de Oudegracht met in 1926 ingebouwde kastenstellingen. De middelste kast was oorspronkelijk lager en als aflegtafel in gebruik en bood tevens de mogelijkheid om de vlag uit te steken.

Afb. 159 De noordgevel in de kap, met achter de stelling een muuranker zichtbaar van het pand Oudegracht 243. Rechts de noordelijke schoorsteen van het Weeshuisdeel.

Afb. 160 Detail van de hoekbalken van het zuidelijke schoorsteenkanaal. Het muurwerk van de schoorsteen benedendaks is gesloopt. De sporen van de specie op het hout zijn nog zichtbaar.

Afb. 161 Binnenplaatsdeel met herentoilet vernieuwd in 1999, gebouwd in het deel uit 1848, dat in 1951 werd vernieuwd.

Afb. 162 Binnenplaatsdeel met entree gezien naar de geluidssluis van de Grote Zaal. De entree werd in 1985 gebouwd en onderging in 1999 een restyling.

Afb. 163 Binnenplaatsdeel met het keukendeel. De muur naast de wasmachine staat op de plaats van de oude jongenswerkplaats uit 1848.

PLATTEGRONDEN MET RUIMTENUMMERS

COLOFON

Omslag: Voorgevel van het Tivolicomplex aan de Oudegracht 245. (Foto maart 2010)

Tivolicomplex, Oudegracht 245 Utrecht
Bouwhistorische verkenning met waardestelling

Auteur: Dr.ing. R. Stenvert en I. Dekker

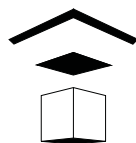
Datum: juli 2010

Opdrachtgever: Gemeente Utrecht,
dienst Stadsontwikkeling,
afdeling Stedenbouw en Monumenten,
team Cultuurhistorie

Redactie: K.M. Veenland-Heineman

Vormgeving: A. Slegers

Uitvoering: BBA, Bureau voor Bouwhistorie en
Architectuurgeschiedenis v.o.f.
Vondellaan 102
3521 GH Utrecht
030 7519872 / 030 2819835
fax 030 7510376
bba@bouwhistorienederland.nl
www.bouwhistorienederland.nl
KvK Utrecht nr. 30129646

© Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.